

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

**II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

23 листопада 2017 р.

РІВНЕ 2017

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

**II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

23 листопада 2017 р.

РІВНЕ 2017

УДК 81'37
ББК 81.2-3
П 78

П78 **Проблеми лінгвістичної семантики** : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 листопада 2017 р.). – Рівне : РДГУ, 2017. – 162 с.

The Problems of Linguistic Semantics: The Collection of Conference Proceedings (November 23, 2017). – Rivne : RSUH, 2017. – 162 p.

У збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем лінгвістичної семантики: когнітивної семантики, зіставної семантики, лексичної та граматичної семантики, семантики і прагматики мовних одиниць, семантики тексту і дискурсу, семантики і перекладу.

The Collection of Conference Proceedings «The Problems of Linguistic Semantics» focuses on the topical issues of Linguistic Semantics: Cognitive Semantics, Contrastive Semantics, Lexical and Grammatical Semantics, Semantics and Pragmatics of Linguistic Units, Semantics of Text and Discourse, Semantics and Translation.

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний редактор – **Михайлова Є.В.**, канд. філол. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Павлова О.І., канд. філол. наук, професор; **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Константінова О.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Тарасюк Н.Ю.**, канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент.

Рекомендовано до друку вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(*протокол № 13 від 28.11.2017 р.*)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

UDC 81'37:159.93-115

A. Bauzer

Université Bordeaux Montaigne, France

**MODELING THE SYNTACTICAL RELATIONS: A CROSS-
LINGUISTIC PERSPECTIVE**

Modern linguistics presupposes the priority of a mentalist approach towards universal language modeling, relating language and its semantics in particular to knowledge structures. It is efficient to elaborate the models, underlying the semantics of linguistic units, studying the material from a cross-linguistic perspective. This may reveal the natural and universal notions that are supposed to be found in many (if not in all) languages of the world, irrespective of their genetic and cultural differences.

We assume that the procedure of cross-linguistic comparison provides for establishing correspondences (similarities and differences) in construing the reality. Such a reality is thought to be encoded in the semantics of linguistic units of closely and distantly related languages.

The purpose is to characterize the sentential semantic models, i.e. the representations that encode the information about the relations of participants within the actantial structure of a head verb. The models are supposed to represent the relational characteristics of the participants conventionally related to the notions of “subject” and “object” (in a sentence).

From the perspective of cross-linguistic analysis, the sentential semantic models are considered to establish the equivalence of linguistic units in the ways they encode the syntactical relations of the participants. Linguistic units may encode and distribute the information on the syntactical relations within the role, communicative, ontological, referential and deictic semantic dimensions [4, p. 110].

In order to exemplify it, we shall resort to the *sound*-thematic verb (*resound*), i.e. the predicate that is characterized by the so-called “holistic effect” interpretation [2]. The verb encodes and distributes the information

on the perceptual situation within two sentential configurations: Agent-Subject Form, cf.: *Music resounded in the hall*, and Location-Subject Form, cf.: *The hall resounded with music* [1, p. 171].

The observed diathetic shift is the case of the dynamic texture hypothesis realization [op. cit, p. 176]: L-Subject sentences describe a situation where a kind of event is occurring simultaneously and repetitively throughout all parts of a place or space. Distributed throughout all subregions (surface or space) within a «texture of movement» pattern, the event acquires the features of a dominant phenomenon and, as the result, becomes more salient. Cf.: «If, as a result of bringing something into contact with something else, that something else is affected in some complete way that new status of the goal entity is sufficient for its inclusion in the clause's perspective» [3, p. 79].

The same situation is observed in German, French and Polish, cf.: Gr. *Das Gelächter ertönte in der Halle* (Agent) vs. *Die Halle ertönte vom Gelächter* (Location); Fr. *Une salve d'applaudissements retentit dans la salle* (Agent) vs. *La salle retentit d'applaudissements* (Location); Pl. *Śmiech rozbrzmiewał w sali* (Agent) vs. *Sala rozbrzmiała śmiechem* (Location). From this viewpoint, the closest equivalent of the locatives En. *resound*, Gr. *ertönen*, Fr. *retentir*, Pl. *rozbrzmiewać* in the Ukrainian language will be the verb *наповнюватися* “ставати заповненим чим-небудь”, cf.: *Зала наповнилася музикою*. It is worth noting that the Ukrainian verb *луна́ти*, equivalent to those of the Agent-Subject Form construction (cf.: *Музика лунала у залі*), cannot be the case of the Location-Subject Form construction in the meaning «to fill (to cover) space with some sound». The matter is that it describes the situation of acoustic perception not as a dynamic but as a static phenomenon, cf.: *Лунає співом ліс*. ≈ *‘Ліс є сповнений співом’*.

The diathetic shift described above leads to the change of the role structure configuration. In the aspect of participant's communicative ranking, it provides for placing the participant *hall* (the semantic role of Place) in the subject position and the participant *sound* (the semantic role of Theme) in the object one. The ranking shift is determined by the changes of the source semantic roles: Place → Patient; Theme → Content. In particular, the participant with the semantic role of Place acquires that one of Patient, indicating the change of the hall state (filled with the sound

effects). The situation may also be specified with the referential (denotative) characteristics of the participants: the foregrounded *hall*-participant acquires the status of the definite reference.

The transformation of the role configuration (in English, German, French and Polish) may be marked by the taxonomic category changes (the case of semantic derivation): Manifestation → Tendency, cf.: En. *resound* “to sound loudly or for a long time” vs. *resound* “to become filled with sound”; Gr. *ertönen* “laut, hörbar werden” vs. *ertönen* “von Klängen, Tönen, Lärm erfüllt werden”; Fr. *retentir* “produire un son puissant” vs. *retentir* “être rempli d’un bruit”; Pl. *rozbrzmiewać* “brzmiąc, dźwięcząc rozlegać się wokół” vs. *rozbrzmiewać* “wypełniać się hałasem, napełniać się dźwiękami, wrzawą, hałasem itp.”. In Ukrainian, the situations are construed in different ways, cf.: *лунати* vs. *наповнюватися*.

Thus, the sentential semantic models reveal close ties of the syntactical relations with its numerous semantic dimensions, the latter encoding information on the cognitive, positional, pragmatic, and other characteristics of the participants.

References:

1. Dowty D. The semantic asymmetry of ‘argument alternation’ (and why it matters) / D. Dowty // Making sense: From lexeme to discourse, in honor of Werner Abraham at the occasion of his retirement [ed. by Geart van der Meer and G. B. Alice]. – Groningen : Center for Language and Cognition, 2001. – P. 171–186.
2. Fillmore Ch. The case for case / Ch. Fillmore // Universals in Linguistic Theory [ed. by E. Bach and H. Harms]. – New York : Holt, Rinehart & Winston, 1968. – P. 1–90.
3. Fillmore Ch. The case for case reopened / Ch. Fillmore // Syntax and Semantics [ed. by P. Cole and J. M. Sadock]. – New York ; San Francisco ; London : Academic Press, 1977. – P. 59–81.
4. Kibrik A.E. Constants and variables of language / A.E. Kibrik. – SPb : Aletheia, 2005. – 720p.

UDC 81'37:159.93-115

O. Demenchuk, Doctor of Philology
Rivne State University for the Humanities, Rivne

TOWARDS A TYPOLOGY OF SEMANTIC DERIVATION MODELS

Contemporary linguistic semantics frequently presupposes the priority of a cognitive approach when modeling the semantics of a linguistic item (A. Schally; J. Mitchell & M. Lapata; R. Millrood, etc.). Semantics modeling is thought to reveal not only the conceptual entities that underlie the contents of a linguistic item or a class of linguistic items but also those areas of language cognition that represent the national worldview, the specificities of ethnic mentality, and the peculiarities of cognitive abilities which belong to different linguistic communities (C. Goddard; H. Narrog; T. Brychcín & M. Konopik, etc.). From this perspective, semantics modeling acquires significance for cross-linguistic (either contrastive or typological) studies, as it offers methods to decipher the peculiar manners in which the semantics of a linguistic item encodes and distributes information on a certain state of affairs in both related and non-related languages.

This approach declares the necessity and expediency to model the content of a linguistic item through a sampling of a multidimensional situation concept intended to represent the way a certain situation or its fragment is conceptualized. The conceptualization suggests the dynamic schematization of the real or imaginary world, with one of its fragments being foregrounded and focused, and the others being backgrounded and defocused. The dynamic approach towards a linguistic item's semantics modeling exposes and elaborates upon the system of semantic derivation models – theoretical constructs that represent the dynamic potential of a linguistic item, claiming various types of semantic associations that underlie the development of a linguistic item's semantic paradigm.

From a cross-linguistic perspective, the semantic derivation modeling is supposed to reveal the similarities and differences in the ways the semantic paradigms of linguistic items develop in the contrasted languages.

The studies of semantic derivation aim at describing the types of semantic shifts that represent “variation of meaning of a given word, be it synchronic or diachronic, i.e., the relation between two different meanings of a polysemous word or the relation between two meanings of a word in the course of semantic evolution” [5, p. 217]. From this viewpoint, it is not substantial whether semantic derivation is considered within Kurylowicz’s schema (the assumption that the particular meanings derive from the core one) or Jakobson’s (the assumption that the particular meanings derive from the invariant one). It is essential to reveal and establish the general cognitive mechanisms that underlie the linguistic items’ semantic derivation strategies. This premise makes it expedient to introduce the notion of a conceptual schema intended to ensure the semantic unity of a polysemous word, representing its various meanings as an entity (a single whole). Such an approach correlates with the idea of semantic derivation systematicity, which provides for establishing the peculiarities of linguistic items’ semantic potential and the dynamics of their semantic paradigm development.

We claim the MODEL OF SITUATION to be the basis for comparison (*tertium comparationis*) of linguistic items’ semantic derivation. As a metalanguage construct, the MODEL OF SITUATION reveals the features of a polycentric model that represents the meaning of a linguistic item as a set of alternative, hierarchically established semantic dimensions. This agrees with the assumptions about the multidimensional nature of cognition modeling [3], as well as with the theoretical premises on how multidimensional situations are modeled [4]. We find it expedient to use this type of model, reasoning from the hypothesis that language semantics reflects the results of situation conceptualization as “conception of something which can be the case in some world” [1, p. 105]. From this perspective, the MODEL OF SITUATION is considered as a standard that represents the content of a linguistic item as a sample of a multidimensional concept, encoding information on how a situation is construed by a designator. It is worth noting that what is meant here is by no means a real-world situation: “It is a state of affairs strictly as it is portrayed by the language L and as it is reflected in the possible uses of L. It is a linguistic situation, not a psychologically, logically or pragmatically defined one. It is a complex fact – a set of facts and entities linked by

semantic dependency relations into a unified structure that is denoted by the predicate ‘L’” [2, p. 12].

A situation is construed based on the conceptualization strategies a designator resorts to in his / her “elaborating” (identifying, estimating, associating, etc.) the situation (the participants and their relations). Each strategy determines the resultant configuration of a situation concept, revealing various aspects (characteristics) of the participants: their gnoseological status, the nature of their relationships, the degree of their positional activities, the associations established between them, etc.

The semantic derivation modeling provided in this paper proceeds from the assumption that the development of a linguistic item’s semantic paradigm is realized simultaneously with a situation concept extension. The extension of the concept is supposed to be determined by the changes the participants undergo within the source-to-target-situations transitions (shifts): the participants of a source situation may change their role, referential, communicative, taxonomic or deictic characteristics in comparison to those in a target one. The changes in the participants’ characteristics determine the type (model) of a derivational strategy that underlies the development of a linguistic item’s semantic paradigm.

The prerequisites above afford ground for singling out four models of semantic derivation:

- the *converse* model represents a shift-in-focusing strategy, i.e. the redistribution of the focus of attention from one participant onto another in the way of a diathetic shift that advances one participant in ranking and demotes the other;

- the *actantial* model is reduced to the transformations in the structure, type or reference of the situation participants. Such transformations may provide for: (a) increase or decrease of obligatory participants in the target situation; (b) change of a participant’s type (semantic role); (c) change of a participant’s referential status;

- the *implicative* model is reduced to the implications, i.e. the additional information about the changes (effects) the participants may undergo;

- the *categorical* model is reduced to the participants’ taxonomic class specifications, stipulating changes in the time schemata (taxonomic category).

In order to establish the semantic derivation universals or universal tendencies the linguistic items might reveal in the related and non-related languages, it is necessary to carry out further research into its contrastive and typological aspects.

References:

1. Dik S. The theory of functional grammar. The structure of the clause / S. Dik / Ed. by K. Hengeveld. – 2nd ed. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1997. – Part 1. – 509 p.
2. Mel'čuk I. Semantics. From meaning to text / I. Mel'čuk. – In 3 vol. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2015. – Vol. 3. – 566 p.
3. Multidimensional models of perception and cognition / Ed. by F. Gregory Ashby. – New York and London : Taylor & Francis Group : Psychology Press, 1992. – 544 p. – (Scientific Psychology Series).
4. Therriault D.J. Multidimensional situation models / D.J. Therriault, M. Rinck // Higher level language processes in the brain: inference and comprehension processes / Ed. by F. Schmalhofer, C. Perfetti. – Mahwah, NJ : Erlbaum, 2007. – P. 311–328.
5. Zalizniak Anna A. A catalogue of semantic shifts: Towards a typology of semantic derivation // From polysemy to semantic change. Towards a typology of lexical semantic association / (Vanhove M., Koptjevskaja-Tamm M., Robert S. et al.) / Ed. by M. Vanhove. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publ., Co., 2008. – P. 217–232. – (Studies in Language Companion ; v. 106).

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ.

УДК: 81-13

*С.С. Потапчук, канд. філол. наук
Національний університет водного господарства та
природокористування, Рівне*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ

У сучасному мовознавстві існують два основні підходи щодо розуміння концепту: лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний. Представники першого напрямку (С.А.Жаботинська, О.О.Селіванова, О.С.Кубрякова, Дж.Лакофф, Р.Ленекер, Ч.Філлмор, та інші) інтерпретують концепт як оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку всієї картини світу, відображеної в психіці людини” [3, с. 90]. Концепт має багатокомпонентну структуру, яку можна виявити за допомогою аналізу мовних засобів її репрезентації; він вербалізується і стає частиною семантичного простору мови, отримуючи для свого вираження систему мовних знаків.

Лінгвокультурологічний підхід до розуміння концепту полягає в тому, що концепт визнається базовою одиницею культури, її концентратом. Представники даного напрямку (А. Вежбицька, Н. Д. Арутюнова, Ю. С. Степанов, та інші) розглядають концепт як ментальне утворення, марковане етносемантичною специфікою, що є закономірним кроком у становленні антропоцентричної парадигми гуманітарного, зокрема, лінгвістичного знання. Лінгвокультурологічний підхід розглядає концепт у рамках проблеми “мова – свідомість – культура”, з точки зору його місця у системі цінностей в житті людини, етимології, історії, асоціацій, які він викликає.

Визнання культурної специфіки мовної картини світу призводить до акцентування у визначеннях концепту його етнічної маркованості. Згідно теорії А.Вежбицької, концепти є етноспецифічними і можуть застосовуватися для зіставлення культур різних народів з метою дослідження їх специфічних і спільних рис [5, с. 21].

Культурний концепт відрізняється від таких ментальних одиниць, як когнітивний концепт, фрейм, сценарій, скрипт, поняття, стереотип акцентуацією ціннісного елементу [2, с. 76-77]. Поняття духовної цінності є ключовим у сучасному лінгвокультурологічному підході до концепту: центром концепту завжди є цінність, оскільки концепт тісно пов'язаний з культурою, а в основі культури лежить саме ціннісний принцип. Показником наявності ціннісного відношення є можливість застосування оцінних предикатів “це добре” (погано, цікаво тощо) носіями мови. На думку В.П. Москвіна концептом є „поняття, що має цінність для носія мови, актуальне для нього, і тому виражається значною кількістю синонімів (у тому числі – з метафоричною внутрішньою формою), які мають багату лексичну сполучуваність; поняття, що є темою значної кількості прислів'їв, приказок, фольклорних сюжетів, літературних текстів, творів образотворчого мистецтва, скульптури, музики; поняття, яке глибоко укорінилося в мові та культурі народу і тому є діахронічною константою і мови, і культури” [4, с. 67]. Така широка представленість у плані вираження – „семіотична густина” – є наслідком аксіологічної маркованості культурного концепту. Іншим наслідком ціннісного характеру концептів є те, що вони не тільки мисляться, але й емоційно переживаються, будучи предметом симпатій і антипатій.

Отже, культурний концепт розглядається як основне поняття метамови лінгвокультурології, що служить для позначення складового елементу картини світу і спрямований на дослідження мови, свідомості і культури. У плані вираження концепт представлений цілим рядом своїх мовних реалізацій, які утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму. План змісту лінгвокультурного концепту включає як мінімум два ряди семантичних ознак. По-перше, до нього входять семи, загальні для всіх його мовних реалізацій, які “скріплюють” лексико-семантичну парадигму і утворюють його понятійну основу. По-друге, туди входять семантичні ознаки, загальні хоча б для частини його реалізацій, які відмічені лінгвокультурною, етносемантичною специфікою і пов'язані з ментальністю носіїв мови або з менталітетом національної мовної особистості [1, с. 37]. Багато авторів розглядають концепт у національно-специфічному аспекті. На

нашу думку, універсальні характеристики концепту слід також брати до уваги, оскільки його зміст, культурні конотації відображають не тільки вузько-національний, але і такий, що передував національному, загальнолюдський досвід.

Лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний підходи не виключають один одного: концепт як ментальне утворення у свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціума, тобто, на культуру; а концепт як одиниця культури є фіксацією колективного досвіду, який стає надбанням індивіда. Ці підходи відрізняються векторами по відношенню до індивіда: лінгвокогнітивний концепт – це направлення від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний концепт – направлення від культури до індивідуальної свідомості. Лінгвокогнітологічні дослідження мають типологічну спрямованість, сфокусовані на виявленні спільних закономірностей у формуванні ментальних уявлень і орієнтовані семасіологічно: від смисла (концепта) до мови (засобів його вербалізації). Лінгвокультурологія вивчає співвідношення мови і культури, що виявляється у засобах мовного вираження етнічного менталітету. Тим самим увага лінгвокультурологів фокусується на вивченні специфічного у складі ментальних одиниць і спрямована на опис відмінних семантичних ознак конкретних культурних концептів. В тенденції, лінгвокультурологічні дослідження спрямовані ономасіологічно – від імені концепта до сукупності смислів, які він номінує [1, с. 46].

Таким чином, об'єктом дослідження когнітивної лінгвістики є вербалізований концепт, який, по мірі занурення в культурний простір конкретного етносу, набуває як когнітивний елемент додаткові вторинні ознаки – образ і оцінку. Когнітивні дослідження спрямовуються на експлікацію концептів, що складають концептуальну картину світу, в якій зберігається зміст знання, досвіду (тілесного, психічного, культурного), результатів людської діяльності і процесів пізнання світу. При цьому відзначають важливу роль культурної складової, фактор зумовленості світобачення народу його культурою та історією, що знаходить своє вираження в культурних концептах – одиницях національно-специфічних мовних і концептуальних картин світу. Водночас необхідно зауважити, що

відсутність єдиної дефініції концепту, дискусійність питань архітекτονіки, класифікації, методів вивчення концептів уможливають подальші дослідження у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2004. – 236 с.
2. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание / Под ред. И.А.Стернина. – Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2001. – С.75–80.
3. Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Изд-во МГУ, 1996.–245 с.
4. Москвин В.П. Русская метафора. Семантическая, структурная, функциональная классификация. – Волгоград: Перемена, 1997. – 92 с.
5. Wierzbicka A. Understanding Cultures through Their Key Words. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 328 p.

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

УДК 81'373:81(420):81(477)

Д.О. Аладько, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

МОТИВАЦІЙНІ МОДЕЛІ НОМІНАЦІЙ АРТЕФАКТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Зіставні дослідження номінативних одиниць різних лексико-семантичних груп набувають особливої значущості на сучасному етапі розвитку вивчення лексичної семантики та мовознавства загалом. Аналіз мотиваційних моделей, розвиток вторинної деривації стає об'єктом вивчення багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників (О.О. Тараненко, І.О. Голубовська, В.М. Манакін, О.О. Селіванова, С.М. Толстая, Н.Д. Арутюнова, Ю.Д. Апресян, Є.С. Кубрякова, В.Н. Телія, М.Е. Рут, А. Вежбицька та інші).

Метою статті є дослідження метонімічної мотиваційної моделі «матеріал – виріб з такого матеріалу» в англійській та українській мовах.

Будь-який предмет є зробленим із певного матеріалу, назва якого стає джерелом метонімічної експансії. Так як матеріал є невід'ємною складовою частиною об'єкту, це стає шляхом розвитку метонімії, кінцевим результатом чого є номінація об'єкту-мети. В англійській літературній мові та регіональних діалектах назва матеріалу, з якого виготовлений об'єкт, експлікується в наступних номінаціях: *yetlin* «невеликий горщик» (діал. *yetlin* «чавун») [7, т. 6, с. 579]; *lead* «свинцева каструля» [7, т. 3, с. 549]; *iron* «сковорода» [7, т. 3, с. 331]; *tin* «будь-який предмет посуду зроблений з олова» [7, т. 6, с. 153)]. В згаданих номінаціях мотиваційною ознакою є назва металу (залізо, мідь, свинець, олово, чавун), з якого вироблено предмет посуду. Зазначимо той факт, що серед інших, відразу три номінації пов'язані з оловом. Це ймовірно викликано широким використанням олов'яного посуду, оскільки Британські острови відомі багатими покладами олов'яної руди і, ще за античних часів, були відомі як Олов'яні острови. Окрім назв, пов'язаних з металом, посудні номінації

мотивуються назвами деревини та рослин: *timber* «будь-який предмет посуду виготовлений з дерева» [7, т. 6, с. 149]; *hod* «дерев'яна фляжка» (від діал. *hod* «деревина») [7, т. 3, с. 191]; *ash* «невелика чашка зроблена з ясеня» [7, т. 1, с. 82]; *mazer* «велике умістище для пиття» (давньо-норвезьке *mösurr* «клен») [6]; *gourd* «бутель з гарбуза» [6]. Із зазначених назв виділимо номінацію *mazer*, яка, хоча і є запозиченням з давньо-норвезької мови, зберігає для носіїв англійської мови прозору внутрішню форму через існування численних норвезьких поселень та широкі контакти між носіями обох мов. Назви матеріалу актуалізуються також в номінаціях: *horn* «посудина з рогу» [7, т. 3, с. 234]; *stein* «велика кружка» (німецьке *stein* «камінь») [6]; *biscuit* «фарфоровий посуд» (від *biscuit* «неглазурований фарфор») [6]. В українській мові за назвою матеріалу номінуються *чавун* [4, т. 2, с. 361]; *чигун* «чавунний горщик» (від діал. *чигун* «чавун») [2, с. 255]; *сніж* «казан» (від діал. *сніж* «чавун») [1, с. 175]; *бляха* «бляшаний лист для випічки» [3, с. 33]. В діалектах української мови зафіксовано деривати на позначення предметів посуду, що утворені суфіксальним способом словотворення, мотиваційною ознакою яких є назва металу, з якого виготовлено об'єкт: *мідинка* «посудина з міді, латуні, бронзи» [5, с. 102]; *миднеця* «велика миска» [2, с. 162]; *цинівка* «олов'яна чашка (оцинкована)» [5, с. 215]; *бляхар* «бляшаний посуд» [4, т. 1, с. 60]; *бляшанка* «чарка» [4, т. 1, с. 60]; *блехівка* «металева кварта» [1, с. 26].

Номінації, що пов'язані з деревиною, свідчать про розповсюдженість дерев'яного посуду та навіть вказують на конкретні види деревини, які використовувались при виготовленні посуду: *деревийнка* «дерев'яна посудина» [5, с. 46]; *деревенка* [1, с. 57]; *вербівка* «посуд із вербового дерева» [4, т. 1, с. 89]; *дубівка* «бочка» [4, т. 1, с. 237]; *калинниця* «дерев'яний посуд» [4, т. 1, с. 336]. Механізм виникнення таких назв ймовірно знаходиться в сфері традиційного побуту народу та в тому, як мовна свідомість категоризує навколишній світ. Уявімо собі ситуацію, коли в домі є предмети посуду, зокрема чашки, зроблені з різного матеріалу. При потребі використання саме певного предмету посуду, з метою, наприклад, економії часу відбувається заміщення словосполучення типу «чашка, зроблена з верби» номінативною одиницею «вербівка»,

внутрішня форма якої прозоро і однозначно (за допомогою кореню - верб- та суфіксу із предметним значенням -івк-) вказує на референт оточуючого світу.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що метонімічна мотиваційна модель «матеріал – виріб з такого матеріалу» є продуктивною в обох досліджуваних мовах. Найменування артефактів, що мають ознакою номінації матеріал виготовлення, утворюються як шляхом суто семантичної деривації, так і за допомогою афіксальних словотвірних дериватів, в основі яких є ідеалізована когнітивна модель. Перспективним виглядає подальше дослідження мотиваційних моделей номінацій артефактів у зіставляваних мовах з метою вивчення перехресних зв'язків різних лексико-семантичних груп та відображення у мовних одиницях культури та побуту народів.

Список використаних джерел:

1. Гуцульські говірки. Короткий словник. Відповідальний редактор Я.Закревська. – Львів: Обласна книжкова друкарня, 1997. – 232 с.
2. Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок.// Українська діалектна лексика. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 62-267.
3. Лисенко П.С. Словник поліських говорів. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.
4. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. – Т. 1-2. – К.: Наукова думка, 1984.
5. Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок. – Ужгород: Ужгородський Нац. Ун-тет, 2005. – 266 с.
6. Collins English Dictionary. В складі ABBYY Lingvo 12.
7. Wright J. The English Dialect Dictionary. – Vol. 1-6. – London.: Published by Henry Frowde, 1898 – 1905.

УДК: 81.373.2+811.111+81.161.2

*О.Д. Аладько, магістрант
Університет Марії Кюрі-Склодовської,
Люблін, Польща*

МЕТАФОРИЧНІ МОДЕЛІ НАЙМЕНУВАННЯ ОДЯГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Метафора є одним з універсальних механізмів мови. Вона пронизує мову, культуру, науку, життя, весь світ [1, с. 88]. Дослідженню метафоричних процесів присвячено численні роботи вітчизняних та зарубіжних вчених (В. Г. Гак, В. М. Телія, О. О. Тараненко). Метафора є предметом розгляду багатьох наук. Як троп образного мовлення її досліджують у стилістиці та поетиці, як джерело номінації – в лексикології, як особливий вид мовленнєвої діяльності – в прагматиці, як механізм мислення та спосіб пізнання дійсності – в психології, логіці, філософії. Метафора є універсальним явищем людської мови. Її універсальність проявляється в просторі і в часі, в структурі мови і в функціонуванні, вона притаманна усім мовам і в усі епохи, охоплює усі аспекти мови і її функціональні різновиди.

Історія вивчення метафори розпочалась ще до нашої ери в роботах Аристотеля. Саме ним і було запропоноване перше визначення метафори як скороченого, прихованого порівняння, з якого вилучена вказівка на спільну ознаку. Основою метафоричного перенесення традиційно вважається подібність. Метафора визначається як семантичний процес, при якому форма мовної одиниці чи оформлення мовної категорії переноситься з одного референта на інший на основі тієї чи іншої подібності при відображенні у свідомості людини. Метафоризація – це процес, який призводить до отримання нового знання про світ під час надання йому мовних форм шляхом використання вже наявних в мові найменувань. Услід за сучасними дослідниками [2, с. 20], ми вважаємо, що в основі словотвірних дериватів також можуть бути метафоричні та метонімічні моделі, які проявляються у внутрішній формі та мотиваційних ознаках найменувань.

Доцільно проводити чітку межу між теорією номінації та словотвором. Словотвір, на даний момент, більшістю дослідників вважається окремою самостійною дисципліною із своєю сферою дослідження, в той час як номінація розглядається в розділах, що присвячені аналізу лексики. Словотвір є однією з ономасіологічних дисциплін, тобто функціонує паралельно із теорією номінації, в той же час будь-який опис лексики не можливий без розгляду похідних слів, які виражають словотвірне значення.

Одним із головних напрямків аналізу метафоричного перенесення є встановлення сфери-джерела, що дозволяє говорити про певні метафоричні моделі, які діють і є продуктивними в процесі номінації.

Модель "артефакт – одяг" включає в себе найменування, які виникли шляхом надання предмету одягу назви будь-якого іншого штучного предмета (артефакту): *suit* (from Old French *sieute* "set of things") [3]; *sock* (Old English *socc* "a light shoe") [3]; *things* "clothes" [5, с. 78]; *bell-topper* "hat" [5, с. 27]; *bell* "a hat" [6, т. 1, с. 234]; *box-hat* [5, с. 89]; *chimney-pot hat* [5, с. 89]; *sackie* "a coarse long frock" (from *sack*) [6, т. 1, с. 846]; *crown* "a head-dress, a bonnet" [6, т. 1, с. 819]; *bag-glove* "a glove without fingers" [6, т. 1, с. 689]; *kerry* "a large apron" (from *kerry* "a vessel, utensil") [6, т. 3, с. 425]; *tack* "clothes" (from *tack* "the tools, implements, or appliances for any work or trade") [6, т. 6, с. 3].

Мотиваційною ознакою моделі "**назва тварини – одяг**" є не зовнішня подібність до тварини, а загальне сприйняття об'єкту: *tail* "skirt" [4, с., 163]; *hackle* "clothes" (from *hackle* "the natural covering of an animal") [6, т. 3, с.9].

Проведена словникова вибірка дозволяє стверджувати існування метафоричної мотиваційної моделі "**назва рослини – одяг**": *weed* "a garment, clothes" [6, т. 6, с. 420]; *husk* "clothes" (from *husk* "the chaff of oats") [6, т. 3, с. 293]. Антропоцентризм є одним із провідних принципів сучасного етапу розвитку мовознавчої науки. У центрі світу стоїть людина як особистість, тобто людина з її почуттями та станом, думками та словами, діями та емоціями, вивчення мови і є вивченням світу [1, с. 131]. Це дозволяє виокремити модель "**людина – одяг**": *hodmandod* "old or very poor clothes" (from *hodmandod* "an ill-shaped, deformed person") [6, т. 3, с. 193].

Уподібнення за функцією відображене у моделі метафоричного перенесення "**функція – одяг**": *hackle* "clothes" (from *hackle* "the natural covering of an animal") [6, т. 3, с. 9]; *kick-out* "fashionable clothes" [6, т. 3, с. 293]; *hap* "a thick outer garment" (from *hap* "a covering or wrap of any kind") [6, т. 3, с. 59]. Сфери метафоричного перенесення найменувань одягу відображені в Таблиці 1.

Таблиця 1.
Метафоричні моделі номінації одягу.

Метафорична модель	Приклади
"артефакт – одяг"	<i>bell</i>
"тварина – одяг"	<i>tail</i>
"назва рослини – одяг"	<i>weed</i>
"людина – одяг"	<i>hodmandod</i>
"функція – одяг"	<i>hackle</i>

Список використаних джерел:

1. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
2. Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динамических аспектах / Александр Анисимович Тараненко. – К. : Наукова думка, 1989. – 254 с.
3. АВВУУ Lingvo 12 [Електронний ресурс] : електронный словарь. – 4,7 Gb. – АВВУУ Software, 2006. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
4. Dartnell G. A glossary of words used in the county of Wiltshire / G. Dartnell, E. Goddard. – London : Published by Henry Frowde, 1893. – 235 p.
5. Pearse Chope R. The dialect of Hartland / R. Pearse Chope. – London : Trubner, 1891. – 124 p.
6. Wright J. The English Dialect Dictionary : 6 vol. / J. Wright. – London : Published by Henry Frowde, 1898 – 1905. – Vol. 1. – 1898. – 864 p. ; – Vol. 3. – 1902. – 698 p. ; – Vol. 6. – 596 p. + Supplement. – 179 p.

УДК 81'37 : 159.93-115

О.Є. Васильєва, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

СМАКОВІ НОМІНАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Смакове сприйняття є одним із першочергових об'єктів у процесі номінації. В українській та англійській мовах смакові ознаки певною мірою домінують порівняно з ознаками інших перцепцій на рівні позначування.

При цьому для описання смакових відчуттів існує набагато менше слів, ніж для інших модусів перцепції. Застосування різних джерел та способів номінації в українській та англійській мовах забезпечує адекватне відображення різноманітних смакових відчуттів.

Однакові зовнішні впливи на людські органи відчуттів, а зокрема смакова перцепція, однаково сприймається усіма людьми на нейрофізіологічному рівні, проте вони по-різному формуються у концепти чуттєвого сприйняття у носіїв досліджуваних мов, що отримують у мовах різні імена. Цей процес досягається у результаті процесу концептуалізації у свідомості людей.

Основним джерелом смакової номінації в українській та англійській мовах є створення формально нових та використання готових лексичних одиниць. Для цієї тематичної групи здебільшого не є типовим запозичення з інших мов.

В українській мові при цьому смакові найменування поповнюються формально новими мовними одиницями, що утворюються лексико-синтаксичним та морфологічним способами: префіксальним, суфіксальним, афіксацією, складанням основ (наприклад, *кислуватий, несолодкий, кисло-солодкий*).

Слід зазначити, що у цих зіставляваних мовах семантичний простір перцептивних ознак членується по-різному – номінування у англійській мові є в певній мірі більш дискретним (наприклад, англ. *sour, acid, tart* репрезентує концептуальний зміст укр. *кислий*). А такий різний ступінь представленості результатів концептуалізації перцептивної інформації у мовах свідчить про рівень актуальності

певних типів ознак для представників української та англійської лінгвокультур.

З цього можна зробити висновок, що сприйняття смаку можна віднести до категорії культурної діяльності, і тому концепт смаку наділений культурологічними особливостями, котрі зумовлені як індивідуальною специфікою сприйняття та оцінки смаку, так і своєрідністю національної кухні.

Смакова перцепція має високу значущість, адже складові її концептуальної області застосовують для номінування об'єктів як смакової, так і не смакової природи. Так, через синестезійні перенесення, смакові ознаки застосовують задля опису семантичних областей:

запаху (*солоний вітер, sweet smell*);
звуку (*солодкий голос, sweet music*);
почуття (*солодкий біль, bittersweet memory*);
та навіть оцінки (*гірка правда, sweet dream*).

Говорячи про смакові номінації, необхідно зазначити їхню регулярну метафоричність в обох мовах.

Серед смаків, котрі здатна відчувати людина, слід виокремити чотири основних:

Солодкий – Sweet
Солоний – Salt(y)
Гіркий – Bitter
Кислий – Sour

Як бачимо, для їх позначення використовуються прикметники, що позначають відчуття, або емпірійні прикметники, як їх назвав А.Н. Шрамм [3]. При цьому виокремлення емпірійних прикметників є дещо умовним, адже вони можуть виходити за рамки якісних. До прикладу, в деяких відносних прикметниках, к тому числі й утворених від якісних, може бути наявна перцептивна сема – *кислий розчин, sweet pepper*. Більш того, межі між емпірійними та раціональними прикметниками часто виявляються дещо розмитими – емпірійні семи суміщаються з оцінкою. Ця оцінка може бути раціональною (напр., *кислуватий, sweetish*). Проте частіше вона є емоційною та навіть метафоричною (напр., *солодка мить, sour note*). Окрім того, це можуть бути й синтетичні порівняння (*солодкий –*

найсолодший, *sour – the sourest*) та аналітичні (дуже гіркий, *very sweet*) форми ступенів порівняння. Так, чим абстрактнішим є значення емпірійного прикметника, тим ближче воно за семантикою до раціонального. Прикметники смакової перцепції виражають оцінно-кваліфікативне ставлення до позначуваного, і оцінні семи можуть бути по-різному структуровані. Вони можуть бути додатковими до основної сигніфікативної семи, або ж уся семантична структура може зводитись до вираження оцінки смакових відчуттів.

Задля більш впорядкованого дослідження будемо розглядати чотири основних смаки – члени семантичної області смаку – як прототипи, а їхні синонімічні відповідники – як периферійні компоненти цієї смакової семантичної області.

Таблиця 1

Прототипні та периферійні компоненти семантичної області смаку

Прототип				
(Укр.)	Солодкий	Солоний	Гіркий	Кислий
(Англ.)	Sweet	Salt(y)	Bitter	Sour
Периферійні компоненти				
(Укр.)	Медовий, Солоденький, Солодкуватий	Посолений, Засолений, Солоненький, Солонкуватий	Гіркенький, Гіркуватий, Гіркавий	Квасний, Кисленький, Кислявий, Кислющий, Кислуватий
(Англ.)	s u g a r y , s w e e t e n e d , s a c c h a r i n e , s u g a r e d , h o n e y e d , c a n d i e d , g l a c e , s i c k l y , c l o y i n g	s a l t , s a l t e d , s a l i n e , b r i n y , b r a c k i s h	s h a r p , a c i d , a c i d i c , a c r i d , t a r t , s o u r , b i t i n g , u n s w e e t e n e d , v i n e g a r y	a c i d , a c i d i c , a c i d y , a c i d u l a t e d , t a r t , b i t t e r , s h a r p , v i n e g a r y , p u n g e n t

Список використаних джерел:

1. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. / С. Караванський. – Львів: БаК, 2012. – 536 с. – (4-те вид., опрацьоване і доповн.).
2. Лаенко Л. В. Перцептивный признак как объект номинации: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Лаенко Л. В. – Воронеж, 2005. – 465 с.
3. Шрамм А. Н. Аспекты семасиологического исследования качественных прилагательных: автореф. дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.01 / Шрамм А. Н. – Л., 1980. – 27 с.
4. Oxford advanced learner's dictionary. 6-th edition. – Oxford University press, 2000. – 1540 p.
5. Webster's third New International Dictionary: in 3 volumes. – Encyclopedia Britannica, 1993.

УДК 81'37:159.93-115

Л. Васильків, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

**СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ВІЗУАЛЬНИХ НОМІНАЦІЙ В
АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Феномен сприйняття постійно привертає увагу вчених різних дослідницьких парадигм як вид знань, що займає певне місце серед інших видів. Існує думка, що людина живе в багатовимірному світі, а відчуття органів перцепції «локалізуються у свідомості двовимірно як конструйовані відображення, що проявляються на мовному рівні як одновимірний сигнал» [3]. Інформація, яка надходить до людини у результаті сприйняття світу органами чуття, обробляється, узагальнюється за допомогою мовних знаків, що є засобами фіксації результатів сприйняття і виразниками сенсорної оцінки.

Перцептивна лексика (сенсорна) неодноразово потрапляла в поле зору досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених різних галузей знань (О. Потебня, Ю. Апресян, А. Вежбицька, Л. Соболева, О. Волошина та ін.), і на сьогоднішній день вона є предметом наукових студій багатьох мовознавців у зіставному аспекті, що

свідчить про її важливість та дає підстави говорити про актуальність її дослідження.

Ми ставимо за мету дослідити ступінь семантичної деривації візуальних номінацій в українській та англійській мовах, які утворюють міжмовну синонімічну модель *light* vs. *світло*.

Дослідження динамічних моделей семантичної деривації мовних одиниць, які проводяться в межах когнітивної лінгвістики, ставлять за мету описати типи або способи переходу від одного значення до іншого. Адже семантична деривація, на думку когнітивістів, заснована на людській здатності узгоджувати, асоціювати та порівнювати різні категорії, і це порівняння відбувається відповідно з власне людським масштабом знань і уявлень.

Перш ніж перейти до аналізу відповідностей семантичної деривації номінацій варто розглянути усі словникові значення кожної з них.

Отож, в англійській мові, відповідно до Oxford English Dictionary, ми виявили такі значення номінації *light*:

- The natural agent that stimulates sight and makes things visible.
- A source of illumination, especially an electric lamp.
- Decorative illuminations.
- A traffic light.
- The amount or quality of light in a place.
- The light falling on the windows of a house.
- An expression in someone's eyes indicating a particular emotion or mood.
- A person's opinions, standards, and abilities.
- Understanding of a problem or mystery; enlightenment.
- Spiritual illumination by divine truth.
- An area of something that is brighter or paler than its surroundings.
- A device used to produce a flame or spark.
- A window or opening to let light in.
- A perpendicular division of a mullioned window.
- A pane of glass forming the roof or side of a greenhouse or the top of a cold frame (framelight).
- A person eminent in a particular sphere of activity.
- A blank space to be filled by a letter (in a crossword puzzle).

Дослідивши ієрархію значень слова *light*, ми визначили, що на рівні реалізації семантичних містків вони складають ланцюжковий тип семантичної деривації, тобто кожне наступне значення є похідним від попереднього.

Словник української мови подає такі значення поняття *світло*:

- Промениста енергія, що випромінюється яким-небудь тілом, сприймається зором і робить видимим навколишнє.
- Виставляти (виставити, подавати, подати) в світлі якому кого, що – представляти кого-небудь або показувати щось з певного погляду.
- В іншому світлі бачити (розглядати і т. ін.) – сприймати не так, як раніше.
- Кидати (кинути) світло (промінь світла) на щось – розкривати, робити ясним, зрозумілим щось.
- Поставати (постати) в світлі якому – сприйматися з певного погляду, певним чином.
- Освітлення, характерне для певного часу доби; розм. світанок, схід сонця.
- Джерело освітлення і пристрій для освітлення в приміщенні та на вулиці; освітлення, яке дають освітлювальні прилади.
- Місце, звідки йде освітлення; освітлене місце, освітлений простір.
- розм. Речовина для освітлення.
- Світле місце, світла пляма на картині, що відтворює найінтенсивніше освітлення певної ділянки зображуваного простору. Контрасти світла й тіней.
- Блиск очей, що з'являється під впливом радісного, світлого почуття; приємний, ясний вираз обличчя. Приємне, радісне почуття.
- Те, що робить ясним, зрозумілим навколишній світ; те, що робить радісним, щасливим життя. Вживається як символ істини, розуму, освіти або радості, щастя.

Розглянувши вище наведені значення номінації *світло* в українській мові, ми з'ясували, що для рівня реалізації семантичних містків у наведеній системі значень характерний мішаний тип

семантичної деривації, оскільки деякі значення є похідними від попереднього, а інші походять від основного значення слова.

Зіставивши значення номінацій *light* vs. *світло* в англійській та українській мовах, ми відзначили такі типи семантичних відповідностей:

Повна відповідність:

«an area of something that is brighter or paler than its surroundings»: (Sunshine will brighten the natural lights in your hair) vs. «місце, звідки йде освітлення; освітлене місце, освітлений простір»: (*Я взяв Сева за руку й підвів його до світла*).

Часткова відповідність:

- «the natural agent that stimulates sight and makes things visible»: (The lamps in the street shed a faint light into the room) vs. «a source of illumination, especially an electric lamp»: (*A light came on in his room*), «decorative illuminations»: (Christmas lights), «a traffic light»: (Turn right at the light), «the amount or quality of light in a place»: (The plant requires good light), in law – «the light falling on the windows of a house»: (I suppose blocking of a right to light would be an example, would it not?) vs. «промениста енергія, що випромінюється яким-небудь тілом, сприймається зором і робить видимим навколишнє»: (*Осяяні місячним світлом дерева стояли в цвіту, як наречені*);
- «an expression in someone's eyes indicating a particular emotion or mood»: (A shrewd light entered his eyes), «a person's opinions, standards, and abilities»: (Leaving the police to do the job according to their lights) vs. «блиск очей, що з'являється під впливом радісного, світлого почуття; приємний, ясний вираз обличчя, приємне, радісне почуття»: (*Дорошенко вловив, як очі її в цю мить ще більше налилися світлом*);
- «understanding of a problem or mystery; enlightenment», «spiritual illumination by divine truth»: (She saw light dawn on the woman's face) vs. «те, що робить ясним, зрозумілим навколишній світ; те, що робить радісним, щасливим життя, вживається як символ істини, розуму, освіти або радості, щастя»: (*Ти можеш мені одібрати моє життя, моє щастя, моє світло, але мого кохання не можеш одібрати*);

- «a source of illumination, especially an electric lamp», «decorative illuminations», «a traffic light» vs. «джерело освітлення і пристрій для освітлення в приміщенні та на вулиці; освітлення, яке дають освітлювальні прилади»: (*Кинувся Наум, викресав вогню, засвітив світло*);
- «a device used to produce a flame or spark»: (He asked me for a light) vs. «джерело освітлення і пристрій для освітлення в приміщенні та на вулиці; освітлення, яке дають освітлювальні прилади».

Повна невідповідність:

- «a window or opening to let light in»: (The bedroom has a wide bay with leaded lights), «a perpendicular division of a mullioned window»: (The windows also show progress in one particular way: they are still mullioned and transomed, but the individual lights are no longer arched), «a pane of glass forming the roof or side of a greenhouse or the top of a cold frame (framelight)»: (*In summer, the glazed frame-light can often be left off altogether and replaced with a slatted frame, the glazed light being put back if there is a likelihood of heavy rain*) vs. «світле місце, світла пляма на картині, що відтворює найінтенсивніше освітлення певної ділянки зображуваного простору»: (*контрасти світла й тіней*);
- «a person eminent in a particular sphere of activity»: (Such lights of Liberalism as the historian Goldwin Smith), «blank space to be filled by a letter» (in a crossword puzzle), оскільки в українській мові слово *світло* не має подібних значень.

Отже, проаналізувавши семантичну деривацію номінацій *light* vs. *світло*, ми дійшли висновку, що в зіставляваних мовах переважає частковий тип відповідності.

Відмінність є складі ієрархії значень порівнюваних лексем пояснюється двома чинниками: по-перше, неоднаковим ступенем розвитку полісемії зіставляваних номінацій в обраних мовах, по-друге, наявністю самотійних назв для найменування певних позначень, які входять в структуру багатозначного слова.

Список використаних джерел:

1. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] // Oxford University Press. – 2017. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.oed.com>.

2. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – 1978. – Режим доступу до ресурсу : <http://sum.in.ua/s/svitlo>.
3. Семашко Т.Ф. Вербальна об'єктивація поняттєвої сфери «перцептивне сприйняття» / Т.Ф. Семашко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 51. – С. 456-472.

УДК 81'37:159.93-115

Н.І. Герасимова, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ОЛЬФАКТОРНІ НОМІНАЦІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У процесі взаємодії людини з навколишнім середовищем в її свідомості формуються певні концепти, що пов'язані зі сприйняттям навколишньої реальності органами чуття та рецепторами — перцептивні концепти. До них належать візуальний, слуховий, тактильний, смаковий та нюховий концепти. У результаті обробки отриманих даних мозком людини, з'являється потреба у вираженні своїх відчуттів у словесному еквіваленті.

Дослідження способів репрезентації запахів у французькій та українській мовах із точки зору об'єктивації ними певних нюхових (ольфакторних) концептів на сьогодні є однією з актуальних проблем лінгвістики, адже мовні засоби об'єктивації ольфакторної інформації, у порівнянні з мовними засобами інших видів перцептивної номінації, є мало вивченими. «Існує безліч запахів, хоча у нас є для них всього лише кілька назв: солодкий, смердючий, кислий, нудотний і затхлий — ось майже всі найменування запахів; але хоча ми говоримо однаково, що фіалка і мускус солодко пахнуть, проте запах їх абсолютно різний» [2, с. 100].

Значення атрибутивних лексем показують, що образ перцептивних ознак субстанції, що має запах, формується на основі зв'язку номінації запаху із джерелом, що його продукує, з одного боку, і з особою, що його сприймає — з іншого. Результати компонентного аналізу, підтверджені вивченням функціонування позначеної лексики, виявили такий спосіб представлення

ольфакторної області сприйняття, який визначається включенням у номінацію семантичних ознак трьох видів: 1) лексика, що вказує на власне судження сприймаючої особи; 2) лексика, що сформована на основі співвідношення запаху та предмета-джерела; 3) лексика, що є формою узагальненого відображення різних оціночно-кваліфікативних смислів.

До лексики, що вказує на власне судження особи, яка сприймає, належать такі номінації: *fragrant* – «запахний», *parfumé* – «ароматний», *fétide* – «смердючий», *ripais* – «гнилий», *moisi* – «затхлий».

До лексики, що сформована на основі співвідношення запаху та предмета-джерела належать такі номінації: *humain* – «запах людського тіла», *nidoreux* – «запах тухлих яєць», *pisseux* – «запах сечі», *sulfureux* – «сірчаний», *vin* – «винний». Вони сформовані на основі предметів, які мають конкретний специфічний запах.

На основі аналізованого матеріалу простежується закономірність, що переклад французької лексики, сформованої на основі співвідношення запаху та предмета-джерела (*humain*, *nidoreux*, *pisseux*), здійснюється у межах кількох слів («запах людського тіла», «запах тухлих яєць», «запах сечі»). Таке явище спричинено відсутністю еквіваленту в українській мові, тому таку лексику називають безеквівалентною та використовують описовий метод при перекладі. Поява безеквівалентної лексики зумовлена життєдіяльністю певного лінгвокультурного колективу та відображає розбіжності між лінгвістично-понятійними кодами. Їх поява пояснюється також екстралінгвістичними чинниками. «Кожен етнос у процесі своєї життєдіяльності «олюднює» навколишнє середовище та вносить у нього специфічні риси» [1, с. 57]. Схожа ситуація прослідковується під час пошуку французького еквіваленту української лексики, що сформована на основі співвідношення запаху та предмета-джерела, яке має рослинне походження (наприклад, *м'ятний* – «*l'odeur de menthe*», *ванільний* – «*l'odeur de vanille*», *цитрусовий* – «*l'odeur d'argumes*»). Слід зазначити, що схожа система застосовується під час номінації інших перцептивних концептів, зокрема густативних.

Таким чином, проаналізувавши відібраний матеріал, можна відзначити своєрідність французької та української мов на лексичному рівні та відслідкувати певні закономірності відповідності ольфакторних номінацій. Номінація запаху у французькій та українській мовах здійснюється переважно у межах одного слова (однослівні номінації), що зумовлено чинником універсального характеру нюхового стимулу, фактом нерозривного зв'язку запаху з його джерелом, а з іншого – особливостями національного менталітету та традиціями культури, свідченням чого є відповідність однослівних номінацій в одній мові розгорнутим номінаціям в іншій.

Список використаних джерел:

1. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури / А. Волошина // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – Вип. XXVI. – С.56 – 64.
2. Крысенко С. М. Новый французско-русский и русско-французский словарь / С. М. Крысенко. – Х. : Промінь, 2009. – 608 с.
3. Локк Д. Сочинения : в 3 т. / Д. Локк. – М. : Мысль, 1985. – Т. 1. – 622 с.

УДК 81'37 : 159.93-115

Ю. Гребенюк, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ТЕМПЕРАТУРНИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Лексика чуттєвого сприйняття, що використовується для номінації процесу і результату чуттєвого пізнання, активно вивчається в лінгвістиці. Число робіт, присвячених вивченню цієї теми, настільки велике, що вчені заговорили про особливу галузь лінгвістики, яку В.К. Харченко називає лінгвосенсорикою, а О.А. Мещерякова – лінгвістичною перцептологією. Предметом цієї галузі знання є мова перцепції, вербальна репрезентація показань п'яти органів чуттів: зору, слуху, дотику, смаку та нюху.

Номінації тактильного сприйняття вивчені меншою мірою порівняно з позначеннями зорового і слухового сприйняття. Температурні явища універсальні, досить легко сприймаються людиною і грають найважливішу роль в її житті. В лексиконі представлено досить багато одиниць, які передають температурні відчуття в українській та англійській мовах: *пробігли холодні мурашки, обливатися холодним потом, холодна м'ята, холодні зорі, холодна війна* і т. ін.; *cold impassivity, the cold atmosphere, the cold shoulder, cold fish, to leave somebody cold, etc.*

Вивчення семантики перцептивної лексики передбачає, перш за все, класифікацію їх значень. Відповідно до представлення способу реалізації тактильних стратегій людини значення умовно поділяються на: суб'єктно-орієнтовані (такі, що кодують інформацію про внутрішній світ людини – температурні відчуття) та об'єктно-орієнтовані (які кодують інформацію про зовнішнє оточення людини – температурні характеристики середовища, навколишніх предметів, довкілля тощо).

Предметом нашого аналізу є типи відповідностей семантичної деривації номінацій температурних відчуттів в українській та англійській мовах, які утворюють синонімічну парадигму *холодний vs. cold*.

Відповідно до академічного Словника української мови лексема *холодний* кодує такі блоки значення: емоції людини, оточення людини, асоціативна та оцінна характеристики об'єкта пізнання.

З огляду на блок значення *емоції людини*, який належить до суб'єктно-орієнтованих семантичних компонентів, ми виявили такі типи відповідностей:

- Повна еквівалентність: «lacking in passion, emotion, enthusiasm, ardor, etc.; dispassionate»: *cold reason* vs. «який базується не на почуттях; продиктований розумом; тверезий»: Щоб вирішувати складні питання життя, треба мати холодну голову, тверезе, не сп'яніле від прогулянки до озер серце, не хмільну від таких запаморочливих думок кров; «failing to excite feeling or interest»: *It was the cold precision of his prose* vs. «який не виявляє цікавості до кого-, чого-небудь, не бере участі в тому, що відбувається»: Мирослава мов не чула нічого, сиділа недвижно, холодна.

- Часткова еквівалентність: «lacking sensual desire»: *She remained cold to his advances* vs. «надто стриманий у вияві своїх почуттів»: Сам він так просто з незнайомою дівчиною нізачо заговорити б не зумів. Особливо з такою, як Ксеня – вона здавалася холодною, як мармур, і неприступною, як скеля!; «unexcitable; imperturbable»: *cold impassivity* vs. «підкреслено стриманий у стосунках з ким-небудь»: Зінька як вирізьблена з сірого мармуру, холодна й строга.
- Безеквівалентність: «unconscious because of a severe blow, shock, etc.»: *I knocked him cold with an uppercut* vs. «пов'язаний з відчуттям внутрішнього, душевного холоду; який викликає це відчуття»: Без мистецтва життя було б холодним, незатишним, непривітним; «супроводжуваний відчуттям холоду»: Параску обняв холодний страх перед тим, що, їй здавалося, мало ось-ось статися.

Аналізуючи блок значення *оточення людини*, який належить до об'єктно-орієнтованих семантичних компонентів, ми виявили такі типи еквівалентності:

- Повна еквівалентність: «having a relatively low temperature, having little or no warmth: cold water»: *a cold day* vs. «який характеризується низькою температурою повітря (про клімат, погоду)»: Ти пам'ятаєш березневу холодну ніч, як стрілись ми.
- Часткова еквівалентність: «feeling an uncomfortable lack of warmth; chilled»: *The skaters were cold* vs. «позбавлений тепла, який викликає відчуття холоду»: Як п'яна, я верталась назад. Руки й нога були в мене, як лід, холодні; «having a temperature lower than the normal temperature of the human body»: *cold hands* vs. «який втратив тепло, захолов, застиг»: Гафійка увійшла в хату і притулила до печі замерзлі руки.
- Безеквівалентність: «throw cold water on, to disparage; disapprove of; dampen the enthusiasm of»: *They threw cold water on her hopes to take acting classes* vs. «бути лінивим, байдужим»: За холодну воду не братися; Бабина ж дочка така лінива, така ледача: ні до холодної води не береться.

З огляду на блок *асоціативного* значення ми виявили такі типи відповідностей:

- Еквівалентна лексика: «a state of conflict between nations that does not involve direct military action but is pursued primarily through economic and political actions»: *Recently, the unsettling expression «cold war» has re-emerged* vs. «термін, який означає період міжнародної напруженості, ідеологічного та політичного протистояння внаслідок загострення відносин»: *Ніхто не переміг, це – холодна війна*; «(in games) distant from the object of search or the correct answer»: *Cold* vs. «використовується в іграх на позначення віддаленості від об'єкта»: *Холодний*.
- Частково еквівалентна: «having cool colors, esp. muted tones tending toward grayish blue»: *I'm best in cool colors... blues, violet, pale green.* vs. «тьмяний (про блиск якихось предметів): Ніч міська за вікном. Десь кричать поїзди, протинає той крик мої мрії. І на склі, наче відблиск холодний слюди, янтаревий вогонь пламеніє.
- Безеквівалентність: «зброя, дія і застосування якої не пов'язані з використанням пороху та інших вибухових речовин: Холодна зброя.

Аналізуючи блок оцінного значення, ми виявили такі типи відповідностей:

- Повна еквівалентність: «lacking the warmth of life; lifeless»: *When the doctor arrived, the body was already cold* vs. «позбавлений ознак життя»: Пригорни Милчо, нехай не плаче... – Ні слова мати, лежить холодна...; «not affectionate, cordial, or friendly; unresponsive»: *a cold reply; a cold reception* vs. «прийом, зустріч, що демонструють послаблення або відсутність добрих (дружніх) стосунків, відносин між учасниками»: Холодний прийом, Холодна зустріч.
- Безеквівалентна лексика: «depressing; dispiriting»: *The cold atmosphere of a hospital waiting room*; «faint; weak»: *The dogs lost the cold scent*.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що блоки значень, які кодують інформацію про емоції людини, її оточення, асоціативні зв'язки виявляють повну, рідше часткову еквівалентність, а також повну невідповідність значень. Для блоку оцінного значення характерними є повна еквівалентність та безеквівалентність. Це

пов'язане з національно-культурною своєрідністю мов на лексико-семантичних рівнях, які кодують інформацію про явища культури, не властиві іншим.

Список використаних джерел:

1. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В.Н. Манакин. – К : Знання, 2004. – 326 с.
2. Online Language Dictionaries [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу : www.wordreference.com
3. Словник української мови [Електронний ресурс]. – 1980. – Режим доступу до ресурсу : <http://sum.in.ua/s/kholodnyj>.

УДК 81'37 : 159.93-115

Х.В. Давидович, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ТИПИ ВІДПОВІДНОСТЕЙ СЕМАНТИЧНИХ ДЕРИВАЦІЙ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ СТРАХУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Загальне антропоцентричне спрямуванням сучасних семантичних теорій створило тенденцію до поглибленого вивчення динаміки лексико-семантичних систем близько- та віддаленоспоріднених мов, що пов'язано з усвідомленням і визнанням факту функціональної та когнітивної природи мови.

Семантична деривація є одним із аспектів, який виявляє динамічний потенціал семантики лексичної одиниці, розкриває механізми і стратегії розширення концепту ситуації – «лексичного відображення (в певній мові) фрагмента дійсності» [4, с. 85].

Це складний багатогранний процес породження нових значень слів, який призводить до перебудови їх семантичної структури і впливає в цілому на всю лексико-семантичну систему мови. Семантичній деривації відведена значна роль у формуванні й зміні мовної картини світу – вона відбиває колективні стереотипи, які усвідомлені етносом і існують на рівні колективного несвідомого [2, с. 27].

Емоція «страх» є одним із найважливіших компонентів емоційної концептосфери людини, яка обумовлює процес пізнання та орієнтації людини у світі, характеризуючись біологічними, психологічними та соціокультурними вимірами. Страх є фундаментальною властивістю людської істоти, природною універсальною базовою емоцією, що відображає інстинкт самозбереження і відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності людини.

В англійській мові відправною точкою для побудови номінативного простору емоційного концепту «страх», представленого розгорнутим лінгвосемантичним полем англійської мови, слугують іменникові номінації емоцій із гіперонімом *fear*. В українській мові ключовим словом-репрезентантом концепту є номінація *страх*, яка є ядром відповідного лінгвосемантичного поля.

Вербальний прояв сутності страху в словах *fear* і *страх* націлений на передачу низки показників, які були асоціативно приписані йому наївною колективною свідомістю англословного соціуму на основі перцептивного досвіду. Наведені традиційні тлумачення слів *fear* і *страх* або їх форм створювались на основі метафоричного осмислення страху в термінах деяких об'єктів та речовин із притаманними їм властивостями.

Для аналізу семантичних відповідностей семантичної деривації номінацій на позначення страху використовуємо мережеве моделювання із застосуванням прийомів компонентного аналізу. Створення семантичної мережі починається з пошуку словникових дефініцій. У складі кожної дефініції виокремлюються фрагменти з номінативним значенням, які при виділенні на кожному наступному етапі, виступають як база виявленого раніше номінативного фрагменту. Відповідно від кількості і відповідності значень слів у англійській та українських мовах, можна встановити тип їхньої відповідності.

Ми визначили, що в англійській мові слово *fear* об'єднує такі значення:

- *In OE.: A sudden and terrible event; peril.*
- *A) The emotion of pain or uneasiness caused by the sense of impending danger, or by the prospect of some possible evil.*

B) *Personified.* C) *An instance of the emotion; a particular apprehension of some future evil.* D) *A state of alarm or dread. Chiefly in the phrase in fear; also, †to put in (a) fear, to fall into fear.*

3. *This emotion viewed with regard to an object; the state of fearing (something).*

A) *Apprehension or dread of something that will or may happen in the future. Const. of, to with inf.; also with clause introduced by that or lest.*

B) *esp. in the phrase for fear, wherein mod. use the sense of the n. is often weakened; thus for fear of = 'in order to avoid or prevent'; for fear that or lest (also colloq. with ellipsis of the conj.) = 'lest.' When fear in these locutions is intended to have its full sense, through or from is now usually substituted for.*

C) *Apprehensive feeling towards anything regarded as a source of danger, or towards a person regarded as able to inflict injury or punishment.*

D) *A mingled feeling of dread and reverence towards God (formerly also, towards any rightful authority).*

E) *Phrases: to put (occas. rub) the fear of God into, to terrify (into submission); without fear or favour, impartially.*

4. *Solicitude, anxiety for the safety of a person or thing. Also in the phrase (for, in) fear of one's life.*

5. *Ground or reason for alarm. Chiefly in the phrase (there is) no fear; now often used as an exclamation. The usual sense of no fear is now 'not likely,' 'certainly not' [1].*

Аналізуючи визначення слова *fear* в Oxford English Dictionary, ми можемо стверджувати, що вони мають ланцюжковий тип полісемії. Це свідчить про те, що кожне наступне значення є похідним від найближчого попереднього.

В українській мові слово *страх* об'єднує такі значення:

1. *Стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного. // Вираження, прояв тривоги, неспокою тощо (на обличчі, в очах і т. ін.).*

- 3 (зо, від і т. ін.) *страху* – перебуваючи в стані хвилювання, тривоги, неспокою.

- З (зо, із, зі) страхом – з почуттям хвилювання, тривоги, неспокою.
 - На страх кому; Для (ради) страху – щоб настрахати, злякати кого-небудь.
 - Під страхом кари (смерті і т. ін.) – під загрозою кари, смерті і т. ін. Взятися страхом – дуже перелякатися.
 - Глянути страху (страхові) в очі (в вічі) – опинитися в стані тривоги перед можливою небезпекою.
 - Держати (тримати) в страху кого – змушувати кого-небудь перебувати в покорі.
 - Завдавати (завдати, задавати, задати і т. ін.) страху комусь;
 - Наганяти (нагнати, наводити, навести і т. ін.) страху (страх) на кого, кому, на що – викликати або посилювати у кого-небудь почуття остраху, переляку.
 - Зазнавати (зазнати) страху – відчувати острах, побоювання.
 - Лицар без страху і догани;
 - Мати страх перед ким – чим – боятися когось, чогось.
 - Мати страх на душі – бути в стані хвилювання, тривоги, неспокою.
 - Набратися (натерпітися) страху – відчувати острах; злякатися, перелякатися.
 - На свій страх і ризик – те саме, що На свій страх і ризик.
 - Страх бере (узяв, обгортає, обгорнув, обнімає, обняв, обхоплює, обхотив) кого;
 - Страх знаходить (найшов, нападає, напав і т. ін.) на кого – у когось виникає почуття остраху, переляку.
 - Страх проймає (проймав, пройняв і т. ін.); Страху ради іудейська, заст. – боячись кого-небудь; із догідливості, улесливості (робити щось або-поводитися як-небудь).
 - Умирати від страху – дуже боятися.
 - У страху великі очі – хто-небудь перебільшує небезпеку.
2. перев. мн. Фантастична істота незвичайного, страшного вигляду.
3. у знач. присл., розм. Те саме, що страшно.

4. у знач. присл., розм. Виражає захоплення, здивування і т. ін. з приводу великої кількості кого-, чого-небудь або у відношенні до когось чи чогось дуже великого, сильного тощо.,

5. у знач. присл., розм. Надзвичайно, дуже [3].

Аналізуючи визначення слова *страх* в Академічному тлумачному словнику української мови, можемо стверджувати, що вони мають мішаний тип відповідності, оскільки частина значень є похідними від найближчого попереднього, а частина походять безпосередньо від прямого значення слова.

Порівнюючи тлумачення відповідників *fear* і *страх* у зіставлених мовах, ми можемо констатувати такі типи семантичної відповідності:

Повна відповідність:

- *The emotion of pain or uneasiness caused by the sense of impending danger, or by the prospect of some possible evil. B) Personified. C) An instance of the emotion; a particular apprehension of some future evil. D) A state of alarm or dread. Chiefly in phrase in fear; also, †to put in (a) fear, to fall into fear* [1]. - Стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного. // Вираження, прояв тривоги, неспокою тощо (на обличчі, в очах і т. ін.) [3].

2. Часткова відповідність:

• *This emotion viewed with regard to an object; the state of fearing (something).*

A) *Apprehension or dread of something that will or may happen in the future. Const. of, to with inf.; also with clause introduced by that or lest* [1]. - З (зо, від і т. ін.) страху – перебуваючи в стані хвилювання, тривоги, неспокою. Мати страх на душі – бути в стані хвилювання, тривоги, неспокою. Взятися страхом – дуже перелякатися [3].

B) *esp. in the phrase for fear, wherein mod. use the sense of the n. is often weakened; thus for fear of = 'in order to avoid or prevent'; for fear that or lest (also colloq. with ellipsis of the conj.) = 'lest.'* When fear in these locutions is intended to have its full sense, through or from is now usually substituted for [1]. - З (зо, із, зі) страхом – з почуттям хвилювання, тривога, неспокою [3].

C) *Apprehensive feeling towards anything regarded as a source of danger, or towards a person regarded as able to inflict injury or punishment* [1]. - Під страхом кару (смерті і т. ін.) – під загрозою кару, смерті і т. ін. [3].

D) *A mingled feeling of dread and reverence towards God (formerly also, towards any rightful authority)* [1]. - Мати страх перед ким – чим – боятися когось, чогось [3].

E) *Phrases: to terrify (into submission)* [1]. - Держати (тримати) в страху кого – змушувати кого-небудь перебувати в покорі [3].

3. Повна невідповідність:

В тлумаченні слова *страх* української мови немає відповідників до:

- *to put (occas. rub) the fear of God into; without fear or favour, impartially.*

- *Solicitude, anxiety for the safety of a person or thing. Also in the phrase (for, in) fear of one's life.*

- *Ground or reason for alarm. Chiefly in the phrase (there is) no fear; now often used as an exclamation. The usual sense of no fear is now 'not likely,' 'certainly not' [1].*

В тлумаченні слова *fear* англійської мови немає відповідників значенням:

- *На страх кому; Для (ради) страху – щоб настрахати, злякати кого-небудь. Глянути страху (страхові) в очі (в вічі) – опинитися в стані тривоги перед можливою небезпекою. перев. мн. Фантастична істота незвичайного, страшного вигляду.*

- *у знач. присл., розм. Те саме, що страшно.*

- *у знач. присл., розм. Виражає захоплення, здивування і т. ін. з приводу великої кількості кого-, чого-небудь або у відношенні до когось чи чогось дуже великого, сильного тощо.,*

- *у знач. присл., розм. Надзвичайно, дуже [3].*

Аналізуючи семантичні перенесення між значеннями варто зазначити, що у деяких значеннях використовується метафора. До прикладу: ...*the state of fearing (something)* [1]. - Мати страх на душі ... *Взятися страхом* [3]. Також є випадки використання метонімії: *a particular apprehension of some future evil* [1]. – Стан ...

чекання *чого-небудь неприємного* [3]. За ознакою цих перенесень номінації в англійській та українській мові не збігаються.

Список використаних джерел:

1. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] // Oxford University Press. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.oed.com>.
2. Азарова Л. Є. Складні слова в українській мові / Л. Є. Азарова. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2000. – 222 с.
3. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – 1978. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/strakh>.
4. Мельчук И. А. Опыт теории лингвистических моделей «Смысл ↔ Текст» / И. А. Мельчук. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 346 с. – (Язык, семиотика, культура).

УДК 81'37 : 159.93-115

М.В. Дорошкевич, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

**СЕМАНТИЧНА ВІДПОВІДНІСТЬ ЗВУКОВИХ НОМІНАЦІЙ У
ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКИХ МОВАХ**

Метою роботи є виявлення загальних характеристик і національно-культурних особливостей фразеологічних одиниць значенням звуку в французькій мові.

Актуальність теми полягає в тому, що фразеологізми зі значенням звуку займають велике місце у фразеологічному фонді французької мови, де вони залишаються областю, що вимагає додаткового вивчення.

Об'єктом дослідження є звукові номінації французької та української мов.

Предмет дослідження є семантична відповідність звукових номінацій французької та української мов.

Теоретичною базою дослідження слугують роботи таких представників вітчизняного та зарубіжного мовознавства, як: В.В. Виноградова, Ш. Баллі, А.Г. Назаряна, В.Г Гака, О.В. Куніна та ін.

Нами було проаналізовано семантику номінацій, які позначають «звукові номінації» в українській та французькій мовах – *говорити* та *bavarder* (*jaser, jacasser*), *шуміти* та *faire de bruit*, *гам* і *a cor et a cri*.

Словник української мови подає такі значення: 1) «Мати здатність висловлювати думки, почуття; володіти мовою»: *Іде [Олеся] на панщину, мусить їх кидать, а дітки – одно не говорить, друге не ходить, а третє не вмє сидіти, – дрібненькі*; 2) «Вести бесіду; розмовляти»: *Лакеї, конюхи і слуги, Всі кухарі і скороход, Побравившись за руки, ходили І все о плутнях говорили; Ми вдвох ішли й не говорили, Ти вся засніжена була, Сніжинки грали і зорили Над смутком тихого чола*.

Французька номінація *bavarder* (*jaser, jacasser*) у словнику «Le Robert & CLE» визначається як: 1) «Bavarder (*jaser, jacasser*) comme une pie (*une cigale, un merle, un perroquet*): *Elle bavardait comme une pie: Il lui donna la replique avec entrain*. В українській мові відповідником є *говорити безперестанку, тріщати, говорити як сорока*; 2) «parler comme un moulin»: *Ce garçon, grand et roux, parlait comme un moulin, en jetant autour de lui des regards maliceux*. В українській мові відповідником є номінація *тараторити*.

Словник української мови подає такі значення: 1) «Видавати, утворювати шум»: *Шуміли верби... рвались листя; Гули вітри понад мостом.; Зійшли сніги, шумить вода, Весною повіва*; 2) «перен. Проходити жваво, бурхливо (про життя, молодість і т. ін.)»: *Буйна молодість, що про неї в старші роки стільки згадується, шуміла десь далеко-далеко від них*.

Французька номінація *faire du bruit* у словнику «Le Robert & CLE» визначається як: 1) «Faire du tapage, faire du vacarme, faire du boucan, faire du scandale, faire du potin». *Faire du bruit* має найбільше загальне значення, означає будь який шум, викликаним гучною розмовою або криком і т. ін. *Qui, je l'ai deporté avec quelques autres qui faisaient du brut*; 2) «Faire du tapage» – йдеться про сильний шум (крики, тупіт ніг): *Ah! Mes amis, si vous saviez! J'ai essayé de me coucher; mais ils faisaient un tapage!*; 3) «Faire du boucan» – йдеться про шум з бійкою або скандалом: *Le chic n'était plus d'aller faire du boucan à Bullier, de rouler les cafés – concerts pour y siffler les chanteuses laides*. 4) «Faire du scandale» – підняти шум через щось, влаштувати

скандал: *Plains – toi donc. Je pourrais aller faire du scandale a ton mariage. Faire du potin* має те саме значення, але відрізняється фамільярним відтінком: *Je suis meme allee assister a la ceremonie, a la Trinite, et, bien loin de faire du potin , j'ai donne quarante sous a la quete.*

В українському словнику *гам* має значення: 1) «Безладне звучання багатьох голосів; крики, галас»: *Гармидер, галас, гам, у гаї; Що тут коїлося, що творилося! Гам, лемент, гаряча, пекельна тиснява... Кінця не видно ярмаркові.*

У французькому словнику подається значення: 1) «*A cor et a cri*» – гучно з шумом і гамом. Вживається головним чином поєднанням з такими дієсловами *demande, reclamer, vouloir, appler, poursuivre* і т.ін. В основі цього фразеологізма лежить вираження *chasser a cor et a cri*, запозичене з мисливської термінології так як звірів заганяли звуком труби і криками: *De tels fims n'auraient aucun succes , ils releveraient trop de la fiction: et ce nous reclamons a cor et a cri, ce sont, n'en doutez pas, des realites.*

Ми живемо в світі звуків, це і музика і шуми, і мова. Тому треба знати природу звуку, рівняння і закони, які описують його поширення і поглинання в різних середовищах. Згідно з дослідженнями фізіологів візуальна інформація займає перше місце, а й слухова не менш важлива. Це необхідно знати людям різних професій: музикантам і будівельникам, звукорежисерам і архітекторам, біологам і геологам, сейсмологам, військовим. Всі вони мають справу з різними сторонами практичного поширення звуку в різних середовищах.

Як можемо відзначити, найбільший обсяг поняття ГОВОРИТИ реалізується в французькій мові. В українській має два еквівалентні значення: перше з них – *говорити безперестанку тріщати, говорити як сорока*, друге – *тараторити*. В французькій мові теж є ці значення. Окрім цього, присутні також компоненти '*parler comme un moulin* і '*a pas de velours*'. Цікавим є значення в французькій мові, адже воно є компонентом фразеологізму *A pas de loups* говорить про того, хто спеціально ходить тихо, навщпиньках, крадучись, бажаючи бути непоміченим. Наприклад: *C'est la qu'entrèrent la vieille et la femme voilee. Mergy, retenant son haleine, les suivit a pas de loup , et*

*se placa derriere la charmille, de maniere a bien entendre et a voir.
Patrick s'approcha a pas de loup, ouvrit brutallement la port.*

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства [за ред. І.К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
2. Petit Robert. Dictionnaire alphabetique de la langue francaise. – Paris : Robert, 1987. – 2171 p.
3. Гак В.Г. Беседы о французском слове. Из сравнительной лексикологии французского и русского языков / В.Г. Гак. – 4-е изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 334 с.
4. Назарян А.Г. Образные сравнение французского языка. – М. : Наука, 1965. – 138 с.

УДК 81'37 : 159.93-115

А.В. Кінашук, аспірант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

**ТИПИ СЕМАНТИЧНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ
ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ
АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

Однією з найважливіших характеристик розвитку сучасного суспільства є тенденція до глобалізації економічного, соціального та культурного життя людей. Швидке зростання міжнародних контактів, взаємодія мов різних регіонів і народів зумовили активізацію досліджень у галузі семантики лексичних одиниць споріднених та неспоріднених мов, які розкривають їхню національну специфіку.

Мета розвідки – здійснити аналіз семантичних типів відповідностей лексичних одиниць на позначення ірраціональності в англійській, німецькій та українській мовах.

Вивчення ірраціональної лексики стає дедалі актуальнішим у контексті сучасної антропоцентричної лінгвістичної парадигми. У тісному зв'язку із буттям людини та її мисленням нове наукове бачення формують не лише філософи, психологи та культурологи, а й мовознавці.

На сучасному етапі розвитку науки раціоналізм та ірраціоналізм є тими сторонами реальності, що доповнюють одна одну та стають об'єктом вивчення дисциплін різного спрямування. Категорія ірраціоналізму розтлумачена сьогодні як сукупність філософських течій, що проголошують верховенство почуттєвого початку, знаменують відмову від розумних підстав дійсності і висувають на перший план ірраціональний момент.

У зв'язку з цим до категорійно-поняттєвого апарату сучасного мовознавства було уведено поняття «ірраціональна лексика», під яким ми розуміємо семантичний клас слів, які позначають ті аспекти світосприймання людини, що не пов'язані з раціональним мисленням людини та виникають без участі розуму людини. Пласт лексики ірраціонального розуміння займає порівняно не численний, однак вагомий з огляду на специфіку відображення мовної картини світу англійського, німецького та українського народів прошарок у лексиконі зіставляваних мов.

Існування міжмовних лексичних відповідників є закономірним фактом мовної дійсності. «Наскільки б самотнім не був розвиток конкретних мов, вони не виходять за межі універсальних категорій мови взагалі, а виступають лише різними реалізаціями її окремих проявів» [2, с. 168]. У той же час, наскільки б самотньою не була мовна картина світу кожного з народів, усе ж, за переконаннями сучасних науковців (М. Кочерган, М. Стріха), має місце явище міжмовних відношень та міжмовної взаємодії.

Р. Ладо вказує на помилковість думки, що значення лексичних одиниць однакові у всіх мовах та відрізняються лише формою вираження цих значень. Дослідник стверджує, що значення, у яких класифікується досвід, є культурно детермінованими та модифікованими, що зумовлює їхню варіацію у кожній із культур зіставляваних мов. Тому під час зіставлення двох чи більше мов важливо здійснювати порівняння їхніх словникових запасів за формою, значенням, дистрибуцією та конотацією з метою пошуку відповідного еквівалента – лексичної одиниці, у якій збережено відносну рівність змістовної, змістової, семантичної, стилістичної й функціонально-комунікативної інформації, що міститься в одній із досліджуваних мов [3, с. 46].

Усі різноманіття відношень між словами зіставляваних мов можна звести до трьох основних типів: повний збіг (еквівалентність); частковий збіг (з двома різновидами: включенням та пересіченням семантики); та незбіг (невідповідність). Категорію еквівалентності вважають центральною та універсальною при дослідженні різних відношень лексичних одиниць на системному рівні, оскільки основна мета дослідження мови – встановлення складу та функцій його елементів за інтегральними (еквівалентними) та диференційними ознаками.

Типи еквівалентності й факти впливу національно-культурної специфіки мовних одиниць на особливості зіставлення можна проілюструвати на такому лінгвокультурному феномені, як лексичний відповідник – лексема двох і більше синхронічно порівнюваних мов, що збігаються у плані вираження і подібних або відмінних у плані змісту.

Семантична близькість зіставляваних слів визначається ступенем їхньої еквівалентності, або ступенем збігу семантичних ознак у структурах їхніх лексичних значень. Якщо структури лексичних значень зіставляваних слів повністю збігаються, то такі слова називають абсолютними еквівалентами. Часткова еквівалентність передбачає виникнення таких відношень як включення та пересічення. Відношення включення означає, що в слові однієї мови є більше сем, ніж у значенні слова-відповідника іншої мови, тобто до системного складу значення однієї мови входять усі значення слова іншої мови та плюс додаткові семи або навпаки. Для позначення членів відношення включення загальноприйнятим є вживання термінів гіпонімії та гіперонімії. Гіперонімія – це не диференційованість значень однієї мови відносно іншої мови, де ці значення диференціюються (гіпонімія). Відношення пересічення спостерігаються у тих випадках, коли значення ніби «накладаються» одне на одне, але у кожного з них при цьому лишається власна «не задіяна у накладанні» частина. Для позначення цього явища використовують термін гетеронімії: цей тип відношень пояснює такі пари лексико-семантичних відповідників зіставляваних мов, які позначають трохи різні, але дуже схожі за своєю природою та функціями денотати та уявлення про них. До безеквівалентної

лексики належать слова, семантика яких співвідноситься з позначенням специфічних для визначеної культури реалій. І реалії, і слова, і їх позначувані є унікальними, тому їх в принципі немає з чим зіставляти та порівнювати. Про безеквівалентну лексику певної мови можна стверджувати тільки відносно іншої мови, де немає таких лексичних відповідників. Те, що в одній мові є безеквівалентним щодо іншої мови, може мати відповідник у третій мові [4, с. 123].

Наприклад, за тлумачним словником української мови лексична одиниця *інтуїція* має два значення: 1. «Здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину; передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання тощо; чуття, проникливість, здогад», пор.: *Покладаючись на свою старшинську інтуїцію, Хасцький шукав своїх десть ліворуч*; 2. «В ідеалістичній філософії – безпосереднє збагнення, осягнення істини без допомоги досвіду й логічних умовиводів», пор.: *Крім знання, тут потрібна інтуїція, дар передбачення, дар ясновидця*.

За словниковими статтями німецької мови лексична одиниця *die Intuition* має такі значення: 1. «Gefühlsmäßige Erkenntnis, höhere Sinnen-Auffassung Inspiration höheres Geist-Ergreifen «hohe Intuition», пор.: *Ein überirdisches Vergnügen! In Nacht und Thau auf den Gebirgen liegen, Und Erd' und Himmel wonniglich umfassen, Zu einer Gottheit sich aufschwellen lassen, Der Erde Mark mit Ahnungsdrang durchwühlen. Und dann die hohe Intuition*; 2. «Unmittelbare Anschauung», пор.: *Studium der Perspective wäre noch zu wünschen und einige theoretische Aufklärung über Beleuchtung und Schatten. Das ist's! aber kein Buch, und selbst keine Intuition. der Meisterwerke kann diesem Mangel abhelfen* ; 3. «Die Fähigkeit, verwickelte Beziehungen mit einem Schlage richtig zu erfassen», пор.: *Im Gang der Jahrhunderte sonderte die neuzeitliche Wissenschaft alles aus sich aus, was sich mit dem Apriori der objektivierenden Distanz und der geistigen Herrschaft übers Objekt nicht vertrug: die Intuition, die Einfühlung, den esprit de finesse, die Ästhetik, die Erotik*; 4. Übersinnliches (künstlerische und philosophische Ideen, das Wesentliche einer Sache) mit dem geistigen Auge unmittelbar zu erschauen, пор.: *Intuitives Einleuchten z. B. galt einst als ein höchst wichtiger Hinweis auf die Wahrheit; es verschwand aus der Methodologie*

genau in dem Augenblick, als die Intuition durch die Erfahrung und durch formale Erwägungen ersetzt wurde.

З огляду на подані словникові статті української та німецької мов, відзначаємо семантичну близькість деяких значень досліджуваних лексичних одиниць. Зокрема, абсолютно еквівалентними вважаємо значення, які характеризують інтуїтивне сприйманням речей та явищ, пор.: «безпосереднє збагнення, осягнення істини без допомоги досвіду й логічних умовиводів» та «Die Fähigkeit, verwickelte Beziehungen mit einem Schlage richtig zu erfassen; Unmittelbare Anschauung».

Тлумачні словники української та німецької мов наводять значення, які на рівні зіставлення збігаються лише частково (має місце явище гетеронімії). Зокрема, значення «здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину; передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання тощо; чуття, проникливість, здогад» та «Übersinnliches (künstlerische und philosophische Ideen, das Wesentliche einer Sache) mit dem geistigen Auge unmittelbar zu erschauen» пояснюють схожі за своєю природою денотати, уявлення про які в обох народів є схожими, але не збігаються повністю. Такі відношення називаємо відношеннями пересічення часткової еквівалентності (явище гетеронімії).

Відзначаємо, що в німецькій мові є значення «Gefühlsmäßige Erkenntnis, höhere Sinnen-Auffassung Inspiration höheres Geist-Ergreifen»: *hohe Intuition*, яке не має відповідника в українській мові (явище семантичної невідповідності).

Англійський тлумачний словник наводить таку статтю значень номінації *intuition*: 1. «The action of looking upon or into; contemplation; inspection; a sight or view», пор.: *A Looking-glass becomes spotted and stained from their only intuition*; 2. «The action of mentally looking at; contemplation, consideration; perception, recognition; mental view», пор.: *That the Employment of Time to endless Ages will consist in an uninterrupted Intuition and Contemplation*; 3. «The action of mentally looking to or regarding as a motive of action; ulterior view; regard, respect, reference with intuition to (of), with reference to; in intuition to, in respect to, in view of, in consideration of», пор.: *I do it with Affectionate intuitions of doing Honour to Religion*; 4. «The spiritual perception or

immediate knowledge, ascribed to angelic and spiritual beings, with whom vision and knowledge are identical», пор.: *As if the Intuition of Spirits and Spiritual Bodies, were not a more eminent discerning than our Eyesight*; 5. «The immediate apprehension of an object by the mind without the intervention of any reasoning process; a particular act of such apprehension», пор.: *What we feel, and what we do, we may be said to know by intuition*; 6. «Immediate apprehension by the intellect alone; a particular act of such apprehension», пор.: *The real intuitions of the human soul are just the human faculties and feelings acting according to their fundamental principles*; 7. «Immediate apprehension by sense; a particular act of such apprehension», пор.: *All our intuition however takes place by means of the senses only*; 8. «In a more general sense: direct or immediate insight», пор.: *That peculiar property of genius which, for want of a better word, we call intuition*.

Було встановлено, що структура значення лексичної одиниці *intuition* в англійській мові має як спільні, так і відмінні ознаки порівняно зі значеннями в німецькій та українській мовах. Значення «direct or immediate insight» та «the immediate apprehension of an object by the mind without the intervention of any reasoning process; a particular act of such apprehension» вбачаємо такими, що повністю збігаються з тими значеннями, які вже були ідентифіковані як спільні в українській та німецькій мовах. Разом із тим, значення «immediate apprehension by the intellect alone; a particular act of such apprehension» частково збігається з гетеронімними значеннями української та німецької мов. Усі ж інші значення англійської мови виявляють невідповідність щодо номінацій в українській та німецькій мовах. Звертаємо увагу на безеквівалентне значення англійської мови «the spiritual perception or immediate knowledge, ascribed to angelic and spiritual beings, with whom vision and knowledge are identical», яке специфічно характеризує денотат досліджуваної одиниці.

Зіставний аналіз номінацій *інтуїція* – *intuition* – *die Intuition* демонструє, що структури значень досліджуваних одиниць виявляють повну та часткову (відношення пересічення) відповідність та невідповідність.

Перспектива відтворення специфіки національно-мовних картин світу визначає доцільність подальших досліджень ірраціональної лексики в зіставно-ономасіологічному аспекті.

Список використаних джерел:

1. Иомдин Б. Л. Лексика иррационального понимания / Б. Л. Иомдин. – М. : Институт русского языка имени В. В. Виноградова, 2002. – 24 с.
2. Копанев П. И. Теория и практика письменного перевода: учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков / П.И. Копанев. – Минск : Высш. школа, 1986. – 269 с.
3. Ладо Р. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV. Контрастивная лингвистика / Р. Ладо. – М. : Прогресс, 1989. – с. 32-62
4. Манакин В. М. Сопоставительная лексикология / В. М. Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.

УДК 81'373.23:811.161.2:811.162.1:811.112.2

Т.В. Кучма, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ТАКСОНОМІЯ ВТОРИННИХ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІЄРАРХІЇ СУСПІЛЬСТВА

Номінації соціального статусу людини функціонують не тільки як знаки первинного, а й як вторинного семіозису. Вторинна номінація активно діє на сучасному етапі розвитку мови [4, с. 54]. Під вторинною номінацією розуміють використання в акті номінації фонетичного вигляду вже існуючої одиниці для найменування нового позначуваного [3, с. 336], в основі якої лежить асоціативний характер людського мислення [5, с. 25].

Залежно від різних умов одні й ті ж предмети та явища реальної дійсності можуть викликати у мовців найрізноманітніші асоціації. Якщо ці асоціації виявляються індивідуальними, тоді вони впливають на сприйняття і використання відповідного найменування людиною. Але вони можуть бути і більш загальними, стійкими, зумовленими соціальним досвідом колективу. У цьому випадку асоціації

відбиваються на семантиці, експресивному і стилістичному забарвленні, сполучуваності відповідного слова [5, с. 25].

Асоціації в актах вторинної номінації встановлюються, як вважає В.М. Телія [3, с. 337], за схожістю або суміжністю між деякими ознаками у концептуальному змісті елементів позамовної дійсності, що вже були відображені в наявному значенні імені, та ознаками нового позначуваного, яке отримує свою назву шляхом переосмислення значення.

Асоціативні зв'язки встановлюються внаслідок ідентифікації спільної для двох понять асоціативної ознаки, що дозволяє йменувати ці поняття одним іменем. Повторне використання тієї ж “морфемної рамки”, як пише О. А. Земська [1, с. 155], визначається не тільки історичним розвитком мови, а й розмежуванням сфер вживання в мові одного періоду, соціальною, професійною або іншою характеристикою мовців.

Процес вторинного означування, на думку О. О. Селіванової [2, с. 27-28], є результатом “висвічування” нових зв'язків через метонімізацію або метафоризацію. До метафоризації й метонімізації призводить актуалізація потенційної семи. На перший план тоді виходять емоційний та стилістичний компоненти.

Джерельною базою дослідження є: Словник української мови: в 11 т. (І. Білодід); Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн (В. Бусел), Słownik języka polskiego (W. Doroszewski); Słownik języka polskiego (S. Dubisz, E. Sobol), Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache: in 10 Bänden; Duden Deutsches Universalwörterbuch.

При вторинному знакопозначенні виявлено чотири ЛСГ НССЛ:

- 1) властивості натури, риси характеру людини: укр. *диктатор* / пол. *dyktator* / нім. *Diktator*, укр. *дипломат* / пол. *dyplomata* / нім. *Diplomat*, *дженгельмен* / пол. *dżentelmen* / нім. *Gentleman*, укр. *актор* / пол. *aktor* / нім. *Schauspieler*, укр. *клоун* / пол. *klown* / нім. *Clown*, укр. *комік* / пол. *komik* / нім. *Komiker*, укр. *адвокат* / пол. *adwokat* / нім. *Advokat*, укр. *лакей* / пол. *lokaj* / нім. *Lakai*, укр. *аскет* / пол. *asceta* / нім. *Asket*, укр. *еквілібрист* / пол. *ekwilibrysta*, укр. *анархіст* / пол. *anarchista*, укр. *інквізітор* / пол. *inkwizytor*, укр. *командир*, укр. *крамар*;

- 2) професія, рід діяльності особи: загальні позначення: укр. *корифей* / пол. *koryfeusz* / нім. *Koryphäe*, укр. *ветеран* / пол. *weteran* / нім. *Veteran*, укр. *жрець*, пол. *kapłan*; за якістю праці: укр. *коновал* / пол. *konował* / нім. *Pferdedoktor*, укр. *дезертир* / пол. *dezterter*, укр. *гастролер*;
- 3) ступінь володіння: знаннями, уміннями: укр. *артист* / пол. *artysta* / нім. *Künstler*; багатством, приватною або колективною власністю: укр. *король* / пол. *król* / нім. *König*, пол. *baron*;
- 4) належність осіб до напрямів, течій у мистецтві, науці, ставлення осіб до відповідних наукових поглядів: укр. *ліберал* / пол. *liberał* / нім. *Liberaler*, укр. *демократ* / пол. *demokrata* / нім. *Demokrat*, укр. *єретик* / пол. *heretyk* / нім. *Häretiker*, укр. *метафізик* / пол. *metafizyk*, укр. *міщанин* / пол. *mieszczanin*, укр. *аналітик* та ін.

У дослідженні проаналізовано близько 650 номінацій соціального статусу людини як знаків вторинного семіозису. Такі одиниці склали в укр. 22 %, у пол. 25 %, у нім. 18 % від загальної кількості (1000 НССЛ) у кожній із мов, що пояснюється притаманністю вторинної номінації розмовному мовленню (що підтверджує О. А. Земська [1, с. 154-157]) і що не всі одиниці сприймаються всіма носіями мови та фіксуються у словниках. Виявлено, що в німецькій мові процеси актуалізації потенційних сем НССЛ є більш повільними.

Таким чином, соціальна організація суспільства є складною взаємопов'язаною системою соціальних статусів. Соціальний статус є невід'ємною частиною суспільного життя, в якому відбуваються зміни у виробничій сфері, пов'язані з науково-технічним прогресом, а також соціальні зміни тощо, які знаходять відображення у мові, виникають нові поняття, які необхідно позначити. Розвиток системи номінативних одиниць на позначення соціального статусу людини визначається суспільними потребами в номінації.

Список використаних джерел:

1. Земская Е. А. Язык как деятельность : Морфема. Слово. Речь / Елена Андреевна Земская. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 688 с. – (Studia philologica).
2. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология : [монография] / Елена Александровна Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.

3. Телия В. Н. Номинация / В. Н. Телия // Большой энциклопедический словарь. Языкознание / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Научн. изд-во “Большая Российская энциклопедия”. – 2-е изд., 1998. – С. 336-337.
4. Тропіна Н. П. Прагматичний тип вторинної номінації в сучасній російській мові / Н. П. Тропіна // Мовознавство. – 1991. – № 3. – С. 53-57.
5. Шмелев Д. Н. Введение / Д. Н. Шмелев // Способы номинации в современном русском языке. – М. : Наука, 1982. – С. 3-44.

УДК 81'1 : 81'373.7–115 : 168.522

К.І. Мізін, д-р філол. наук

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди», Переяслав-Хмельницький*

ЕТНОУНІКАЛЬНІ ЕМОЦІЙНІ КОНЦЕПТИ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

Контрастивні студії, спрямовані на вивчення мовно-мовленнєвої об'єктивації концептів, що репрезентують емоційний світ людини, мають надзвичайну актуальність для сьогоденного мовознавства, одним із дослідницьких принципів якого є антропоцентризм. Однак ще більш перспективними є зіставно-лінгвокультурологічні розвідки, присвячені вивченню етноунікальних емоцій vs емоційних станів, оскільки такі дослідження тільки-но розпочинаються. До того ж, не в Україні, а за кордоном. І не в лінгвістиці, а більшою мірою у психології, оскільки мова тут іде передусім про проект психолога Т. Ломаса «Позитивна лексикографія» [2], суть якого полягає у фіксації етноунікальних – «неперекладних» – номінацій, які розкривають поширені лише в межах певної лінгвокультури поняття, напр.: в ісландській мові лексема *sólarfrí* позначає вихідний час (день), який робітники отримують у нагороду, щоб насолодитися теплим, сонячним днем; норвезьке слово *tyvsmake* називає ситуацію, коли хтось, як правило під час приготування їжі, відкушує маленький шматочок від страви, думаючи, що його при цьому ніхто не бачить; у мові індіанців племені черокі лексема *yutta-heu* позначає внутрішній стан (дивний, наприклад, для європейців), коли людина мріє померти

в той чудовий день, який, на її думку, є zenітом її земного буття або вершиною її слави.

Значна частина цієї лексики номінує специфічні / унікальні емоції vs емоційні стани представників найрізноманітніших лінгвокультур, напр.: фінська лексема *sisu* позначає надзвичайну рішучість протистояти будь-яким життєвим викликам; у мові тагалог слово *gigil* має значення «непереборне бажання притиснути або вщипнути когонебудь, хто є симпатичним і дуже милим»; у мовах банту слово *mbuki-mviki* називає непереборне бажання скинути одяг під час танцю.

Прикметно, що деякі з цих лексичних одиниць позначають емоції, які тією чи іншою мірою знайомі для представників не однієї лінгвокультури. Так, для українців знайомим є той емоційний стан, який вони переживають перед прибуттям дуже очікуваних гостей, тому емоційні переживання, які передає слово *iktsuarpok* («нетерпіння, що відчуває людина, яка постійно перевіряє, чи не прийшов гість») в інуїтській мові, є для них не зовсім чужими. Стосується це і німецьких слів *Feierabend* («веселий (святковий) настрій у кінці робочого дня») та *Schadenfreude* («радість із горя / збитків / невдачі чужої людини»), норвезького слова *gjensynsglede* («радість від зустрічі з людиною, з якою хто-небудь дуже довго не бачився»), данського *engelengeduld* («ангельське терпіння») та ще низки, зафіксованих Т. Ломасом лексичних одиниць.

Як бачимо, етноунікальність семантики деяких мовних одиниць зі списку Т. Ломаса є сумнівною, бо в кого специфічніше «ангельське терпіння» – у данців чи в українців – потрібно ще дослідити. Власне, перевірка лінгвоспецифічності німецької лексеми *Schadenfreude* у моїх попередніх розвідках [див., напр.: 1] виявила, що поняття злорадості німців є специфічним на тлі, наприклад, британської лінгвокультури, але тільки не української чи російської, де ця емоція є не менш поширеною, ніж у німців. До того ж, перекладацький аналіз семантичних відтінків німецької злорадості, з одного боку, та української і російської, з другого боку, дав змогу встановити той факт, що ця емоція у згаданих мовних соціумах є майже ідентичною.

Зрозуміло, що перекладацький аналіз з метою встановлення лінгвоспецифічності мовних одиниць є можливим лише в тому випадку, коли дослідник на досить високому рівні володіє

відповідними мовами. Тому перевірити міру етноунікальності емоцій «екзотичних» лінгвокультур є занадто складним завданням для європейських мовознавців, оскільки вони володіють переважно європейськими мовами. З огляду на це я можу визначити етноунікальність емоцій німців, британців і росіян, оскільки володію навичками для адекватного перекладу німецьких, англійських і російських лінгвоспецифічних слів українською мовою. За допомогою такого перекладу можна встановити всі максимально можливі значеннєві й смислові відтінки цих слів. Якщо при перекладі виявиться, що якогось значеннєвого vs смислового відтінку буде бракувати в одній із мов або при цьому з'явиться якийсь «зайвий» семантичний компонент, який неможливо нейтралізувати при перекладі, то це однозначно сигналізуватиме, що відповідна мовна одиниця є лінгвоспецифічною, а та емоція, яку вона називає, – етноспецифічною vs етноунікальною.

Зауважу, що у списку Т. Ломаса немає поки що етноунікальних емоцій британців. Очевидно, це пов'язано з тим, що він сам є носієм англійської мови. А східнослов'янські мови представлені лише російською (*авось, ненаглядный, почему-то, разлюбить, застолье*) та українською (*кохати*). Тому увага українських дослідників може бути зосереджена навколо емоційного світу представників німецькомовного етносу (німецька мова є другою за поширенням іноземною мовою в Україні). Так, у згаданому списку представлені німецькі мовні одиниці, які позначають емоції vs емоційні стани, що невідомі для представників українського мовного етносу, зокрема *Fernweh / Fernsucht* («жага до далеких подорожей»). Такі слова не викликають сумнівів щодо своєї унікальності, тому мають стати у перспективі предметом детального зіставно-лінгвокультурологічного аналізу, оскільки останній може виявити науково вірогідні дані щодо особливостей світосприйняття представників німецькомовної лінгвокультури, тобто їхньої ментальності та їхнього менталітету.

Список використаних джерел:

1. Мізін К. І. Пошук лінгвоспецифічності мовних одиниць у контрастивних студіях: методологічні принципи / К. І. Мізін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. праць. – Одеса : МГУ, 2016. – Вип. 25. – С. 123–128.

2. Lomas T. Towards a Positive Cross-cultural Lexicography: Enriching Our Emotional Landscape through 216 «Untranslatable» Words Pertaining to Well-being / Tim Lomas // The Journal of Positive Psychology. – 2016. – Vol. 11, Iss. 5. – P. 546–558.

УДК 81'37 : 159.93-115

В.М. Наумюк, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ КОЛОРАТИВНИХ НОМІНАЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКИХ МОВАХ

На сучасному етапі розвитку лексичної семантики поняття семантичної деривації, як засобу поповнення словникового запасу розглянуто в дослідженнях українських мовознавців К. Ленець, В. Манакіна, О. Тараненка, Л. Паламарчука, Н. Тропіна, Л. Лисиченко, І. Самойлової, М. Кочергана, О. Семенюка, Т. Бевз, Д. Мазурик, О. Стишова та ін.

Термін “семантична деривація” трактують як утворення нових значень від одного вихідного, що йде за метафоричними та метонімічними моделями з множинними явищами генералізації та спеціалізації. У межах когнітивної лінгвістики семантичну деривацію інтерпретують як когнітивний механізм і як мовний засіб фіксації змін у концептуальній картині світу [1, с. 150].

Є три типи перенесення: за подібністю, за функцією і за суміжністю.

Зміни семантики можуть відбуватися такими шляхами: модифікація (звуження, розширення, покращення та погіршення значення) і перенесення найменування (метафоричне, метонімічне).

Відзначають також комплексну дію декількох типів семантичної деривації на утворення одного значення, що може бути одночасною або послідовною і веде до ускладнення та розгалуження семантичної системи лексичної одиниці.

За характером організації (залежності, мотивації) лексико-семантичних варіантів у багатозначному слові виділяються три

основні типи полісемії: радіальна, ланцюжкова і радіально-ланцюжкова.

При радіальній полісемії всі похідні (непрямі) значення походять безпосередньо від одного основного. Ланцюжкова полісемія характеризується тим, що кожне наступне значення у слові розвивається з попереднього, найближчого до нього значення. Радіально-ланцюжкова полісемія поєднує в собі два названих вище типи, тобто паралельну підпорядкованість і послідовну залежність лексико-семантичних варіантів багатозначного слова [3].

Поняття про кольори знаходять відображення у словесних одиницях мови – у колоративах (кольороназвах, кольоролексемах, колірних прикметниках). Лінгвістичне осмислення мовної картини кольору базується на виявленні їх словесного багатства і розкритті їхньої внутрішньої форми, пізнанні різних семантичних перетворень та символізації, властивій для певного етносу.

Розглянемо способи семантичної деривації на прикладі номінацій *червоний* та *білий* в українській, англійській та німецькій мовах.

У словнику української мови *червоний* трактується як:

- 1) який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим; кольору крові та його близьких відтінків;
- 2) *перен., політ.* Який стосується революційної діяльності; пов'язаний з радянським соціалістичним ладом; протилежне білий;
- 3) Уживається як складова частина деяких ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів;
- 4) *у знач. ім.* червоний [2].

У словнику англійської мови *red* позначає:

- 1) *Of a colour*: At the end of the spectrum next to orange and opposite violet, as of blood, fire, or rubies;
- 2) *derogatory, informal* Communist or socialist (used especially during the Cold War with reference to the Soviet Union);
- 3) *archaic, literary* Involving bloodshed or violence;
- 4) South African (*of a Xhosa*) coming from a traditional tribal culture [5].

Словник німецької мови пропонує такі тлумачення *rot*:

- 1) von der Farbe frischen Blutes;

2) (*Politik*) zur Linken gehörend (kommunistisch, sozialistisch, sozialdemokratisch, marxistisch) [4].

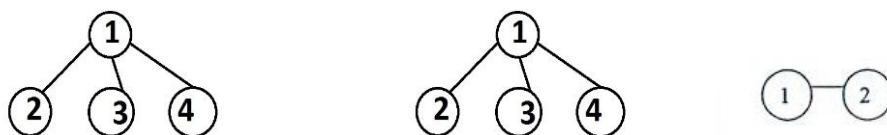
На основі вище наведених прикладів можна дійти висновку, що в українській мові 2, 3 і 4 значення модифікувалося і має вужче значення відносно першого. Представлена радіальна полісемія.

В англійській мові ситуація подібна до української мови – 2 та 4 значення є похідними від першого, 3 є погіршеним значенням відносно 1. Характерною є радіальна полісемія.

У німецькій мові також відбулося звуження значення. Тип полісемії – ланцюжкова.

Отже, результати порівняння номінації червоного у цих мовах можна представити у вигляді схем:

Рис. 1 Семантична деривація номінацій *червоний*, *red* та *rot*

Розглянемо способи семантичної деривації номінації *білий*:

- Який має колір крейди, молока, снігу; протилежне чорний;
- На (у) якому є багато білих плям, вибілених предметів і т. ін.;
- Світлошкірий (про расу);
- *перен., політ.* Ворожий радянській владі; контрреволюційний; протилежне червоний;
- Уживається як складова частина ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів [2].

Оксфордський словник англійської мови пропонує такі значення слова *white*:

- Of the colour of milk or fresh snow, due to the reflection of all visible rays of light; the opposite of black;

- Belonging to or denoting a human group having light-coloured skin (chiefly used of peoples of European extraction);
- *historical* Counter-revolutionary or reactionary. Contrasted with red [5].

У словнику німецької мови є такі значення слова *weiß*:

- von der hellsten Farbe; alle sichtbaren Farben, die meisten Lichtstrahlen reflektierend;
- sehr hell aussehend; von heller Hautfarbe [4].

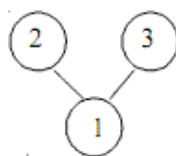
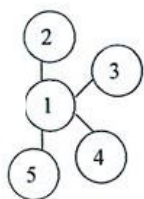
На основі вище сказаного можна стверджувати, що в українській мові 2, 3, 4 та 5 значення має вужче значення відносно 1. Тип полісемії – радіальна.

У англійській мові 2 та 3 значення виходять із першого, відбулося звуження значення. Представлена радіальна полісемія.

У німецькій теж відбулося звуження, характерна ланцюжкова полісемія.

Наведені схеми демонструють результати аналізу:

Рис. 2 Семантична деривація номінацій *білий*, *white* та *weiß*

Можна зробити висновок, що найпродуктивнішими в українській, англійській та німецькій мовах типами семантичної деривації колоративних номінацій є утворення лексичних одиниць шляхом модифікації значення (найчастіше – звуження та погіршення значення). Найпоширеніший тип полісемії – радіальний та ланцюжковий.

Список використаної літератури:

1. Морель Морель Д. А. Семантическая деривация и интеграционная активность концептов [Электронный ресурс] / Д. А. Морель Морель, Л. М. Шашкин // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2010. –

- № 1 (5). – С. 148–151. – Режим доступа : <http://www.gramota.net/editions/2.html>
2. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://sum.in.ua/s/bilyj>.
 3. Шабалина Н. Ю. Когнитивные модели субстандартной семантической деривации (на материале тематической группы субстандартных глаголов умственной деятельности современного английского и русского языков) : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Н. Ю. Шабалина. – Тюмень, 2007. – 25 с.
 4. Duden [Electronic Resource]. – Mode of Access : <https://www.duden.de/rechtschreibung/rot>
 5. Oxford English Dictionary [Electronic Resource]. – Mode of Access : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/white>
 6. Ullmann S. The Principles of Semantics / S. Ullmann. – Oxford : Basil Blackwell, 1959. – 345 p.

УДК 81'37 : 159.93-115

М.В. Немеришина, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

СПЕЦИФІКА ПОНЯТІЙНИХ СЕГМЕНТІВ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ДРУЖБА» У ЇХ СИНОНІМІЧНИХ НОМІНАЦІЯХ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики актуальним є вивчення такої репрезентації знань і уявлень людини про навколишній світ, як концепт. У дослідженні проаналізовано понятійну специфіку концепту ДРУЖБА в українській, французькій та англійській мовах на основі зіставлення лексем (сегментів) «друг», «ami», «friend» та їх синонімічних номінацій, як одних із головних елементів мікроконцепту ДРУГ. Як показує зіставний аналіз, значення слів «друг» і «дружба» в більшості мов тісно пов'язані з поняттями спорідненості, товариства і любові. Аналіз лексикографічних спостережень над лексемами *друг* в українській, *friend* в англійській та *ami* в французькій мовах дає змогу переконатися в цьому,

доповнивши перелік зазначених вище лексем, які репрезентують концепт ДРУЖБА.

Проаналізувавши синонімічний ряд слова *друг*, відзначаємо, що в українській мові в основному розглядаються шість номінацій, домінантою яких виступає лексема «друг»: *друг, товариш, приятель, побратим, дружок* (друзяка) та *дружба* (як друг нареченого). 1. *Друг* – це «особа, зв'язана з ким-небудь дружбою, довірою, відданістю. Наприклад: *Кажу вам як другу, єдиній людині, якій можу відкрити свою душу.*» [СУМ, с. 422.]. Так говорять про людину, пов'язану з ким-небудь спільністю інтересів, життєвих умов, що відчуває до нього духовну близькість. 2. *Товариш* – «людина, яка спільно з ким-небудь виконує якусь справу, бере участь у якихось діях, співучасник чого-небудь; компаньйон, спільник: *Над товаришем не смійся, бо над собою заплачеш!*» [СУМ, с. 217]. Товаришування засноване на взаємному інтересі до сумісної діяльності, постійній прив'язаності, взаємодопомозі, схожості життєвих поглядів. 3. *Приятель* – «людина, з якою хто-небудь перебуває в дружніх, товариських стосунках; близький знайомий, зазвичай той, з яким проводять вільний час, дозвілля. Наприклад: *Вірний приятель – то найбільший скарб*» [3]. Приятелювання засноване на особистих симпатіях, характеризується тимчасовими вузькими зв'язками, у ньому відсутня взаємна зацікавленість у спільному майбутньому. 4. *Дружба* – товариш молодого, що бере участь у весільному обряді; «особа, що тримає вінець над головою молодого чи молодої в час вінчання і перебуває з ними під час весільного обряду» [СУМ, с. 160]. 5. *Побратим* – той, хто вступив у побратимство з ким-небудь; названий брат; соратник по якій-небудь діяльності, сподвижник; товариш по боротьбі, битві, боях [СУМ VI, с. 624]. 6. *Дружок (друзяка)* – пестливе до «друг», вживається «при дружньому звертанні до кого-небудь: *Були б пиріжки — будуть і дружки*» [СУМ, с. 109].

Проаналізовані номінації засвідчують розширення понятійної бази мікроконцепту ДРУГ. Для носіїв української мови «друг» – це людина, пов'язана з ким-небудь спільністю інтересів, життєвих умов, довірою, відданістю, спільними поглядами, переконаннями, на яку можна в усьому покластися. Однак компонент довіри та відданості значно слабшає у синонімах «*приятель*» та «*товариш*», набуваючи

відтінку «спільних інтересів» у «приятелі» та відтінку «спільної діяльності» у «товариші».

Варто зазначити, що у сучасній англійській мові слово *friend*, яке зазвичай перекладається як «друг», ближче за значенням до українського поняття «приятель», «другака»: добрий знайомий, з яким приємно проводити час, товариство якого приносить задоволення; з ким, а не для кого приємно щось зробити. Це свідчить про зміну характеру відносин між людьми, адже сама «історія слова «*friend*» показує, що зі зміною соціокультурної обстановки змінюється сам характер відносин між людьми» [1, с. 1097]. В Америці сучасне уявлення про друга (*friend*) вже не вимагає від нього любові та відданості, а просто легкості та приємності у спілкуванні. Поняття «друг» у звичному сенсі точніше передає англійське словосполучення «*close friend*» («близький друг»), яке певним чином є новим, хоча й важко піддається датуванню. В цілому «значення слова *friend* стало більш «слабким» (тобто ознака близькості вже не є основною), так що для того, щоб йому знайти щось на зразок колишньої «сили», тепер доводиться використовувати вираз *close friend*» [2, с. 64].

Зміна «погляду на стосунки між людьми особливо відображається в синтаксичній конструкції «*a friend of mine*» – «один мій друг», в якій в сучасному вживанні слово *friend* зустрічається все частіше. Словосполучення «*a friend of mine*» передбачає аналіз семантичних змін в понятті «друг» у французькій, російській та англійській лінгвокультурах [1, с. 1097]. Таке значення передбачає, що людина, яку так називають, розглядається як член певної кількості (безлічі друзів). Зауважимо, що така ж тенденція спостерігається і у французькій мові: іменник *ami* почав вживатися в значенні «хороший знайомий» в вираженні «*un de mes amis*» – «один з моїх друзів/знайомих». Слово *ami* позначає також людину, з якою суб'єкта пов'язують швидше зовнішні обставини, ніж близькі стосунки: «*c'est l'ami avec qui j'ai voyagé*» [6, с. 47] – «це той приятель, з яким я подорожував». Отож, на відміну від української, у французькій та англійській мовах лексеми «*ami*» та «*friend*» зазнали семантичного зсуву до «приятелювання», де можна мати безліч таких «*friends*» та «*amis*».

Задля більш детального розгляду проблеми проведемо лексикографічне дослідження синонімічних рядів слів на позначення «друга» в англійській та французькій мовах, домінантами яких виступають лексеми «friend» (*associate, companion, comrade, crony, pal, buddy*) та «ami» (*compagnon, camarade, copain, partisan, pote*). *Associate* означає людину, регулярно пов'язану з ким-небудь спільною справою, інтересами: «*Later, Clyde had found that when he dressed well, ate well and lived well, he won more respect from his associates*» [4]. Англійське «*associate*» дуже близьке за значенням (часткова еквівалентність) до французького «*copain*», яке словник Larousse [5] визначає як «*compagnon, compagne de classe, de travail, de loisirs. Familier: Copains comme cochons, se dit de personnes qui vivent dans une extrême familiarité*».

Companion зазвичай означає людину, пов'язану з ким-небудь насамперед обставинами особистого життя, іноді тільки на даний момент – товариша по іграх, супутника по дорозі, (випадкового) співрозмовника і т. ін. На відміну від «*associate*», слово «*companion*», передбачає не стільки ділові, скільки дружні зв'язки, які виявляються в спільному проведенні дозвілля: «*She was still at forty-three a comely and faithful companion*» [4]. Англійське слово «*companion*» є еквівалентом французького «*compagnon*», що за словником «Larousse» [5] означає «*celui qui partage les mêmes joies, les mêmes peines, le même idéal que quelqu'un d'autre: compagnon d'infortune*», тобто людину, пов'язану з ким-небудь спільністю діяльності, умовами життя, але меншою духовною близькістю. Тому, зробивши аналіз словникових дефініцій, можна вважати, що англійське «*companion*» та французьке «*compagnon*» є повними еквівалентами українського слова «товариш» (в значенні компаньйон, спільник).

Comrade позначає людину, пов'язану з ким-небудь спільністю поглядів або справи, а часто ще й дружніми відносинами на основі цілковитої рівності: *comrades-in-arms*. «Comrade» наближається за значенням до «*companion*», коли мова йде про дитячу дружбу: «*He hung about the school instead of playing with his comrades*» [4]. За семантикою англ. «*comrade*» та фр. «*camarade*» («*personne à qui on est lié par une familiarité née d'activités communes (études, travail, loisirs, etc.), ou personne liée d'amitié avec une autre*» [5]), які є між собою

повними еквівалентами, близькі до укр. «побратим». *Crony* найчастіше описує ситуації старої дружби, тобто, дружби, що почалася в дитячі або юнацькі роки, незалежно від того, чи розлучалися друзі з тих пір, чи підтримували до зрілих років безперервне спілкування: «*These peoples seemed to be more alive than Mr Morse and his crony*» [4]. Еквівалентом англійського «*crony*» можна вважати французьке «*ami d'enfance*».

Pal і *buddy* позначають людей, з якими людина проводить дозвілля або спільно виконує яку-небудь роботу, і з якими вона пов'язана або може бути пов'язаною фамільярно-приятельськими відносинами. При цьому *pal*, на відміну від *buddy*, частіше передбачає більш тісні, особисті, майже дружні стосунки взаємної довіри, готовності підтримувати і т.д., і в цьому відношенні наближається за значенням до слова «comrade»: «*Bunder and them pals of his are not bad at the job*» [4]. Розмовними відповідниками у французькій мові є «*pote*», а в українській «друзяка» та «дружок».

Отже, аналіз дефініцій тлумачних та синонімічних словників одного й того ж концепту в різних мовах дозволяє виявити його лексико-семантичні особливості та національну специфіку мовних систем, яка проявляється в різних способах репрезентації одного й того ж концепту. Дослідження тлумачень «дружби» дає підстави стверджувати, що це – особливі стосунки, засновані на спільності інтересів, взаємній прихильності, духовній близькості. На відміну від української, у французькій та англійській мовах з лексемами «*ami*» та «*friend*» стався семантичний зсув до поняття «приятелювання», де можна мати безліч таких «*friends*» та «*amis*». Однак, необхідно зазначити, що в українській мові спостерігається початок розвитку схожої тенденції, а тому, очевидно, що слово «друг» очікує подібна семантична еволюція.

Список використаних джерел:

1. Богдан А. М., Жилінський А. В. Порівняльний аналіз семантичних змін в понятті «друг» у французькій, російській та англійській лінгвокультурах // Молодий вчений. – 2015. – №8. – С. 1094-1097.
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. — М., 1995, – С. 64.
3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>

4. English Dictionary, Thesaurus, & grammar help. Oxford Living Dictionaries (Електронний ресурс). – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com>
5. Larousse.fr: encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://www.larousse.fr/>
6. Le Robert quotidien. Dictionnaire de la langue française. — Paris: Le Robert, 1996, – С. 45-47.

УДК 81'37 : 159.93-115

Є.О. Собіан, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

СЕМАНТИЧНА ВІДПОВІДНІСТЬ НОМІНАЦІЙ БОЛЮ ТА ДИСКОМФОРТНИХ ВІДЧУТТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Засоби мовної концептуалізації тілесного досвіду людини останнім часом є предметом пильної уваги дослідників. Поняття «втілення» (embodiment), поряд з поняттями прототипу, метафори і метонімії, ментальних просторів і т.ін., в когнітивній лінгвістиці належить до ключових [5, с. 23]. Вихідним для поняття «втілення» є положення про те, що ми володіємо специфічним, властивим нашому біологічному виду поглядом на світ – «картиною світу», репрезентованою природною мовою.

Згідно з Міжнародною асоціацією з визначення болю, біль – це неприємний сенсорний і емоційний досвід, що асоціюється з існуючим чи можливим ушкодженням тканин, чи описується в рамках такого ушкодження [2]. Вважається, що відмінності в реакціях на біль, зафіксовані в різних етнічних спільнотах, пояснюються не тим, що їхні представники мають різну чутливість до больових подразників. Справа полягає в тому, що не однаковими є норми поведінки, що стосуються вираження болю.

В.М. Манакін вважає, що проблема встановлення основних типів міжмовних лексичних відношень залишається поки відкритою для зіставної лексикології. Причини даної ситуації пояснюються тим, що є дуже багато семантичних кореляцій, які існують як між лексичними одиницями різного рівня, так і між різними мовами. По суті кожен

приклад зіставлення лексичних відповідників має свої неповторні особливості, які лише дуже умовно можна підігнати під певну загальну модель. Головним залишається питання створення класифікації, тобто визначення тих початкових ознак, за якими можна встановити типологію міжмовних лексичних відношень [1, с. 122].

Таким чином, вчений зводить усю багатогранність відношень зіставляваних слів до трьох основних типів: 1) повна відповідність (еквівалентність); 2) часткова відповідність (з двома різновидами – включенням і перетином семантики) і 3) невідповідність (виключення) та подає наступні визначення даних типів. Еквівалентність (з лат. *aequus* – рівний + *valentis* – той, що має значення, ціну) розуміється зазвичай як рівноцінність, рівнозначність. Відношення включення означає, що в значенні слова однієї мови є більше сем, аніж в значенні слова-відповідника іншої мови, тобто, в семний склад слова мови А входять всі значення слова мови Б плюс певні семи чи навпаки. Відношення перетину спостерігається у тих випадках, коли значення ніби накладається одне на інше, але у кожного з них залишається і не накладена частина. Безеквівалентність – до цього типу належать слова, семантика яких співвідноситься з позначенням специфічних для певної культури реалій [op. cit., с. 123–138].

Нами було проаналізовано семантику номінацій, які позначають «біль та дискомфортні відчуття» в українській, англійській та французькій мовах – *біль*, *pain* та *douleur*. Словник української мови подає такі значення: 1) «Відчуття фізичного страждання»: *Біль без язика, але каже, де болить; Він аж застогнав від болю*; 2) «Відчуття прикrostі, образи, смутку»: *Буденне життя з його болем та горем, з його радощами та утратами краще і докладніше укладається під прозою* [3, с. 186].

Словник Merriam Webster тлумачить слово *pain* так: 1) «Punishment»: *the pains and penalties of crime*; 2) «Usually localized physical suffering associated with bodily disorder (such as a disease or an injury)»: *the pain of a twisted ankle*; «a basic bodily sensation induced by a noxious stimulus, received by naked nerve endings, characterized by physical discomfort (such as *pricking, throbbing, or aching*)», та «typically leading to evasive action»:

the pain of bee stings; 3) «Acute mental or emotional distress or suffering»: *grief; the pain she had felt at those humiliating words*; 4) «*plural*: the throes of childbirth»; 5) «*plural*: trouble, care, or effort taken to accomplish something»: *was at pains to reassure us*; 6) «one that irks or annoys or is otherwise troublesome – often used in such phrases as *pain in the neck*»: *His little sister is a real pain in the neck* [6].

Французька номінація *douleur* у словнику «Le Robert & CLE» визначається як: 1) «Sensation physique pénible»: *Il a ressenti une grande douleur au ventre: il a eu très mal au ventre*; 2) «Souffrance morale»: *Il a eu la douleur de perdre sa mère* [4, с. 313]. Як можемо відзначити, найбільший обсяг поняття БІЛЬ реалізується в англійській мові. В українській та французькій мові номінації мають по два еквівалентні значення: перше з них – це відчуття фізичного страждання, друге – відчуття морального дискомфорту. В англійській мові теж є ці значення, що можна кваліфікувати як часткову відповідність за відношенням перетину, але важливою відмінністю є те, що «біль» подається як «локалізоване фізичне страждання» або ж «відчуття, спричинене шкідливим стимулом». В українській та французькій мовах ці компоненти відсутні. На відміну від української та французької мов, англійська номінація реалізує компонент «покарання». Окрім цього, присутні також компоненти «муки пологів» та «зусилля», отож ми бачимо приклад відношення включення. Цікавим є останнє значення в англійській мові, адже воно є компонентом ідіоми *pain in the neck*, де під словом *pain* розуміється надокучлива людина і в цьому випадку є прикладом безеквівалентності в українській та французькій мовах.

Список використаних джерел:

1. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В.Н. Манакин. – К.: Знання, 2003. – 326 с.
2. Морган Е. Клінічна анестезіологія [Електронний ресурс] / Едвард Морган // Біном Невський Діалект. – 2001. – Режим доступу до ресурсу : HYPERLINK "<http://medytsyna.com/klinichna-anesteziologiya-u-troh-tomah-tom-1-dzh-edvard-morgan/>"<http://medytsyna.com/klinichna-anesteziologiya-u-troh-tomah-tom-1-dzh-edvard-morgan/>.

3. Словник української мови: в 11 т. / [ред. кол. І.К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1: А – В [ред. П. Й. Горецький, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка]. – К. : Наукова думка, 1970. – 799 с.
4. Dictionnaire du francais. – Paris : CLE International, 1999. – 1232 p.
5. Lakoff G. Philosophy In The Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought / G. Lakoff, M. Johnson. – New York : Basic Books, 1999. – 624 p.
6. Merriam-Webster Dictionary [Електронний ресурс] // Merriam-Webster, Inc. – Режим доступу до ресурсу: HYPERLINK "<https://www.merriam-webster.com/dictionary/pain>"<https://www.merriam-webster.com/dictionary/pain>.

УДК 81'37 : 159.93-115

О.В. Цуп, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВУКОВИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, ІСПАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Перцептивні номінації були об'єктом численних досліджень у мовознавстві. Найчастіше ці дослідження були спрямовані на семантику перцептивних назв, які позначають феномени чуттєвого сприйняття. При цьому часто ігнорувалась або не бралась до уваги ідея етимологічної спорідненості.

Об'єктом дослідження є дієслівні звукові номінації англійської, німецької, іспанської та української мов.

Предметом дослідження є етимологічні особливості звукових номінацій зіставляваних мов.

Мета дослідження полягає у визначенні ступенів еквівалентності звукових номінацій та їх зіставлення за етимологічною ознакою.

Звукові номінації – це мовні одиниці із номінативною функцією, які служать для найменування, виділення та формування понять у формі слів, словосполучень, фразеологізмів та речень для позначення конкретних звуків.

Методом цілеспрямованої вибірки було досліджено 16 звукових дієслівних номінацій англійської, німецької, іспанської та української

мов та утворено дієслівні пари для проведення аналізу на відповідність.

Нами було виокремлено чотири групи слів-відповідників:

- *to rustle* – *rauschen* – *susurrar* – шелестіти;
- *to crunch* – *knirschen* – *crujir* – хрустіти;
- *to clatter* – *klappern* – *sonar* – дзвеніти;
- *to thud* – *dumpf aufschlagen* – *caer con ruido sordo* – вдарятися з глухим стуком.

Провівши дослідження, ми дійшли таких висновків.

Було встановлено, що більшість звукових номінацій утворені способом звуконаслідування. Так, в англійській мові дієслово *to rustle* – звукова номінація, яка датується 14 століттям означає «утворювати м'які, швидкі звуки» (мається на увазі шелестіння, шурхотіння). Походження слова достеменно не визначене, проте, припускають, що утворення відбулось шляхом звуконаслідування. У німецькій мові слово *rauschen* походить з середньо-верхньо-німецької *ruschen*, призначене для імітації тисяч звуків шуму. Науковці стверджують, що німецький відповідник, а також в іспанській мові дієслово *susurrar* утворені шляхом звукоімітації так само як і в англійській мові. Український варіант *шелестіти* – суфіксальне утворення від *sel-* «шуміти, шелестіти», спорідненого з *шерестіти* і *ховст* «глухий шум» за допомогою праслов'янських, слов'янських, чеських та польських суфіксів, що становлять собою різні ступені того самого звуконаслідувального кореня. Дієслово *шипіти* (видавати глухі звуки, подібні до протяжного *ш-ш*) у російській мові має повну еквівалентність *шипеть*, білоруська *шыпець*, болг. *шипя*, псл. *sipeti*: очевидно, це звуконаслідувальне утворення, що передає шипіт і шелест різного роду. В англійській мові *to hiss* та в іспанській *sisear* звуконаслідувального походження як і відповідник німецької мови.

Було встановлено, що за етимологією слова, які досліджувалися, породжені сумішшю суфіксів та коренів слів різних мов, словоскладанням та явищем дисиміляції, хоча за семантикою усі вони є повними відповідниками і лише окремі слова у давнину мали значення, яке не збереглось до сьогодні. Зокрема, науковці вважають, що дієслово *to rustle* утворене шляхом складання двох слів *rush* та *hustle*. Щодо самого значення, то у 18 столітті це слово позначало

крадіжку, особливо великої рогатої худоби. Наприклад, в англійській мові дієслово *to crunch* теж, ймовірно, звуконаслідувального походження. Як іменник слово набуло значення «критичний момент» і було запроваджене Вінстоном Черчілем, який використав його у власній біографії Мальборо. Можна стверджувати, що семантика та звучання номінацій часто породжувались ситуативно та мали певне підґрунтя. Наприклад, німецьке *knirschen* затвердилось у 16 столітті і було утворене від композита (складного слова) *knurrhahn*, що означає рибу, яка при контакті з повітрям за допомогою зябер утворює гуркотливий звук чи українське *хрустіти* – звуконаслідувальне утворення, пов'язане з передачею звуків, що виникають при ламанні твердих предметів. Українське слово *дзвеніти* має багату етимологічну історію. Фасмер вважає, що про дзвінкий початок слова свідчить албанське *Zeh* «голос», вірменське *Jain*. Брандт непереконливо пояснює праслов'янське *zvонъ* із *svонъ* фонетично; початкове українське *-дз* на місці псл. *z-*, як і польське *dz-*, є, очевидно, наслідком дисиміляції.

Було визначено, що слова зіставляваних мов генетично споріднені. Прикладом цього є друга виокремлена група (*to crunch* – *knirschen* – *crujir* – *хрустіти*), слова якої схожі за звучанням та мають певні фонетичні подібності та, ймовірно, єдину мову-основу – англійську. Лише в українській мові *хрустіти* зіставляється з литовським *skriupseti* «хрустіти», *skriupsnus* «тріскучий», *skrabių* «страх» та існує припущення про запозичення слова з готської *hrops* «крик», *hropjan* «гукати, кричати». Звукові номінації іспанської мови за етимологією походять з латинської або прагерманських мов. Наприклад, дієслово *susurrar* походить від латинського *susurrāre*, *sonar* від давньолатинської *sonere*, а *crujir* має прагерманське походження.

В результаті проведеного дослідження нам вдалося встановити ступені відповідності досліджуваних слів. Так, за етимологією дієслово *to thud* походить від давньоанглійського *þyddan*, що означало страйкувати, штовхати, натискати. У 18 столітті вперше згадують дієслово в значенні «удар з глухим звуком». Цікавим є те, що звукова номінація виражена дієсловом *to thud* в англійській мові не має еквівалентів у німецькій, іспанській та українській мовах, тобто слово

не має відповідника у побуті і в поняттях цих народностей. У мовознавстві це явище носить назву «абсолютні лакуни», оскільки немає однослівного еквівалента у трьох досліджуваних мовах. Відповідники утворені шляхом інтерпретації та пояснення цього явища: укр.: *вдаритися з глухим стуком*; нім.: *dumpf aufschlagen*; ісп.: *caer con ruido sordo*. Перша група слів становить повні відповідники, друга – часткові відповідники, третя група – повні відповідники, четверта група – повні невідповідники (лакуни).

Список використаної літератури:

1. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред. кол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1983. – 2012. – Т. 6 : У–Я. – 568 с.
2. Duden: Das Herkunftswörterbuch [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://www.duden.de>.
3. Etymological dictionary of the English language [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://www.etymonline.com>.
4. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary / A. S. Hornby. – Oxford : Oxford University Press, 2015. – 1796 с. – (Oxford University Press). – (8).
5. Spanish etymological dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://www.spanishetym.com>.

УДК 81'37 : 159.93-115

М.В. Черемісін, магістрант

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ГУСТАТИВНІ НОМІНАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Традиції національної кулінарії концептуалізуються передовсім у таких номінаціях національних страв, які вмотивовано виражаються ще й у формах емоційно-оцінювальних суджень, стають першими найважливішими фактами виявів матеріально- та етикетно-ціннісних пріоритетів, властивих майже кожній достатньо сформованій лінгвокультурі харчування. У свій час навіть І. Франко у праці «Із

секретів поетичної творчості» помітив і те, що враження смаку передаються в поезії «...для того, щоб зняти абстрактність тих вражень...» і надати їм «приємного і неприємного почуття взагалі». [4]. *Густативною* називаємо лексику на позначення смаку (від лат. *gustus* ‘смак, смакове відчуття’), наприклад: англ. *sweet* ‘солодкий’, нім. *süß* ‘солодкий’, укр. *солодкий*. Більша кількість густативних значень спостерігається в українській і німецькій мовах, порівняно з англійською, що пояснюється: 1) вищим індексом синтетичності української та німецької мов і більш розвиненою системою афіксів у цих мовах; 2) продуктивністю словоскладання в німецькій мові; 3) наявністю категорії виду дієслів в українській мові, яка невластива германським мовам. Передача недостатньої або надзвичайної міри кількості смаку засобами афіксального словотвору більш характерна для української і німецької, і менш властива англійській мові, що пов’язане з особливостями структури порівнюваних мов. Англійська мова має аналітичну будову, їй властиві досить обмежені морфологічні засоби.

Найчисельнішими частинами усіх мов на позначення смаку є прикметники, за ними розташувались іменники та дієслова. Домінування прикметників пояснюється необхідністю описової характеристики густативного відчуття. Мова це не тільки знаряддя культури, але знаряддя емоцій і думок, які зливаються у процесі діяльності. Кожна мовна особистість, незалежно від культурних відмінностей, переживає ті ж самі базові емоції, і це зближує людей різних культур. Так, концепти «радість» з одного боку і «нещастя» з іншого є базовими емоційними концептами. Ядерна лексика лексико-семантичного поля «Смак» не випадково виражена лексемами *солодкий* і *гіркий*. У вторинних метафоричних значеннях вона дуже близька до базових концептів «радість» і «нещастя». Так, метафоричні формування зі складовою лексемою англ. *sweet*, укр. *солодкий*, нім. *Süß* мають спільне значення “приємний, радісний”. Метафоричні формування зі складовою лексемою англ. *bitter*, нім. *bitter* мають спільне значення «нещасний, розчарований, зневірений, неприємний». Ознака смаку не є самотійною, вона тісно пов’язана у процесі комунікації з об’єктом. Ця особливість знаходить відображення в особливому типі номінації – іменних, атрибутивних

сполученнях. Тому семантична структура ядерних прикметників на позначення смаку досліджується за допомогою аналізу їх лексичної сполучуваності. Кожен прикметник має ряд сполучуваних іменників, але цей ряд не завжди однаковий за своїм складом, що відображає національні особливості концептуалізації предметів за тією чи іншою ознакою.

Так, реалізація семем «їдкий, різкий на смак» і «сповнений горя, біди, тяжкий» англійським прикметником *bitter* і німецьким *bitter* можлива на умові їх сполучуваності з іменниками, які відносяться до таких тематичних груп: 1) їжа, напої, ліки (*beer, herbs*); 2) емоційний прояв людини, пов'язаний з тілом (*voice, laugh, grin, tears*; сльози, струмені; *die Zähne (knirschen), Lachen, Tone*); 3) мислення, почуття (*memory, answer, disappointment, satisfaction; Gedanke, Gefühl, Enttäuschung*); 4) життя, знання (*experience*);).

Реалізація семем «приємний на смак, властивий цукрові, медові тощо» і «приємний, той, що викликає насолоду» англійським прикметником *sweet*, а німецьким *süß* можлива на умові їх сполучуваності з іменниками, які відносяться до таких тематичних груп: 1) їжа, напої (*tea; Wasser, Marmelade*); 2) почуття, відчуття, вчинки (*recollections, melancholy; Kränkung, Freude, Träumerei, Schlaf*); 3) мислення, знання (*experience; Täuschung, Traumel*); 4) життя (мить, перебування, перспективи, забави, люди (звернення), вбивця; *Leben*); 5) звучання (*music, name, voice; Stimme*); 6) природні складові (*air, root*);).

Таблиця 1.

Склад загальної периферії прикметників густативної лексики

Частотність лексеми на позначення смаку у художніх творах	Англійська мова	Німецька мова	Українська мова
3	delicate		
2	dainty, delicious, faint, fat	berühmt, faul, hart, roh, stark, versalzen	вишуканий, жирний, паруючий, пісний

1	acid, boiled, burning, caustic, coarse, cold, decent, excellent, dirty, fresh, fried, good, honey-sweet, meagre, mildewy, moist, nasty, raw, rich, salt, spare, spicy, stale, steaming, stiff, succulent, green/ unripe, warm, weak	echt, erbittert, fett, gebraten, geistig, geschmacklos, geschmackvoll, giftig, grauenhaft, herb, kalt, lieblich, matt, niederster, ülig, sauer, schimmelig, schmackhaft, schwach, schmal, trocken, übel, verfault, verhärtet, vortrefflich, vorzüglich	кислий, холодний, гарячий, солодкий, хороший, приємний, солоний, чудовий, теплий, їдкий, смажений, соковитий, жорсткий, сирий, свіжий
---	---	--	---

Як видно з таблиці 1, більшість лексем, що вживаються у художньому творі для позначення смаку, набули густативного значення внаслідок синестезії та оцінної характеристики смакових якостей. Синестезійні переноси властиві художнім творам досліджуваних мов. Таким чином, у ході дослідження встановлено, що різні мови надають мовній картині світу певної специфіки, національного колориту, що пояснюється відмінностями культури і традицій народів. Виявлено лексику, яка входить до складу лексико-семантичного поля «Смак» у досліджуваних мовах; виявлена ядерна густативна лексика, що є спільною для англійської та німецької мов.

Список використаних джерел:

1. Артюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Артюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с
2. Пальвелева Л. Языковая картина мира // От «А» до «Я»/ Л. Пальвелева. – <http://www.svobodanews.ru/Article/2006/11/28/20061128091832193.html>
3. Петришин М. Семантика густативних прикметників в індивідуально-авторському вживанні (на матеріали гомерівського епосу) / М. Петришин // Studia Linguistica. – Випуск 5. – 2011. – С. 44–48.
4. Франко І. Зібрання творів : у 50-и т. / І. Франко. – Т. 29 : Літературно-критичні праці (1893-1899). – К. : Наукова думка, 1981. – 664 с.

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКИ

УДК 811.111'373.46

О. В. Константинова, канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

Термін як найважливіший засіб наукової комунікації і найбільш інформативна одиниця фахової мови є головним елементом системи накопичення і передачі спеціального знання, без якого неможливий процес наукового пізнання і закріплення його результатів.

Процес найменування у сфері спеціальних понять – термінологічна номінація – в своїй основі є різновидом загальномовної номінації, що відбувається згідно тих самих основних принципів. Але у зв'язку зі специфікою професійної комунікації термінологічна номінація має певні особливості. Насамперед, це більш важлива роль суб'єкта номінації в здійсненні як самого процесу найменування, так і у виборі відповідного мовного знака з подальшою регуляцією його вживання у спеціальній сфері. Термінотворення – система моделювання вторинних одиниць номінації, характерною рисою якої є не випадковий характер номінативної діяльності, що зумовлено системністю терміна та необхідністю реалізації його дефінітивної функції.

За сучасної доби розвитку науки, як відомо, продукування і накопичення інформації людством відбувається стрімкими темпами, а розвиток словникового складу будь-якої мови, надто вже термінологічної його складової, відстає від людської думки і від появи величезних об'ємів знань. Формування сучасних термінологій відбувається за рахунок зовнішніх (запозичень) і внутрішніх (семантичний, морфологічний, синтаксичний способи термінотворення) засобів номінації об'єктів.

Запозичення іншомовних терміноелементів часто відбувається стихійно, особливо у галузях, що розвиваються, але таке термінотворення має певні межі через об'єктивні мовні закони

саморегуляції і прагнення мовної спільноти до прозорих внутрішніх форм; лінгвісти радять заповнювати термінологічні прогалини інтернаціоналізмами, що сприяє більш ефективному професійному взаєморозумінню [1].

Сучасні розвинені мови активно залучають внутрішні механізми термінологічної номінації для позначення нових понять і поповнення термінологічної лексики, серед яких семантична деривація є одним із найбільш продуктивних. До семантичної деривації у термінології здебільшого відносять наступні способи семантичних перетворень: термінологізацію, метафоризацію, метонімізацію, розширення і спеціалізацію (звуження) значення загальноновживаного слова, міжсистемні запозичення термінів (ретермінологізацію) [див., наприклад, 2; 3]. Процеси детермінологізації, хоча напряду і не пов'язані із семантичним термінотворенням, суттєво впливають на розвиток загальнолітературної мови, коли слово, ставши терміном, продовжує розвиватися, набуває нового значення і потрапляє в систему загальнонаціональної мови для використання в інших контекстах, далеких від тієї спеціальної області, де це значення утворилося [3, 107-125].

Вивчення механізмів термінологічної семантичної деривації з точки зору синхронного варіювання мовних одиниць дозволяє визначити продуктивність окремих її видів у різних професійних сферах, яка суттєво відрізняється в залежності від специфіки концептуального апарата галузі і зв'язку певних типів номінації з різними ділянками мовної дійсності. Вузькофахові терміни, як свідчать численні дослідження, не припиняють семантичний розвиток, одно-однозначне співвідношення терміна та його дефініції в межах терміносистеми (системи понять) не є абсолютним навіть у вузькоспеціалізованих термінологіях. Так, семантична деривація досліджуваних термінів оподаткування відбувається не тільки за рахунок загальноновживаних слів, а і на основі метафоризації і метонімізації спеціальних фінансових понять за наступними когнітивними моделями:

- процес і його результат: *collection* «збір податків» > «надходження податкових платежів»; *depreciation deduction* «вирахування суми нарахованого зносу з первісної вартості основного

капіталу при розрахунку податку» > *pl* «нарахування зносу, амортизаційні відрахування»;

- функціональний перенос – *allowance* «неоподатковуваний дохід (податкова пільга для фізичних осіб)» > «максимальна сума, на яку можна придбати товар і вивезти його в іншу країну без податку або мита» > «податкова пільга у формі знижки з доходу, що підлягає оподаткуванню (для юридичних осіб)»; *relief* «грошова допомога нужденним» > «звільнення від уплати» > «знижка з податку (особливо боржникам або особам з фінансовими проблемами)»;

- факт / подія – документ: *assessment* «оцінка (прибутку, нерухомості) з метою оподаткування» > «документ, що фіксує оцінку оподаткованого прибутку і суму податку до сплати», *schedule* «шедула – один з шести класів доходів в залежності від джерела доходу» > «офіційні форми податкової адміністрації для розрахунку податку на доходи в залежності від класу доходів»;

- документ – факт / подія: *customs drawback* «повернення мита» «офіційний документ, що засвідчує право експортера на повернення сплаченого мита за раніше імпортований товар» > «сума такого поверненого мита»;

- рід – вид: *fixed assets* «довгострокові необоротні активи» > «матеріальні активи»; *revenue* «валовий / сукупний дохід, надходження» > *pl* «податкові надходження в державний бюджет».

У деяких термінів розвиток значень відбувається кількома шляхами, наприклад: *levy* «збір, податок» > (функціональний перенос) > «примусове стягнення податкового боргу» > (подія – документ) > «арешт майна» – офіційний документ податкової адміністрації; *taxation* «система оподаткування» > (об'єкт – дія) > «оподаткування» > (дія / процес – результат) > «кошти, зібрані через податки».

Вивчення подібних механізмів термінологічної семантичної деривації дозволяє вирішити низку проблем, пов'язаних із розмежуванням термінологічної полісемії й омонімії. У цьому зв'язку, на нашу думку, слід розрізняти два види полісемії – 1) *полісемію загальнонаціонального слова*, коли загальнолітературне слово набуває спеціалізованого значення внаслідок термінологізації, і

2) *термінологічну полісемію*, причиною якої є семантична деривація всередині терміносистеми.

Список використаних джерел:

1. Кияк Т. Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах [Електронний ресурс] / Тарас Романович Кияк. – 2006. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1068/1/06ktpifm.pdf>
2. Павлюк І. Б. Семантична деривація у фаховій мові фітнесу / І. Б. Павлюк // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – Ніжин, 2014. – Книга 1. – С. 26-30.
3. Фомина И. Н. Семантическая деривация в формировании английской политической терминологии : автореф. дис. ... кандидата филол. наук : спец.10.02.04 «Германские языки» / Инна Николаевна Фомина. – Москва : МГУ им. М.В. Ломоносова, 2006. – 190 с.
4. IRS Tax Glossaries. – Mode of access: https://www.irs.gov/site-index-search?search=tax+glossary&field_pup_historical_1=1&field_pup_historical=1

УДК 81'366=512,161

*Є.В. Михайлова, канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне*

**СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ВИЗНАЧЕННІ
ПОНЯТТЯ "ЧАСТИНА МОВИ"**

Визначення системи частин мови відображає категоризацію лексичного масиву мови, як об'єктивно існуючих, виражених у мові категорій. Поняття мовної категорії ґрунтується на загальнонауковому методологічному понятті категорії, що має філософське трактування і виходить із античної філософської традиції. Мовна категорія розглядається у широкому та вузькому розумінні: у першому випадку – це будь-яка група мовних елементів (знакових або однопланових мовних одиниць), яка виокремлюється за якоюсь спільною ознакою; у другому – це якась ознака, яка лежить в основі поділу сукупності однорідних мовних одиниць на обмежену кількість класів, члени яких характеризуються одним значенням класифікаційного параметра.

Системний аналіз понятійних категорій у їх загальномовному вираженні представлено у функціонально-граматичних дослідженнях. Теоретично-концептуальна модель функціональної граматики, розроблена О.В. Бондарком, базується на трьох поняттях: 1) семантична категорія, яка формується на понятійній категорії; 2) функціонально-семантичне поле; та 3) категорійна ситуація. "Функціонально-семантичне поле (ФСП) – це групування різнорівневих засобів певної мови, що взаємодіють на основі спільних семантичних функцій і виражають варіанти певної семантичної категорії. ФСП (аспектуальність, темпоральність, таксис та ін.) розглядаються як мовне представлення відповідних семантичних категорій в упорядкованій множинності різнорівневих мовних засобів і їх функцій. Можна сказати, що ФСП – це семантична категорія, що розглядається в єдності із системою засобів її вираження в певній мові". О.В. Бондарко визначає ФСП як білатеральну єдність, яка має план змісту – семантичну категорію, і план вираження – різнорівневі мовні засоби, що служать для реалізації функцій цієї семантичної категорії. Відповідно, застосовуючи структуру ФСП, наприклад, у турецькій мові, можна визначити ФСП персональності, яке базується на семантичній категорії особи, що реалізується у мові іменниками та особовими займенниками у функції суб'єкта та об'єкта, особовими граматичними формами дієслів, іменників та прикметників у функції предиката, ізафетними словосполученнями. Різнорівневі засоби вираження семантичної категорії формують парадигматичну систему ФСП, яка проектується на висловлювання, що відображає різноманітні категорійні ситуації – змістові структури висловлювання, мотивовані сигніфікативними ситуаціями, що відображають реальні ситуації дійсності.

Основою для виокремлення класу слів – частини мови, а точніше, для створення моделі, що адекватно відображає онтологічне розподілення слів у мовно-мисленнєвій діяльності, служить здатність виражати загальне для всіх слів певного класу значення або поняття, яке в кожній конкретній мові виражається чітко визначеними формальними засобами – морфологічними і / або синтаксичними.

Семантика слова як знакової одиниці мови синтезує лексичний і граматичний компоненти. Лексичний компонент (лексичне значення) відображає вибір об'єктом думки реалію дійсності (реальний предмет, реальна дія, явище, властивість тощо), а граматичний компонент (граматичне значення) відображає схему мислення, те, як ми мислимо, тобто як класифікуємо, категоризуємо це лексичне значення: як предмет – предметність, як відношення чи якість – ознака і т. ін.

Отже, граматична семантика слова завжди має узагальнювальний характер, оскільки вона репрезентує у слові через конкретну граматичну форму сукупність притаманних йому граматичних значень, а отже, граматичних категорій. Часткові граматичні категорії, які можуть системно реалізовуватися у парадигмі одного слова, узагальнюються в абстракцію вищого ступеня – загальнокатегорійне значення (категорійне значення частини мови), яке, відповідно, виконує класифікаційну функцію – об'єднує слова в класи (частини мови) за цією спільною граматичною семантикою, тому частини мови і називають семантико-граматичними класами слів. "Співвідношення загальних і часткових граматичних категорій характеризується ще й тим, що часткові граматичні значення мають безпосередньо форми вираження, тоді як загальне значення виражається не якоюсь однією або рядом форм чи синтаксичних функцій, а всією їх сукупністю. Причому загальне категорійне значення пізнається за частковою категорією, а не створюється нею.

Отже, граматичні категорії, які виражаються морфологічними засобами, прийнято називати морфологічними. У граматиках ці терміни вживаються як синонімічні. Структуру морфологічних категорій утворюють протиставлені граматичні значення, виражені морфологічними формами (афіксами, аналітичними сполуками), та відношення між ними. Граматичні значення називаються у лінгвістиці також терміном "грамема". Цей термін був запропонований К. Пайком і використовується для найменування компонентів граматичних категорій, проте при цьому маються на увазі лише елементи змісту. Інколи цей термін використовується в іншому значенні – поєднання елементарних граматичних значень, які не реалізуються у словоформі одне без одного. Отже, морфологічна категорія – це система

однорідних граєм, що протиставляються одна одній. Якщо морфологічна категорія тлумачиться як єдність змісту та форми, то граєма – компонент змісту морфологічної категорії. Вираження граєми характеризується, як і морфологічні форми, певною сукупністю формальних показників.

Класифікація слів за частинами мови – це систематизація лексики мови за граматичними категоріями, яка адекватно відображає граматичну будову мови і є її структурною морфологічною моделлю. За загальним категорійним значенням кожна частина мови протиставляється іншим семантико-граматичним класам слів, причому це протиставлення може виражатися системою морфологічних форм (системою словозміни), або однією незмінною формою, але в граматичній будові мови таке протиставлення класів за формами (змінюваними / незмінюваними) і буде морфологічним оформленням граматичних відношень однієї частини мови до іншої і до граматичної системи як цілості.

УДК 81'373.7:811.112.2

І.І. Орел, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

РОЛЬ НАРОДНИХ ЗАБОБОНІВ І ВІРУВАНЬ У ФОРМУВАННІ КОНОТАТИВНОГО КОМПОНЕНТА СЕМАНТИКИ СТЕРЕОТИПІВ

Поняття стереотипу активно досліджується у різних напрямках гуманітарної науки. Низка лінгвістів (Є. Бартмінський, О. Белова, О. Березович, У. Квастхофф, І. Кобозева, Х. Патнем) присвятили свої дослідження вивченню проблематики стереотипів. Стереотипи розглядаються як “семантичні або формальні конструкції, які формують культурно-мовний образ об’єкта” [2, с. 13]. Таке тлумачення дає підстави описувати два різні аспекти лінгвістичної класифікації стереотипів. Перший аспект – формальний (фразеологія, мовні кліше), другий аспект – семантичний (сміслові конотації мовних одиниць) [1, с. 154]. Вивчення семантичного аспекту (а саме –

конотативного компонента) ускладнених мовних знаків, які репрезентують стереотипи у німецькій мові, вважаємо за мету нашої розвідки.

Для вивчення стереотипів з позиції лінгвістики важливим є розгляд таких питань, як 1) мовний знак, що вербалізує стереотип, 2) стереотип і значення ФО з позицій когнітивної семантики, 3) когнітивна структура стереотипу, 4) стереотип як спосіб концептуалізації дійсності та мовні засоби його репрезентації [6, с. 205]. Саме ці питання залишаються **актуальними** для систематизації стереотипів як мовних одиниць, в основу якої має бути покладено їх формальну і семантичну типологію.

Матеріалом дослідження ми обрали стереотипи, що вербалізуються засобами ФО, які виникли на основі міфологічних та фольклорних забобонів і вірувань. Забобони – це вид марновірства, що полягає у здатності індивіда приймати за реальність невідомі сили, здатні провіщати події і впливати на них. Первинні наміри використання забобонів — бажання уникнути несприятливих ситуацій, деякі з них збереглися у певній стереотипній поведінці. Вірування – думки про світ, зароджені не стільки розумом, як почуттям; релігійні уявлення кого-небудь. Це не лише вірування в богів, а цілий комплекс вірувань людини, що охоплювали все її життя [4, с. 99].

З давніх-давен люди вірили у надприродні “вищі” сили, які керували життям і спричинювали ті чи інші природні явища [див. 7]. Існувало багато типів забобонів, які використовувалися у різних сферах життя. Для захисту від злих сил / демонів застосовувалися амулети, талісмани.

Трави, зілля приходили на допомогу у разі хвороби, привороту, чаклунства, наприклад: *Wer Myrten baut, wird keine Braut.* – *Murmu sadsjati, zamsjzneju ne buvati.* По захист зверталися також до духів (як добрих так і злих), наприклад: *der Wilde Hackelberg / Jäger rennt* (так кажуть під час грози). В період між Різдвом і Днем трьох королів, за народними переказами, активізувались різні духи. “Дикий мисливець” приносить щось своїм друзям, карає ворогів; *(dreimal) an Holz klopfen/ anfassen* – тричі постукати по дереву (щоб успішно

закінчити справу). За повір'ям в деревах живуть духи, які оберігають від нещасть.

З приходом Християнства з'явилися забобони, викликані образами Ангела, Чорта, Бога, наприклад: *beim Teufel seiner Großmutter wohnen* – жити у чорта на болоті/ десь дуже далеко; *die Engel singen hören/ er hörte die Engel (im Himmel) singen (pfeifen)* – (розм.) він збожеволів (завив) від болю.

Особливе місце серед забобонів посідають ті, що пов'язані з відьмами, чаклунами, вурдалаками (Werwolf), наприклад: *(j-m eine Krankheit) anhexen* – зурочити к-н. Віра у Суд Божий сприяла виникненню низки традицій середньовічного судочинства: *die Probe des kalten Wassers* – довести невинуватість (ФО походить (IX ст.) від традиції очищення, яке проводилось холодною водою з метою визначення вини підозрюваного/ відьма чи не відьма).

Нашу увагу привертає конотативний компонент семантики студійованих ФО, що супроводжує основне значення. Конотативне значення ФО визначають як додаткове, що виникає у результаті переосмислення і виражає ставлення мовця до предмету номінації. Саме тому нами проведено ономасіологічний аналіз семантики ФО. Конотація не виявляється експліцитно.

Це результат семантичної зміни значення, який містить в собі сукупність уявлень про номінований денотат [5, с. 108]. І. В. Арнольд, Н. Д. Арутюнова І. О. Стернін виокремлюють три компонента в структурі конотативного значення: емотивний, оцінний, експресивний.

На цій підставі конотація розглядається як багатокomпонентне семантичне явище, що формується на основі екстралінгвальних чинників [див. 3].

У ході нашої розвідки встановлено, що конотативне значення досліджуваних одиниць може виявлятися через: 1) присутність лексеми у структурі ФО, яка прямо / непрямо вказує на емоцію, супроводжуючи основне значення, наприклад: *Die böse Dreizehn* – (розм.) чортова дюжина; *In Teufels Küche / Hexenküche kommen* – (розм.) йти до чорта.

У словникових дефініціях підкреслених слів присутні емотивні семи; 2) національно-специфічний образ/ ситуація, що викликає

стійкі емотивні асоціації, наприклад: *Jemanden am Arsch lecken können* – (розм., фам.) *не хотіти мати справи з к.-н., твердо відмовити к.-н.* ФО утворилось в результаті вірування, що при зустрічі з відьмою потрібно вимовити вказані захисні слова багато разів.

Емоційне ставлення до предмету тісно пов'язане з його оцінкою. І. В. Арнольд тлумачить **оцінність** як компонент конотації, що закріпився у значенні слова і транслює позитивне/ негативне ставлення до денотату.

Аналіз студійованих ФО виявив три способи вираження оцінки у конотативному значенні: 1) присутність лексеми, яка виражає оцінку (*gut, schlecht, schön, böse usw.*): *Der böse Niemand* – злий дух; 2) наявність лексеми, яка вербалізує образ із прозоро-мотивованою оцінкою (*Hexe, Teufel, Engel*): *wenn man vom Teufel spricht, kommt er* – хто говорить про чорта, до того він прийде; 3) національно-специфічна ситуація, покладена в основу переосмислення ФО, наприклад: *Blauäugig sein* – *бути наївним, недосвідченим; бути великим оптимістом* (походить від вірування, що голубі очі мають вірні, відверті і надійні люди).

Оцінний компонент тісно пов'язаний із **емотивним**, тому дослідники часто вказують на емотивно-оцінний компонент [3, с. 532]. Розрізняють два типи оцінності: інтелектуальну (належить до оцінки денотата і є частиною денотативного компонента) та емоційну (виражає ставлення мовця до предмету номінації і ґрунтується на тих емоціях, які викликає предмет номінації) [3, с. 533], наприклад: *Geh zum Blocksberg!* – *Забирайся до дідька!*; *dass du auf dem Blocksberg wärest!* – *Щоб тебе дідько вхопив!*; *Der Teufel ist ein Eichhörnchen!* – *йди к бісу!* Будова окличного/ імперативного речення сприяє експресивності.

Отже, у результаті нашого дослідження з'ясовано, що конотативний компонент значення стереотипів, репрезентованих засобами ФО, які утворилися на основі забобонів та вірувань транслює емотивний, оцінний, експресивний компоненти, які втілюються імпліцитно (наявність лексеми, яка володіє оцінкою) чи експліцитно (переосмислення на основі національно специфічного образу / ситуації).

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення функціонального аспекту студійованих ФО.

Список використаних джерел:

1. Бартми́нский Е. Языковой образ мира : очерки по этнолингвистике / Ежи Бартми́нский. – М.: “Индрик”, 2005. – 528 с.
2. Белова О. В. Этнокультурные стереотипы в славянской народной традиции / Ольга Владиславовна Белова. – М.: Индрик, 2005. – 288 с.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. — К.: Довіра, 2006. — С. 670.
4. Зайцева Л. О. Особенности коннотативного компонента значения лексических единиц в журналах о «Кино» // Молодой ученый. — 2014. — №10. — С. 531-534
5. Комлев Н. Г. Компоненты содержательной структуры слова / Николай Георгиевич Комлев. – М.: КомКнига, 2006, 192с.
6. Шутова М. О. Контенсивно-формальна типологічна таксономія етнокультурних стереотипів// Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 17. № 1. 2014. – С. 205-214
7. Der Aberglaube im Mittelalter. – Режим доступу: HYPERLINK "<http://www.deutschland-im-mittelalter.de/aberglaube.php#aberglaubens>" <http://www.deutschland-im-mittelalter.de/aberglaube.php#aberglaubens>

УДК 811. 112. 2

А.В. Ришкова, викладач

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, Черкаси

**ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ЗРОЩЕНЬ У
СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Сучасні вітчизняні й зарубіжні германісти не мають єдиної думки щодо того, чи вважати зрощення (нім. *Zusammenbildungen*) різновидом композиції, деривації чи окремим способом словотворення.

Дослідниця М.Д. Степанова розглядала зрощення як суфіксальну модель при твірній основі – вільній чи зв'язаній словосполучі (іноді з усіченням флексії, випадінням артикля, прийменника). На думку інших дослідників, саме випадіння прийменника з артиклем свідчить

про неможливість трактування іменників на кшталт *Grablegung*, що базується на фразі *ins Grab legen*, як комбінації фрази зі словотвірним афіксом. Адже в німецьких словах, утворених від фраз, зазвичай не випадає жоден елемент фрази, на відміну від наведеного прикладу [1, с. 49]. Застосування такого підходу усуває необхідність використання терміна «зрощення» як такого, оскільки всі подібні утворення вважаються або композитами (*Appetithemmer*), або дериватами (*Muntermacher*) [4, с. 35].

Низка вчених вважає зрощення дериватами, що ґрунтуються на безпосередньому складнику-фразі [4, с. 35]. Німецька дослідниця Е. Доналіз заперечує думку щодо окреслених слів як особливого випадку композиції, де останній компонент не є самотійно вживаним словом. Мовознавець наводить контраргумент, що композити за визначенням складаються зі звичайних слів, які вільно зустрічаються в тексті [1, с. 49]. Слід зауважити, що дієслівний перший компонент композита часто виступає у вигляді основи, а не самотійного слова, що не викликає заперечень.

На думку Г. Вельмана, не існує чіткої межі між словоскладанням та зрощенням, оскільки чимало утворень, що формально представляють словоскладання, можуть також бути зрощеннями (у широкому сенсі), наприклад, *Zeitungsleser* можна розглядати як композит, а можна тлумачити як зрощення, утворене від словосполуки *Zeitung lesen* за допомогою суфікса *-er* [3, с. 425]. Навіть за умови врахування ступенів деривації можливі різні способи конструювання синтаксичних генотипів таких композитів. У таких випадках спроби опертя на словникові тлумачення, на жаль, не завжди дають результат у розрізненні: *Antiquitätensammler* – „jmd., der Antiquitäten sammelt“ [2], *Briefmarkensammler* – „Sammler von Briefmarken“ [2].

Альтернативну позицію обстоює дослідниця фразового словотвору у сучасній німецькій мові Б. Лавренц, яка вважає утворення на кшталт *Gute-Laune-Macher* не композитами, а дериватами на базі дієслівної фрази. Типовими фразовими дериватами, на її думку, є лише ті, де дієслівний компонент не зазнав фонологічних змін. Таким чином, *Ausderreihetanzer* трактується у її роботі як фразовий дериват, а *Aus-der-Reihe-Tänzer* розцінюється як

фразовий композит з прийменниковою фразою на позиції першого складника й іменником у ролі головного конститuenta [5, с. 76-77].

На користь композитного характеру таких утворень свідчить наявність у деяких зрощень з'єднувального елемента, наприклад, *Frühlingsblüher*, що притаманне саме композитам, а не дериватам [1, с. 50].

З огляду на наведену дискусію щодо природи зрощень ми, безперечно, погоджуємося з тим, що зрощення мають певні відмінності від типових композитів. Однак їхня природа свідчить про те, що вони все ж мають композитний статус попри наявні в них додані афікси, адже це додавання відбувається одночасно зі складанням основ у процесі творення композита. На нашу думку, задля визначення статусу зрощень та інших утворень композитного типу доцільно застосувати принцип моделювання поля, що дозволить залучити зрощення до периферії поля композитів.

Список використаних джерел:

1. Donalies, Elke. Basiswissen deutsche Wortbildung / Elke Donalies. – Tübingen; Basel : Franke, 2007. – 137 S.
2. Duden, Deutsches Universalwörterbuch [Elektronische Ressource]; Version 5.1. – Mannheim : Bibliograph. Inst., 2011.
3. Duden: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / hrsg. u. bearb. von Günther Drosdowski in Zusammenarbeit mit Peter Eisenberg u.a. – [5., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage]. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverl., 1995. – 864 S.
4. Erben, Johannes. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre / Johannes Erben. – [4., aktualisierte u. ergänzte Aufl.]. – Berlin : Erich Schmidt, 2000. – 191 S.
5. Lawrenz, Birgit. Moderne deutsche Wortbildung: phrasale Wortbildung im Deutschen: linguistische Untersuchung und sprachdidaktische Behandlung / Birgit Lawrenz. – Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2006. – 271 S.

УДК 81.2

*Н.Ю. Тарасюк, канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне*

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА ПАРАДИГМА СЛОВОТВІРНОГО ЗНАЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО АД'ЄКТИВА

Вивчення поняття словотвірного значення є дискусивним та пов'язане зі складністю виокремлення явища словотвірного значення як такого, котре визначається вченими неоднозначно, що призводить до різнопланової акцентної бази системних ознак, які корелюють у структурі значень словотвірної системи. Так, Б.Н.Головін бачить словотвірне значення поряд з лексичним та граматичним, проте визначає його як проміжне між ними (4, с. 129). Досить поширеною є теза щодо зв'язку словотвірного значення з семантикою лексеми (1, 7), де словотвірне значення розглядається як таке, котре спирається на твірну лексему чи на словотворчий формант. Вказуючи на складність тлумачення словотвірного значення, що спричинене особливістю словотвірної системи мови, Є.А.Земська пов'язує дане поняття з виокремленням конкретного значення, закріпленого за певним словотворчим формантом, актуалізованого в межах типу словотворення (5). На зв'язок словотворення з лексикологією та граматику, а отже з лексичним та граматичним значеннями вказують праці В.В.Виноградова, А.І.Смирницького, М.Д.Степанової та інших вчених (2, 8, 9). Г.О.Винокур виокремлює похідне слово як таке, котре уособлює словотвірне значення (3). Є.С.Кубрякова демонструє розуміння проблеми словотвірного значення з урахуванням умов функціонування словотвірної системи в координатах системи номінації (6).

Тісний зв'язок словотвору з лексикою та граматику ґрунтується на функціонально обумовленій сутності творення похідних лексем, які визначають словниковий склад мови засобами словотворення. У даному контексті набуває актуальності дослідження словотвірного значення як одиниці змістового вираження словотворчої моделі в межах системи лексичних новоутворень. *Метою* нашого дослідження є формалізація поняття словотвірного значення засобами актуалізації

лексико-граматичної парадигми в системі координат словотворення французької мови. Вивчення особливостей організації словотвірного значення виокремлює проблему співвідношення твірної та похідної лексем в системі складових словотвору. Отже, ми розуміємо *словотвірне значення* як значення словотворчого типу та словотворчої моделі, що визначається функціональністю словотворчих формантів та ознакою похідності, котра зумовлена лексико-граматичною парадигмою твірної та похідної лексем. Лексична парадигма словотвірного значення похідної лексеми формалізується структурно-семантичним співвідношенням основ похідної та твірної лексем, актуалізованих значенням словотворчих формантів на синтагматичному та парадигматичному рівнях. Одним із напрямків вивчення семантичної складової словотвірного значення ми бачимо дослідження словотворчих рядів, ознакою яких є: спільність граматичної категорії частини мови твірних основ та спільність значення словотворчих афіксів. Семантичний аналіз лексеми корелює зі словотвірним значенням, яке впливає на тенденції у визначенні та закріпленні морфемних форм слів. Визначення словотвірного значення дериваційних лексем дозволяє вивчати морфематичний тип як опосередкований стосовно до словотворчого типу. Вивчення семантики похідних лексем дозволяє говорити про виокремлення морфемних сем лексеми як складових словотворчих та морфематичних типів, які однаково актуалізують семантику у окремій лексемі. Словотвірне значення впливає на тенденції у визначенні та закріпленні морфемних форм слів у аспекті семантичного аналізу лексеми. З точки зору визначення семантики окремої лексеми важливою є актуалізація її морфематичного типу та семантики її морфемних сем. З точки зору узагальнення семантичних характеристик лексем як класу певної граматичної категорії важливим є формування їх словотвірного значення, яке моделює семантику усієї похідної лексеми та значення її словотворчих афіксів. Дослідження семантики похідних лексем актуалізує вплив словотворчих афіксів на загальний зміст похідного слова та виявляє умотивованість даного змісту шляхом вивчення семантики твірної основи та кореляції усіх словотворчих складових лексеми, що утворюють один словотворчий тип. Актуалізація семантичного значення морфолого-структурних

елементів у словотворчих типах залежить від словотворчих тенденцій, що виявляються у процесі утворення похідних лексем. Семантичне значення морфем як складових словотворчих типів окремо від лексематичного рівня існувати не може. Лише взаємодіючи одна з одною, згідно з законами словотворення, морфемами мають здатність утворювати семантичне поле усієї лексеми. Однією з ознак залежності семантичного значення від словотворчих тенденцій є актуалізація семантики суфіксальних морфем відповідно до значення твірної основи, яка утворює словотвірне значення похідної лексеми. Так, найуживаніший у прикметниках французької мови словотворчий суфікс *-é,ée* має дещо різні відтінки у похідних відіменникових та у похідних віддієслівних прикметниках. Прикметники, утворені від дієслів, виявляють ознаку пасивної дії, співпадаючи зі значенням пасивних дієприкметників: « *borné,ée. adj.* < *borner. v.* (1. *Qui a des bornes. Qui est limité, arrêté par un obstacle. Vue bornée, Horizon borné*); *brûlé,ée. adj.* < *bruler. v.* (1. *Qui a brûlé. Couleur de pain brûlé*)(11). Відіменникові похідні прикметники виявляють значення якості як ознаки предмету: « *bistré,ée. adj.* < *bistre. n.* (*Qui a la couleur du bistre. Un teint bistré*) ; *bouqueté,ée. adj.* < *bouquet. n.* (*Qui a du bouquet. Un vin bouqueté*) (11). У даному контексті важливо зазначити, що властивість словотворчого суфіксу *-é,ée* семантично виявляти якість поняття конкретизується за умови структурної умотивованості значення похідного прикметника, яка передбачає умотивованість граматичною категорією частини мови в умовах структурної умотивованості в межах морфологічної системи. Участь афіксів як засобів словотворення у творенні афіксальних словотворчих типів сприяє вияву синтетичних ознак у лексемі та розгляду семантичної структури похідної лексеми з огляду на послідовну систематизацію морфемних сем словотворчої моделі. Словотворча активність суфіксальних морфем французьких прикметників домінує порівняно зі словотворчою активністю префіксальних словотворчих формантів, що вказує на вищий рівень синтетизму між префіксами та кореневими морфемами порівняно з суфіксами та кореневими морфемами. Суфіксальні морфемами досить чітко виражають граматичну категорію частини мови, проте результати дослідження суфіксальної системи прикметників у

французькій мові виокремлюють достатню кількість суфіксів, що утворюють окрім прикметників інші граматичні категорії частини мови. Йдеться про такі суфікси, як: *iste, aire, eur(e), (a)teur(trice), , ard(e), age, ement*. На наш погляд, саме явище семантичної деривації мотивує словотворчу активність вказаних суфіксальних морфем у прикметниковому словотворенні. У випадку утворення прикметників від інших частин мови доцільно говорити про конверсію радикальних морфем похідних лексем, яка не спостерігається у дериваційних процесах на основі твірної ад'єктивної семи. Якщо утворення прикметників від інших частин мови фіксує ад'єктивацію, що номінативно виражено семами твірних основ, то деривація на базі ад'єктивних твірних основ фіксує ознаку у семах твірної основи та суфіксальної словотворчої морфемі.

Щодо системи номінації, то прикметники, утворені від твірних основ інших частин мови, виявляють перехід одного рівня номінації в інший шляхом ад'єктивації твірної основи у семі ад'єктивної похідної лексеми. Прикметники, що утворились на базі ад'єктивних твірних основ, такого переходу не виявляють. Суфіксальна морфема, яка утворює дериват від ад'єктивної твірної основи, несе менше семантичне навантаження, ніж суфіксальні морфемі, що взаємодіють з твірними основами інших частин мови: *ukrainien,ne(adj.)* < *Ukraine(subst.)* ; *hyoïdien,ne (adj.)* < *hyoïde (adj.)* ; *hollywoodien,ne (adj.)* < *Hollywood (subst.)* ; *grossier,ière (adj.)* < *gros (adj.)* ; *grimacier,ière (adj.)* < *grimace (subst.)* ; *dispersif,ve (adj.)* < *disrepser (v.)* (11). Відсотковий склад прикметників, що фіксують перехід одного рівня номінації в інший є досить великим та становить 68,8% від загальної кількості прикметникових лексем французької мови, поданих за словником *Petit Robert* (11). З них 42,1% становлять прикметники, утворені від іменникових основ, 26,4% - утворені від дієслівних основ. Згідно з результатами наших досліджень ми можемо стверджувати, що утворення словотвірного значення похідних французьких ад'єктивів відбувається за активної участі семних характеристик афіксальних морфем, з-поміж яких семантична активність суфіксальних морфем у процесі формування словотвірного значення похідних прикметників є очевидною. Семні характеристики твірних основ мають значення у питанні утворення словотворчих

рядів, де словотворча активність сем дозволяє виокремити найбільш продуктивні словотворчі типи з точки зору зв'язку похідної лексеми з твірною основою. Словотворчі ряди французьких ад'єктивів, утворені на базі іменникових основ, становлять 42,1%, на базі дієслівних основ – 26,4%, прикметникових – 11,8%, на базі основ інших частин мови – 0,5%.

Вивчення семних та граматичних характеристик твірної та похідної лексем виокремлює лексико-граматичну парадигму, котра формує словотвірне значення похідної лексеми та визначає її словотворчу активність у системі лексико-граматичних координат вокабуляра мови у контексті мовної комунікації. Так, у словотвірній системі французького ад'єктива найбільшу активність в утворенні словотвірного значення виявляють семні та граматичні ознаки суфіксальних формантів на базі іменникових твірних основ.

Список використаних джерел:

1. Алпеева Л.В. Современный русский язык. Морфемика и словообразование/ Л.В.Алпеева. – Соликамск: Изд-во СПИ, 1999.
2. Виноградов В.В. Словообразование и его отношение к грамматике и лексикологии, в его кн.: Избранные труды. Исследования по русской грамматике, М., 1975.
3. Винокур Г.О. Заметки по русскому словообразованию, в его кн.: Избранные работы по русскому языку, М., 1959.
4. Головин Б.Н. Введение в языкознание/ Б.Н.Головин. – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 1977.
5. Земская Е.А. Словообразование как деятельность / Е.А. Земская.- М.: Наука, 1992.
6. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е.С.Кубрякова. – М.: Наука, 1981.
7. Огольцева Е.В. Взаимодействие деривационного и лексического значений в семантике производного слова: учебное пособие/ Е.В.Огольцева. – Новгород: Нов. гос. Ун-т, 1999.
8. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка, М., 1956.
9. Степанова М.Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в современном немецком языке, М., 1984.
10. Улукханов И.С. Словообразовательная семантика в русском языке. – М.: Наука, 1977.
11. Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française.- Paris : Société du Nouveau Littré, 1970. – 1955p.

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 81'373

О.П. Борзенко, канд. пед. наук

*Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
Харків*

СЛОВО ЯК НАЙВАЖЛИВІША ОДИНИЦЯ МОВИ

Важливим у процесі пізнання світу та одним із основних засобів вираження понять про предмети, ознаки, дії навколишньої дійсності та явища є – слово. Основним способом спілкування між людьми є словесна комунікація, яка поширюється на всі сфери людської діяльності, тому що саме слово є основним носієм значень повідомлень.

Мовознавці виокремлюють існування основних типів мовних одиниць: слова, фонemi, морфеми, речення, текст. Людина, пізнаючи світ, називає словами предмети, явища. При цьому вона наповнює слово значенням, сутність якого полягає у зв'язку певного звучання (форми) з певною реалією [4, с.182].

Слово цікавило мовознавців здавна, оскільки воно пов'язане з дійсністю, фіксує результати пізнавальної діяльності людства і передає їх наступним поколінням. Слово є найважливішою одиницею мови. Всі інші її компоненти існують або в слові і для нього (фонemi і морфеми), або завдяки слову (речення і тексти). У кожній мові слів більше ніж інших її одиниць. Наукове визначення слова виявилось складною проблемою. Тому пошуки науковцями оптимального визначення слова зумовили виокремлення основних його ознак: *самостійність* – слово може змінювати своє місце в межах речення, бути ізольованим, легко відтворюватись, виокремлюватись з висловлювання; *формальна цілісність* – виявляється як фонетична оформленість (слова розділені паузами і об'єднані наголосом, фонетичною і структурною організацією), граматична оформленість (слова мають морфологічну форму і виконують синтаксичну функцію) і непроникність слова (всередину слова не можна вставити інше слово); *ідіоматичність* (*idioma* – самобутній) – полягає у

довільності зв'язку звучання зі значенням, та виявляється, що з морфемного складу не можна однозначно вивести його значення. Ці ознаки виокремлюють слово з – поміж інших мовних одиниць. Так, морфемам не притаманна самотійність, а реченням – ідіоматичність. Формальна цілісність характерна і морфемам, і реченням, але в них ця ознака має інші вияви, ніж у слові [4, с. 182 - 184].

О. Потебня визнавав, що зміст наукового знання не повністю впливає з роботи людської думки, але це лише свідчить про належність слова до двох світів – свідомості й природи, підтверджуючи його буттєве наповнення. Слово перебуває між людиною і природою, є тією формою, за допомогою якої суб'єкт отримує можливість спостерігати власну думку про світ, здійснювати наповнення її змістом на основі суми попередніх уявлень. У слові людина приходить до усвідомлення буття, знання предмета. При цьому в освоєнні світу важливу роль відіграє внутрішня форма слова, оскільки саме вона є тим відправним пунктом, котрий стає принципом творення думки у процесах пізнавальної діяльності людини [1, с.73].

Слово має як зовнішню оболонку, так і внутрішню. Зовнішня оболонка – це звукове оформлення та написання, за якими слово розпізнають і відтворюють у процесі мовлення. Внутрішня оболонка відображає походження та зв'язок з іншими словами.

О. Потебня вважав, що внутрішня оболонка слова – елемент пам'яті мови, у якому відображається найперший зв'язок слова і предмета, ним позначеного. Коли йдеться про слова, які виникли давно, то для пояснення слід звертатися до етимології, тобто наукового тлумачення походження через зв'язок з іншими мовами, а також прамовою [5, с.177].

Вважається, що слово – основна структурно-семантична мовна одиниця, яка має свої характерні ознаки для кожної мови. Слово має лексичне, граматичне значення та від сукупності цих значень воно розподіляється на частини мови.

Семантичні процеси, що відбуваються у мові, мають універсальний характер, отже, є спільними для різних мов, та конкретний прояв, скажімо, зауваження чи розширення значення слова, зниження чи підвищення, а особливо стилістичні обмеження

на вживання тих чи інших слів виявляє типові випадки розбіжностей. Мовна свідомість кожного народу виділяє ключові, центральні і периферійні чи вторинні елементи значення, які в одних випадках співпадають, а в інших – ні [2, с.7].

Словниковий склад мови постійно поповнюється. Він може поповнюватися за рахунок як зовнішніх резервів (запозичення), так і використовувати внутрішні резерви мови. Розділ мовознавства, що вивчає слова з погляду способу їх утворення у мові, називається словотвором. Існує кілька видів словотвору:

морфологічний (створення слів за допомогою афіксів – префіксів та суфіксів). Афікси мають певне закріплене в мові значення і можуть бути носіями словотвірного та граматичного значень слова. Вони уточнюють значення кореня, видозмінюють первісне лексичне значення та вказують на відношення його до інших однокоренових слів (приклад *на* – *начепити*, *наклеїти*, і *наговорити*, *намити*, *накричати*);

синтаксичний (утворення складних слів). Складні слова, утворені складанням коренів чи основ, є важливою частиною словника. У складному слові семантика його частин зливається для позначення цілісного поняття: воно сприймається як семантично цілісне слово. Ступень злиття значень буває різною; в одних словах вона є прозорою, і це виражається у варіантності написання слова (через дефіс чи разом) (*ракета-носій*, *місто-гігант*, *літопис*, *бетономішалка*, *харчоблок*);

семантичний (вживання вже існуючих слів у новому значенні). Нові значення виникають у процесі семантичних змін. У результаті семантичного словотвору слово розширює свій номінативний потенціал. Оскільки семантичні зміни дають нову (а у значній кількості випадків і єдину) номінацію явищу, предмету, дії тощо і таким чином словник поповнюється новими значущими одиницями (*акція* як дія, *акція* як цінний папір, *акція* у супермаркеті, тобто тимчасова цінова знижка) [2, с. 35, 64, 86,].

Складна природа слова ще не досліджена достеменно. Кожен мовець має інтуїтивне знання про те, чим є слово, може легко виділити його з мовленнєвого потоку, однак сформулювати його визначення важко. А. Мейє трактував слово як наслідок сполучення

певного значення із сукупністю певних звуків, сполучення, здатного до певного граматичного вживання. Складність визначення слова зумовлена й тим, що у різних мовах воно має різний вигляд. Через цю обставину деякі мовознавці взагалі відмовлялися від пошуків визначення слова (Ф. де Соссюр, Ш. Баллі), а американський дескриптивіст (Л. Блумфілд) дійшов висновку, що чітких критеріїв виділення слова загалом не може бути [3, с. 248].

Слово у будь-якій мові є поліфункціональною одиницею, здатною виконувати низку функцій: *номінативну* (лат. *nomino* – називаю), спрямовану на позначення реалій дійсності; *сигніфікативну* (лат. *significo* – подаю знак, виражаю) – бути засобом вираження поняття; *комунікативну* (лат. *communico* – спілкуюся з кимось) – становити певне повідомлення; *прагматичну* (грец. *πραγματικόζ* – дійовий, чинний) – виражати ставлення мовця до повідомлюваного; *вказівну* (індикативну, лат. *indico* – вказую, визначаю) та *орієнтативну* (франц. *orientation* – визначення положення у просторі). [3, с.250].

Таким чином, слово, поміж інших одиниць посідає особливе місце: це центральна одиниця мови, повноцінний знак, мовний елемент, у якому фонологічне, морфологічне та семантичне представлені як єдине ціле.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови : Лінгвофілософські нариси : монографія / Ф. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія». – 2009. – 192 с.
2. Верба Л. Порівняльна лексикологія англійської і української мов / Л. Верба. – Вінниця : Нова Книга. – 2008. – 248 с.
3. Вступ до мовознавства : підручник / [І. Голубовська, С. Лучканин, В. Чемес та ін.] ; за ред. І. Голубовської. – К. : ВЦ «Академія». – 2016. – 320 с.
4. Карпенко Ю. Вступ до мовознавства : підручник. – 2-ге вид., стер. / Ю. Карпенко. – К. : ВЦ «Академія». – 2009. – 336 с.
5. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. Манакін. – К. : ВЦ «Академія». – 2012. – 288 с.

УДК 81.373.2+811.111+81.161.2

Л.О. Павловська, канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

Мова відіграє активну функцію, відтворюючи логічну куртину світу. Наповненість виразністю в засобах мови, яка є показником її рівня розвитку та ступеня досконалості, може відтворюватися в мовленнєвому акті. Фразеологічний фонд мови є одним із найяскравіших, живим невичерпним джерелом, національним надбанням, який забезпечує літературну мову новими можливостями вираження та засобами, вплив яких надає мові яскравих національних рис і той неповторний колорит, який відрізняє одну мову від іншої.

Дослідження фразеологічної картини світу в руслі лінгвокультурологічного підходу виявляє те, що вона представлена в мові як єдність когнітивного та оцінного аспектів. Фразеологічні одиниці, які є еталоном народної мудрості, сприймаються особистістю як аксіоми, що зумовлює, в свою чергу, їх сприйняття як квінтесенції мовної національної свідомості. О. Добриднева зазначає, що фразеологічна одиниця в мовній свідомості є «вербалізованим продуктом вторинного відображення картини світу», тобто вона має здатність «сигналізувати про ціннісне відношення мовця до світу, який пізнається, про його емоційний стан і створювати необхідний для реалізації комунікативного задуму прагматичний ефект» (Добриднева, 2000, с. 96)

Актуальність дослідження фразеологічних одиниць в комунікативно-прагматичному та лінгвокультурологічному аспектах базується на вивченні взаємодії людини і мови. Дослідження вербальних формул побажань дає можливість виявити і описати мовні засоби і способи, які втілюються у фразеологізмах через оцінку, відтворюючи національно-культурну семантику. Специфіка вербальних формул побажань полягає у ритуалізації та стереотипізації мовних одиниць, які, вичленовуючись із загального мовленнєвого потоку, перетворюються на стійкі словосполучення та

вислови і набувають властивостей мовленнєвих актів. Вони втрачають такі риси, як інформативність, денотативність, а служать засобом вираження оцінності та експерсивності. Відбиваючи національномовні картини світу, вони стандартизуються в конкретному етнічному колективі в процесі вторинного семіозису.

Побажальні формули становлять специфічну прагматичну підсистему як особливі мовні знаки, що перебувають на периферії оптативних висловлювань і на периферії ритуалізованих текстів високого ступеня стійкості словесної структури, яка дозволяє зберегти мотиви і символи архаїчного мислення [54, с. 271; 56, с. 218–219]. Такі тексти функціонують у мові як стійкі завершені висловлювання, що частково втратили зв'язок із вербально-магічними формулами і перетворилися на реакції на певні повідомлення чи події, зорієнтовані на типові ситуації комунікації. Вчені такі фраземи трактують як ситуативні, оскільки вони вживаються у чітко окреслених ситуаціях соціальної взаємодії [90], ритуальної та етикетної поведінки [1].

Специфіка української та англійської культури та її особливості мають певні відмінності в оцінній свідомості представників досліджуваних лінгвокультур. При цьому національно-культурна специфіка побажання як мовленнєвого акту проявляється у змісті та формі даних висловлювань. В них збереглися сліди архаїчного світогляду людини, яка не відділяла себе від навколишньої природи, та вірила в магічну силу слова, а також в їх основу покладено інтенцію мовця, його намір і бажання.

Позитивно оцінна семантика реалізується у таких типових структурних моделях, що базуються на апеляції

1) до самого адресата:

– експлікований імператив загальної активної вітальної семантики (*vita* “життя”) – *будь, живи* + семантичний актант загальної семантики “*благо*”: укр. *Будь здоровий і щасливий* [Паз., с. 318], *Будь здоровий, як вода, а щасливий, як земля* [Паз., с. 318].

– експлікований імператив загальної активної семантики ‘*отримуй*’ + семантичний актант ‘*благо*’: *Have a care!* [АУФС, с. 455].

– імплікований імператив вітального дієслова *щоб ти був (щоб ви були)* + семантичний актант “*благо*”: англ. *May you have all the*

happiness and luck that life can hold [202], укр. *Щоб ти ся мав, як свята земля* [Паз., с. 321], *Щоб ти був з роси та води* [СУ].

2) до вищої добродайної сили:

– імператив із сематикою “дати”, “послати”, “ударувати”, “благословити” + дейктичний актант тобі (вам) + семантичний актант “благо”: англ. *God (Lord) bless you* [АУФС, с. 119], *God bless your soul*, *God bless your heart* [АУФС, с. 119], укр. *Дай, Боже, тобі з неба, чого тобі треба* [Ном., с. 90], *Дай, Боже, разом двоє – щастя і здоров'я* [Паз., с. 320], *Доброму чоловіку продовж, боже, віку* [Паз., с. 320].

Таким чином, аналізований матеріал свідчить, що лексичний склад побажальних формул виявляє стійкий зв'язок із їх граматичною моделлю. Завдяки відомим адресатові типовим граматичним моделям благопобажань, загалом симетричним у досліджуваних мовах, він спроможний ідентифікувати прагматичну інтенцію адресанта з огляду на особливості комунікативної ситуації. У благопобажаннях імперативна конструкція актуалізується у напрямку активності або самого адресата благопобажання, або у напрямку вищої благодатної сили, проте і в першому, і в другому випадку на рівні семантичних актантів простежується загальна конструктивна семантика вітальності та обдаровування.

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

УДК 81-139

*М.М. Калініченко, канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне*

СЕМАНТИКА ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТІВ ТА ПРОБЛЕМА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА (МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АСПЕКТ)

Серед магістральних напрямів розвитку сучасного мистецтва слова, постмодернізм (від фр. *postmodernisme*, тобто «після модернізму») заслуговує на особливу увагу не лише філологів, які досліджують різноманітні аспекти семантики літературних текстів, але й знавців авторського права завдяки нетиповому ставленню його провідних репрезентантів до основоположних питань захисту інтелектуальної власності. Мова йде про одну з найсуттєвіших ознак постмодерної стилістики – так звану інтертекстуальність (від фр. *intertextualite*, тобо «міжтекстовість»), яку відома французька дослідниця, професор Юлія Крістева, визначила як «*міжтекстові співвідношення літературних творів*» [4]. В художній практиці сучасних письменників-постмодерністів інтертекстуальність передбачає відтворення в літературному творі трансформованих змістових фрагментів, безпосередньо запозичених з інших художніх творів. Це відбувається завдяки підкресленому наслідуванню чужих стильових властивостей, а також через пряме цитування без зазначення джерел. Фактично, інтертекстуальність на естетичному рівні неначе «узаконює» літературний плагіат — перетворює свідоме запозичення результатів творчої праці інших осіб з розряду порушень авторського права на популярний художній засіб сучасного красного письменства.

У західноєвропейській літературній спільноті проблема постмодерної інтертекстуальності незрідка продукує конфлікти між відомими авторами, які вдаються до інтертекстуальних запозичень та письменниками, котрі прагнуть захистити свої невід'ємні авторські права. Зокрема, у 2010-му році дебютний роман «*Axolotl Roadkill*»

німецької письменниці Гелен Хегеман був визнаний таким, що балансує на межі неприхованого плагіату та інтертекстуальної мовної гри з фрагментами творів відомих авторів сучасності. Інший німецький автор, Зігфрід Гаух, свого часу звинуватив одного з найпопулярніших угорських літераторів Петера Естергазі у крадіжці великих уривків тексту з його роману «Vaterspuren» (1979). За словами З.Гауха, ці фрагменти були переставлені без жодних лапок або посилань в романі «Harmonia Caelestis», який угорський письменник-постмодерніст завершив і видав на початку 2000-го року.

П. Естергазі виступив на захист своєї репутації з публічним зверненням до німецької преси та проголосив, що він дійсно скористався уривками з роману З. Гауха, але ці фрагменти були інтегровані в абсолютно іншому, новому й оригінальному художньому контексті (відбулася істотна семантична трансформація запозичених цитат), що (начебто) не дозволяє вести мову про можливе порушення авторських прав [5]. Зрештою, подібні приклади є далеко не поодинокими, адже інтертекстуальність у постмодерній літературі не лише надає письменникам нові мистецькі засоби для опрацювання художніх матеріалів, але й призводить до цілковитого ігнорування таких важливих складових системи правового захисту літературної творчості, як поняття авторства і твору. Не дивно, що майже традиційною темою дискусій між представниками постмодерного напрямку стали пошуки відповіді на питання: чим потрібно вважатися запозичення ідей, видозмінених (але все ще добре впізнаваних) образів, або навіть великих фрагментів з книг інших письменників — ганебним плагіатом або якоюсь особливо «*продвинутою*» формою інтертекстуальності?

З огляду на важливі зміни сучасного законодавства нашої держави, українські філологи, які мають відповідні спеціальні знання, у недалекому майбутньому матимуть змогу проводити дослідження семантики літературних текстів з метою виявлення певних порушень на одному рівні із фахівцями судової експертизи. Зрештою, залучення мовознавців та літературознавців до проведення подібних досліджень є типовим явищем для сучасного судочинства Сполучених Штатів і багатьох країн Європейського союзу. Отже, на часі теоретичне окреслення проблеми постмодерної інтертекстуальності в контексті

аналізу семантики літературних текстів як об'єктів інтелектуальної власності та пошуки можливих шляхів і засобів вирішення потенційних методологічних труднощів, які можуть виникнути під час спеціальних дослідження.

Зважаючи на те, що в сучасній національній культурі нашої країни вже сформувалася потужна школа літературного постмодернізму (до найвідоміших представників цього напрямку належать такі популярні автори, як Лесь Подерв'янський, Любко Дереш, М. Матіос, О. Ірванець, І. Карпа, В. Неборак, Ю. Андрухович та інші), неважко припустити, що в майбутньому проблематика семантики літературних текстів у міждисциплінарному контексті інтертекстуальності й авторського права увійде до переліку не лише дослідницьких інтересів національної наукової спільноти, але й вузькоспеціалізованих правових питань, які, разом з юристами, розглядатимуть українські філологи.

Варто наголосити на тому, що проблема неправомірних інтертекстуальних запозичень виникла в постмодерній літературі через радикальні зміни у ставленні митців до самого поняття авторства, які відбулися за останні десятиріччя. На міжнародному рівні, правові відносини між авторами літературних творів регулює 15-та стаття Бернської конвенції як найважливіший інструмент захисту інтелектуальної власності у будь-яких видах судових суперечок [6]. Розроблена на основі правових засад, які сформувалися у західноєвропейському юридичному просторі ще наприкінці дев'ятнадцятого століття, Бернська конвенція визначає презумпцію авторства літературного твору та розглядає самого автора як цілком реальну особу – людину з плоті й крові, наділену певними невідчужуваними правами.

З точки зору теоретиків і практиків постмодернізму, авторство є значно складнішим явищем, ніж це здається на першій погляд. Згідно визначення видатного французького теоретика постмодернізму, професора Мішеля Фуко, авторство не виникає лише тому, що певна особа створила в об'єктивній формі оригінальний літературний твір — йдеться про значно складніший процес формування у свідомості читачів так званої «*функції автора*», як другорядної особи, яка лишень підготувала (скомпільувала) певний текст, котрий складається

з комбінації запозичених (трансформованих) елементів — адже *«немає нічого нового під сонцем»* [1]. Як писав з цього приводу італійський дослідник і письменник-постмодерніст Умберто Еко, в добу постмодерну ми вже не можемо просто сказати своїй коханій дівчині *«я люблю тебе»*. В цьому немає нічого оригінального, адже подібні висловлювання з'являлися в літературі впродовж багатьох сторіч. Саме тому ми змушені скористатися цитатами й проголосити щось на кшталт *«я люблю тебе (як неодноразово писали інші)»* [2]. Власне, саме таку надмірну залежність постмодерністів від творчого досвіду попередників мала на увазі проф. Ю.Крістева, коли писала про інтертекстуальність як міжтекстові зв'язки літературних творів.

Важливу роль в цьому сенсі також відіграє загальна ідеологічна зорієнтованість постмодернізму. Оскільки за своїм філософським світоглядом цей літературний напрямок заперечує раціональну природу та логічну впорядкованість буття, усе, що є доступним для творчості сучасних майстрів красного письменства — це безкрайній океан вільно запозичених цитат та уривків фраз. Саме це хаотичне змішання гетерогенних елементів тексту, а також їхнє довільне впорядкування в читацькій свідомості (з метою пошуку якогось кінцевого змісту, або виключно заради розваги) відіграє надзвичайно важливу роль в постмодерній естетиці. В центрі процесу творчості опинився пересічений читач, тоді як автор відходить далеко на другий план, або взагалі зникає.

Відомий теоретик, французький професор Ролан Барт, охарактеризував дивовижне зникнення автора у мистецтві постмодернізму за допомогою спеціальної терміносполуки *«смерть автора»* [3]. Навіть якщо письменник, який написав певний твір, залишається серед живих, на теоретичному рівні осмислення його особливої ролі в творчому процесі він метафорично «помер» — для читачів він просто не повинен існувати. Місце особи-автора займає індивідуальна читацька уява як провідний чинник в процесі творчості. На думку знавців постмодернізму, будь-яка книга (а отже й особа, яка її написала) фактично не існує, доки її не почали читати, і кожного разу, коли ми відкриваємо книгу, ми знаходимо в ній якийсь інший зміст, що відповідає нашому теперішньому життєвому досвіду, рівню освіти, особистим вподобанням тощо.

З огляду на це, постмодерністське наукове ставлення до літератури передбачає, що твір необхідно аналізувати, вилучивши його з будь-яких зовнішніх зв'язків та асоціацій. Джерела запозичення та літературного впливу цікавили минулі генерації науковців. Але сьогоденні філологи, які аналізують постмодерні твори, не зважають на подібні «дрібниці». Вони зосереджуються на самих процесах комбінації елементів тексту та їхньому сприйнятті читачами. Не дивно, що у науковій та естетичні парадигмах постмодернізму нівелюється не лише автор як творець — зникає саме поняття літературного твору. Замість нього використовується академічний термін «*текст*», як сполучення цитат «неіснуючих» авторів.

У межах доповіді можливо представити лише декілька загальних рекомендацій щодо потенційного дослідження матеріалів справи, в ході якої розглядатиметься неправомірне використання інтертекстуальних запозичень. В тому разі, якщо твір, частина якого була залучена до (постмодерністського) тексту без попередньої згоди автора, буде визнано таким, що відповідає чинним вимогам охороноздатності, доцільно проаналізувати виправданість подібного використання та його межі. Кожне дослідження повинно ґрунтуватися на доступних відомостях щодо характерних особливостей творчої біографії митців, адже звернення до складної для сприйняття постмодерної інтертекстуальності є нетиповим явищем для письменників, котрі зазвичай працюю у «легких» жанрах пригодницьких оповідань для дітей та юнацтва або сентиментальних романів для жіноцтва.

Не менш важливим є кінцева форма вираження і семантичний (змістовий) субстрат запозичених елементів, які можуть бути репрезентовані в постмодерному тексті (навіть без зазначення авторства) у такий спосіб, що не викликає сумнівів щодо їх первинної приналежності. Зокрема, великий уривок з тексту певного автора, представлений (виключно заради ілюстрації) як частина твору «*одного відомого письменника, якого ми всі добре знаємо*», є недостатнім для адекватної ідентифікації автора. Але його словесний портрет, або загальновідомі факти щодо творчої біографії, згадані в

тексті поряд із запозиченими інтертекстуальними фрагментами, імовірно вважатиметься достатніми.

Висновки. Зважаючи на величезний масив теоретичних напрацювань авторитетних науковців, котрі урочисто проголошують подібні явища характерними ознаками прогресивного мистецтва, дослідження фактів неправомірного використання частини твору в форматі постмодерної інтертекстуальності може стати серйозним випробовуванням. Втім, необхідно пам'ятати, що поряд із магістральним напрямом постмодернізму, в сучасному академічному світі існує ще декілька наукових напрямків та шкіл (зокрема так званий «Новий Історизм»), які акцентують важливість існування автора-творця як цілком реальної особи та наполягають на збереженні точних відомостей про авторство і походження кожного з елементів літературного твору. Можемо припустити, що аналітичний інструментарій цих дослідницьких напрямів стане важливим засобом оцінки семантичного наповнення постмодерної літератури та контраргументом у суперечках щодо правомірності необмежених інтертекстуальних запозичень.

Список використаних джерел:

1. The essential works of Michel Foucault, 1954-1984, New York : New Press, 2000. v. 2. Aesthetics, method, and epistemology. P.412
2. Umberto Eco and the open text : semiotics, fiction, popular culture New York : Cambridge University Press, 1997. P.129
3. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. - М., 1994 - С. 384-391
4. Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / Пер. с франц., сост., вступ. ст. Г.К. Косикова. - М.: ИГ Прогресс, 2000. - С. 427-457.
5. Електронний ресурс, режим доступу: <http://wikis.fu-berlin.de/download/attachments/59080767/munkacsi-paper.pdf>
6. Електронний ресурс, режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051

УДК 811.111:004.738.5

Т. В. Крутько, канд. філол. наук
Національний університет водного господарства та
природокористування, Рівне

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЖАНР ВІРТУАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Нові інформаційні технології створили соціокультурне, комунікативне середовище, яке отримало назву віртуального дискурсу. Віртуальний дискурс є різновидом дискурсу, обмеженим ситуацією спілкування у віртуальному просторі, у контексті якого генеруються специфічні жанри, діють специфічні концепти, виокремлюються особливі типи особистостей [3, с.4]. Основними функціональними завданнями віртуального дискурсу дослідники називають мережеву інкультурацію, самопрезентацію та розваги.

Оскільки будь-який дискурс реалізується у певних жанрах, релевантним є виокремлення жанрів, притаманних віртуальному дискурсу. Залежно від комунікативної функції виокремлюють інформативні жанри (веб-сторінки новинних агенцій), директивні жанри (веб-реклама, інтернет-магазини), комунікативні жанри (електронні листи, форуми), презентаційні жанри (персональні веб-сторінки), естетичні жанри (фанфікшн), розважальні жанри (ігри) [4].

За тематичною ознакою віртуальні жанри поділяють на загальноінформаційні, науково-освітні, художньо-літературні, розважальні, ділові, комерційні та жанри, які оформлюють неспеціальне, непрофесійне спілкування [1, с.45].

За структурно-композиційними та комунікативними особливостями серед жанрів віртуального дискурсу виокремлюють електронну пошту, електронні конференції, електронні дошки оголошень, блоги, електронні ігри, чат [3, с.7].

Жанри віртуального дискурсу динамічніші, формуються та змінюються значно швидше, ніж жанри реального дискурсу. Один жанр може входити у склад іншого, трансформуватися у ньому, набуваючи особливого характеру [3, с.20], що призводить до розширення жанрової системи віртуального дискурсу та виникнення нових жанрів, зокрема жанру соціальних мереж. Соціальні мережі –

основний спосіб електронної комунікації сьогодення, який дозволяє реалізувати різноманітні комунікативні стратегії.

Науковці виокремлюють низку рис, притаманних спілкуванню у соціальних мережах: опосередкованість, гіпертекстовість, інтертекстуальність, часова та просторова дистанція між комунікантами, креолізованість комп'ютерних текстів, дотримання правил нетикету, можливість синхронного та асинхронного спілкування з одним або багатьма учасниками комунікації одразу, анонімність, міжкультурний характер тощо. Серед жанротвірних рис соціальних мереж виділяють контекстну та ситуативну зумовленість, виражену адресатність, лаконічність, високий ступінь інтерактивності, мультимедійність і оперативність [2].

Соціальне спілкування є найбільш організованим і технологічно обумовленим видом комунікації. Окрім можливості міжособистісного спілкування попри будь-яку віддаленість комунікантів та зворотного зв'язку з підписниками, соціальні мережі створили можливості для публікацій новинного, розважального, науково-освітнього, комерційного, рекламного контенту на власних публічних чи напівпублічних сторінках, що дозволяє визначати соціальні мережі як новий вид медіа активності.

Соціальні мережі перебирають на себе функції, які раніше виконували телебачення, радіо, газети, завдяки можливості комбінувати формати подання інформації: письмовий текст, зображення, посилання, аудіо- та відео фрагменти. Активне поширення та використання соціальних мереж як технологічної платформи для ЗМІ, реклами, блогів, влогів, коментарів, опитувань, що сприяє здійсненню комунікації свідчить про те, що соціальні мережі, зокрема найбільша у світі соціальна мережа Facebook, можуть незабаром замінити деякі веб-сайти. За свідченням дослідників та фахівців у сфері бізнесу, присутність компаній у соцмережах є ефективнішою від звичайних інтернет-сторінок через можливість встановлення тісніших взаємин з цільовою аудиторією [див. 5].

Оригінальний контент, висока швидкість його доставки адресату та регулярне оновлення, низькі фінансові витрати (low cost marketing/ PR strategy), інтерактивність, різноформатність подачі інформації

дозволяє спеціалістам у різних сферах використовувати соціальні мережі як канал інформування аудиторії про свою діяльність, популяризації своїх ініціатив, залучення потенційних клієнтів та промоції різноманітних подій (тренінгів, коучингів, самітів, онлайн-конференцій в режимі «питання-відповідь»).

Список використаних джерел:

1. Иванов Л.Ю. Язык интернета: Заметки лингвиста [Электронный ресурс] / Л.Ю.Иванов. – 2000. - Режим доступа : [http:// www.faq-www.ru/ling.htm](http://www.faq-www.ru/ling.htm)
2. Каптюрова В.В. Прагматичні принципи формування повідомлень у соціальних мережах і мікроблогах (на матеріалі англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / В.В. Каптюрова. – Київ, 2014. – 22 с.
3. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса : автореф. дис. ... доктора филол. наук : спец.10.02.19 «Теория языка» / О. В. Лутовинова. – Волгоград : Перемена, 2009. – 41 с.
4. Щипицина Л.Ю. Комплексная характеристика жанра компьютерно-опосредованной коммуникации (на примере веб-страний новостных агентств) [Электронный ресурс] / Л.Ю. Щипицина. – Режим доступа : <http://www.pags.ru/science/conferences/E-Conference/Shipitina.doc>
5. Langdon S. 4 Low-Cost Marketing Strategies Every Business Should Know [Electronic resource] / S. Langdon. – 2016. – Mode of access : <http://www.entrepreneur.com/article>

УДК 81'37

*Мігірін П.І., старший викладач
Національний університет водного господарства та
природокористування, Рівне*

ДО ПИТАННЯ СЕМАНТИКИ ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

На відміну від точних наук, філологія як гуманітарна наука допускає множинність визначень того самого поняття. Це, зокрема, стосується термінів *текст* і *дискурс*, для яких дослідники пропонують усе нові й нові визначення.

Розбіжності у підходах до визначення цих понять зумовлюються як історією становлення наукової галузі, об'єктом якої є текст, так і багатогранністю комунікативних одиниць у даній сфері дослідження.

Термін «текст» (від лат. Textus - тканина, сплетіння, з'єднання) широко використовується у лінгвістиці, літературознавстві, естетиці, семіотиці, культурології, а також філософії. Це, безперечно, один із самих вживаних термінів у науках гуманітарного циклу. Саме тексти дозволяють нащадкам дізнатися думки людей попередніх епох, саме вони здійснюють спадкоємний зв'язок поколінь, маючи загальнокультурну цінність для всього людства. Такими є канонічні тексти великих релігій, прославлені філософські твори, шедеври світового літературного мистецтва.

З погляду структурно-семантичного підходу текст виступає як упорядкована структурно-змістова єдність, що об'єднана різними типами лексичного, логічного, лексико-граматичного зв'язку [3, с. 242]. Сьогодні в лінгвістичній літературі існує велика кількість визначень тексту. Зазвичай виділяють наступні: комунікативний, номінативний, структурний, модальний. Автор будь-якого тексту визначає модальну оцінку висловлювання: безумовну упевненість, сумнів, невпевненість у достовірності повідомлення і т.д.

Семантичний аспект тексту визначає послідовне розгортання інформації. Сміслові ядро, яке присутнє в тексті експліцитно або імпліцитно, як правило, складається з ряду ідей, кожна з яких пояснюється у процесі викладу. Щодо критерію смислової єдності, то його можна застосувати і до однослівного речення, наприклад, «Земля!», і до ланцюжка речень усередині цілого твору, об'єднаних єдністю теми, і до твору самого великого обсягу, якщо розуміти під смисловою єдністю цілого твору його загальний зміст, його основну ідею.

Розгляд тексту для літературознавства в семіотичному і культурологічному ракурсах є не менш важливим, ніж його традиційне, власне філологічне розуміння. Часом деякі висловлювання, які спочатку не претендують на статус текстів, згодом стають ними повною мірою, знаходячи довге життя і широку популярність (усні бесіди Сократа, записані Платоном і Ксенофонт, листування відомих діячів культури і т.д.).

Окремі тексти, зовні схожі між собою, є глибоко різними за своєю суттю. Так, дві формули судового рішення, що відрізняються лише місцем розділових знаків, діаметрально протилежні за змістом: «стратити, не можна помилувати» і «стратити не можна, помилувати».

В лінгвістиці поняття «дискурс» визначається самими різними способами. Іноді його розглядають як тип розмови, складну комунікативну подію в цілому, іноді як конкретну розмову (дискурс завжди стосується мови, тоді як текст має відношення до системи мови або певного жанру). Загалом поняття жанру використовується в дискурсивному аналізі досить широко. Серед прикладів можна назвати побутовий діалог, оповідання, вірш, роман, проповідь, інтерв'ю, репортаж, доповідь, політичний виступ [2, с. 228].

Найважливішою властивістю дискурсу є динаміка контексту, який поступово розгортається у часі. Зміст дискурсу при цьому концентрується навколо певного опорного концепту у вигляді теми. Тема дискурсу (наприклад, відносини з авторитетами і владою) відрізняється від побутової теми (конфлікт з батьками), це інший рівень абстракції. Крім того, тема дискурсу у більшій мірі стосується соціального світу, внутрішнього життя і проблем суспільства.

Семантична база тексту (когнітивний фрейм) у дискурсивному процесі стає основою текстової макроструктури, яка формально втілюється у певній послідовності комунікативних блоків тексту (заголовки, вступ, основний зміст, висновок), створюючи суперструктуру або суперсхему тексту [5].

Структура дискурсу включає два компоненти: лінгвістичний та екстралінгвістичний. До першого з них відносяться системні мовні одиниці: словоформи і речення. Екстралінгвістичний компонент складають ситуація, соціальний, прагматичний, соціокультурний, психологічний та інші фактори.

Крім двох фундаментальних різновидів дискурсу – усного та письмового слід згадати ще один – уявний, коли одна і та ж особа одночасно говорить і є адресатом. Через відсутність легко спостережуваних проявів уявний дискурс досліджено набагато менше, ніж усний і письмовий.

Дискурс – це мова, «занурена у життя». Тому термін «дискурс», на відміну від терміну «текст», не застосовується до древніх та інших текстів, зв'язок яких із життям не відновлюється безпосередньо [3, с. 245].

Дискурс існує, перш за все і головним чином, у текстах, але таких, за якими постає особлива граматики, особливий лексикон, особливі правила слововживання і синтаксису, особлива семантика, в кінцевому рахунку – особливий світ. У світі всякого дискурсу діють свої правила синонімічних замінів, свої правила істинності, свій етикет.

Характерною диференціальною ознакою, що відрізняє текст від дискурсу, є установка на багаторазове відтворення тексту, у той час як дискурс відтворення не передбачає [1, с. 344].

Дискурс слід розглядати як когнітивний процес, пов'язаний із створенням мовленнєвого акту, що містить паралінгвістичний супровід мови (міміку, жести), а текст є завершеним результатом процесу мовленнєвої діяльності, що має кінцевий вихід у певній закінченій і письмово зафіксованій формі.

Зазначимо, що у різних типах дискурсів співвідношення прагматичного й когнітивного складників дискурсу проявляється по-різному, що пояснюється відмінністю дискурсних стратегій. Треба мати на увазі також, що когнітивний фрейм у процесі вертикального розгортання заповнюється з урахуванням контекстуальних особливостей дискурсу. Далеко не всі компоненти ситуативної схеми або сценарію отримують реалізацію в тексті [4, с. 407].

Таким чином, з позицій когнітивного підходу відмінність тексту від дискурсу стає очевидною.

Дискурс – складне комунікативне явище, яке охоплює й соціальний контекст, що створює уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси творення й сприйняття повідомлення. Перевага такого розуміння полягає в тому, що дискурс не обмежується рамками конкретного мовного висловлювання, а саме межами тексту. Він складається з послідовності комунікативних одиниць мови, що переважають за обсягом просте речення, і перебувають у смисловому зв'язку, вираженому лінгвістичними засобами.

Отже, дискурсивність – це послідовність у рамках логіки Аристотеля. Якщо ж говорити більш конкретно, то це логічно обумовлена думка, тобто суворий перехід від одного твердження до іншого, що простежується у мисленні за допомогою логічних правил, що мають на меті послідовне і систематичне розгортання думки [5]. Якщо під текстом розуміють переважно абстрактну, формальну конструкцію, під дискурсом – різні види її актуалізації, які розглядають під кутом зору ментальних процесів і у зв'язку із екстралінгвістичними факторами.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
2. Ішмуратов А.Т. Логіко-когнітивний аналіз онтології дискурсу / А.Т. Ішмуратов. – К.: Наук. думка, 1994. – С. 226 - 232.
3. Іщенко Ю.А. Раціональність та семіотика дискурсу: зб. праць / Ю.А. Іщенко – К.: Наукова думка, 1994. – С. 239 – 251.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О.О.Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2008 – 712 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

УДК 316.4 (410)

Д.Д. Харитонова, аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

КАТЕГОРІЇ “СВІЙ” ТА “ЧУЖИЙ” У ЇХ ОПОЗИЦІЙНОМУ ПРОТИСТАВЛЕННІ

Мова політики постає специфічним різновидом загальнонародної мови, котра багата на алегорії, абстракції. Велика кількість усіх слів, використовуваних у політичному мовленні, є виразниками непрямих значень. У них закодовані певні смислові категорії-маркери. На особливу увагу заслуговують категорії “свій” та “чужий”.

Розглянемо їх словникові дефініції. Номен “свій” реалізує такі значення: 1) той, що належить собі, який є у себе; 2) перебуває в родинних, дружніх або інших близьких стосунках чи пов'язаний місцем постійного проживання, спільною працею, спільними переконаннями; 3) особливий, своєрідний, унікальний, адже властивий тільки цій особі [1]; 4) рідне, вітчизняне [2, с. 1298].

Категорія “чужий” є виразником протилежних значень: 1) належить комусь іншому, не власний, не свій; 2) не пов'язаний родинними зв'язками із кимось; нерідний; 3) який не перебуває у близьких взаєминах із кимось, не пов'язаний спільністю умов життя, праці; сторонній; 4) який не є батьківщиною або місцем постійного проживання для кого-небудь; 5) який має інші прагнення, погляди, інтереси тощо [1]; 6) здобуте, зароблене не своєю працею, зусиллями; 7) те, що є продуктом мислення (слова, ідеї, думки) когось іншого, присвоєне; 8) незвичне за виявом; 9) те, що не відповідає поглядам, інтересам, прагненням когось [2, с. 1617].

Тож аби краще зрозуміти ці категорії, ми пропонуємо застосувати лексико-семантичний аналіз, що, у свою чергу, передбачає розгляд вище зазначених понять у термінах семема та семи. Так, семема як лексико-семантичний варіант значення полісемної лексеми реалізується лише у контексті. По суті, це лексичне значення конкретної словоформи. Семема ж є двоплановою мовною одиницею. Вона має як план значення, так і план вираження. Семема складається із відповідних сем, однобічних, суто ідеальних “цеглинок змісту” лексеми: «сема – це семантичний мікрокомпонент, що відбиває конкретні ознаки позначуваного словом явища» [5, с. 44].

Ми пропонуємо виділяти такі семні складові категорій “свій” та “чужий” на основі компонентного аналізу:

“свій”

‘належить до ‘Я’;

‘рідний, пов’язаний родинними чи іншими стосунками’;

‘вітчизняний, має приналежність до Батьківщини’;

‘особливий, своєрідний, унікальний’;

“чужий”

‘не свій, належний комусь’;

‘нерідний, не пов’язаний родинними зв’язками’;

‘неблизький, сторонній’;
‘який належить іншій країні’;
‘який має інші погляди, прагнення’.

Під етимологічним кутом зору “свій” інтерпретується як ‘власний, споріднений’, і сягає індоєвропейського *sū-, що означає ‘рід, народжувати’ [3, с. 194]. У свою чергу, “чужий” трактується як те, що ‘належить комусь іншому, не свій’. Це слово вважається запозиченням із прагерманської *reudō- ‘народ’. Первинне значення було ‘германський’, але невдовзі відбувся процес генералізації, і слово стало означати ‘чужий взагалі’ [3, с. 352].

Спираючись на розвідки у галузях психології та лінгвістики, можемо говорити, що категорії “свій” та “чужий” існують у внутрішньому і зовнішньому форматах. Це своєрідно суб’єктно-об’єктна характеристика людини, що визначає її сутність. Тому розуміння цих категорій як внутрішніх звернено до духовного та душевного. Натомість зовнішній вияв відбувається, коли людина порівнює чи протиставляє себе навколишньому світу.

Ми вважаємо, що у семантиці категорій “свій” та “чужий” закладена певна аксіологічна складова, яку можна описати такими прикметниками: *хороший* і *поганий*. Відповідно позитивне значення характеризує категорію *свій*, натомість за категорією *чужого* закріплено негативну оцінку.

На наш погляд, розгляд категорій “свій” та “чужий” варто визначати під кутом зору їх когнітивної опозиції, що у графічному плані має передаватися так: “свій ↔ чужий”, оскільки існування цих категорій уможлиблює бінарних дихотомічний процес, коли одна не існує без іншої, адже лише в парі виявляється їх семантика, вирізняючись більшою мірою у процесі людської комунікації (її усній і писемній формах).

Т. Ф. Семашко з цього приводу зазначає: «Належачи до категорій свідомості, що забезпечують орієнтацію людини в навколишньому просторі та впливають на процеси пізнання, бінарна опозиція *свій* – *чужий* осмислюється на різних рівнях: міжособистісному/міжгруповому/міжетнічному: відбувається усвідомлення *себе* як об’єкта пізнання і можливості самоідентифікації, далі усвідомлення *себе* членом своєї групи (*Я/Ми* – *свій*), згодом – *інших*, не такий як *Я*

(*Ти/Вони – чужий*), що дозволяє з'ясувати її роль у внутрішньому світі індивіда та в його зовнішньому спілкуванні» [4, с. 87].

Отже, вище зазначені категорії не можуть існувати одна без одної. Це пояснюється дихотомічними, бінарними зв'язками, що існують у світі як однієї із вищих дуалістичних матерій. Тому опозиція “свій ↔ чужий” виявляється в усьому та на різних рівнях організації матерії.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: HYPERLINK "<http://sum.in.ua/s/chuzhyj>" <http://sum.in.ua>
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст]. / В. Т. Бусел. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
3. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Редкол. О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – Т. 5, 6 / Уклад.: Г.П. Півторак та ін. – 2012. – 586 с.
4. Семашко Т.В. Мовні стереотипи із сенсорним компонентом в українській лінгвокультурі: монографія / Т.Ф. Семашко; за ред. Н.В. Слухай. – К.: Арт Економі, 2016. – 480 с.
5. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи (коммуникативный аспект) [Текст] / И. А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронеж.ун-та, 1985. – 172 с.

УДК 811.111

А.М. Чеберяк, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ГУМОРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ХЕЛЕН ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»)

Інтерес, який виявляють дослідники до категорії комічного як в лінгвістиці, так і в межах інших гуманітарних наук, свідчить про те, що це складне міждисциплінарне поняття, до кінця ще не визначено.

Витоки осмислення комічного сягають Арістотеля, який протиставляв комічне трагічному. В літературознавстві проблемами комічного займалися такі відомі науковці, як М.М. Бахтін, В.Я.

Пропп, та ін. В останній час з'явилася велика кількість лінгвістичних праць, присвячених різним аспектам комічного. Були розглянуті загальні теорії гумору і комічного (Raskin V., 1985; Глінка К., 2008), описані різновиди комічного, такі як гумор, іронія, сатира, сарказм, абсурд (Багдасарян М.А., 1969; Почепцов Г.Г., 1976; Палкевич О.Я., 2001; Карасик В.И., 2003 та ін.), аналізувалися мовленнєві жанри комічного, такі як анекдот, жарт, жартівливий афоризм, епіграма, фельєтон, сатиричний чи гумористичний роман (Шмелёва Е.Я., 1999; Щурина Ю.В., 1999; Карасик В.И., 2004; Степанова Н.Ю., 2009), досліджувалася взаємодія комічного дискурсу з дискурсами інших типів, зокрема політичним (Шейгал Е.М., 2000; Желтухина М.Р., 2000), науковим (Swales J.M. 1990; Плотникова С.Н. 2003).

Необхідно констатувати той факт, що чіткої теорії комічного досі не існує. Так, поняття комізм, гумор, сміх, іронія зазвичай трактуються вченими як явища одного порядку або зовсім не розмежовуються. В нашому дослідженні дотримуємося думки Н.Ю. Степанової, яка вважає комічне єдністю трьох основних форм – сатири, гумору та іронії як проміжного явища [3: с. 8]. Об'єктом нашого інтересу буде гумор, зокрема гумористичний дискурс, який услід за Карасиком В.І визначаємо як «текст, занурений у ситуацію сміхового спілкування» [1: с. 304]. Характерною ознакою такої ситуації є гумористична тональність спілкування, тобто прагнення зменшити дистанцію і критично переосмислити у м'якій формі актуальні концепти; емоційна атмосфера, яка полягає у дружньому ставленні учасників спілкування один до одного, з одного боку, та перевертанням певних цінностей, з іншого.

У якості матеріалу дослідження лінгвостилістичних аспектів гумористичного дискурсу ми обрали роман «Щоденник Бріджит Джонс» британської письменниці Хелен Філдінг, який поклав початок напряму чікліт постфеміністської прози Британії (chick lit: chick – сленгове позначення молодої дівчини – «ціпочка», а lit – скорочення від слова література). Напрямок концентрується на питаннях повсякденного існування жінок споживацької культури, зокрема, зовнішність, пізнання себе, успіх, кар'єра, кохання. Романи чікліт адресовані жінкам, написані жінками і в центрі їх розповідей теж жінки. В чікліт, на відміну, від жіночого любовного роману, присутні

гумор і самоіронія. Героїні чікліт – це не ідеальні красуні, наділені чеснотами і позитивними якостями, навпаки, їм властиві недоліки і згубні звички. Вони зазвичай самотні і чекають на зустріч з чоловіком мрії, що однак не заважає їм займатися повсякденними справами, ходити по магазинах, зустрічатися з подругами, пізнавати себе. Своїми думками, поведінкою, вчинками вони викликають посмішку. Сфера гумору авторів чікліт – побут, повсякденне життя, комічні пригоди героїнь і їх подруг, їх непристосованість до практичного життя. Для романів чікліт притаманна така тонка невловима матерія, як англійськість, що виявляється у здатності авторів поглянути на себе з самоіронією, а також звернення до ремінісценцій з багатої класичної спадщини англійської літератури [2: с. 15].

Структура і форма роману Хелен Філдінг – щоденник, оповідь від першої особи. З погляду теорії мовленнєвих жанрів, зокрема класифікації їх за цілями висловлювання, щоденник можна віднести до оцінних мовленнєвих жанрів. Автор щоденника співвідносить свої вчинки і події, що відбуваються навколо нього, у відповідності до своєї системи цінностей. Метою будь-якого щоденника є не стільки виклад щоденних подій, скільки висловлення свого ставлення до них. Оцінність виявляється у відборі та класифікації фактів і явищ дійсності, у їх описі під певним кутом зору, в специфічних лінгвістичних засобах. У випадку художнього щоденника мета його написання цілком очевидна, як повноцінний художній твір він розрахований на прочитання і орієнтований на масову аудиторію.

Наступною жанротворчою ознакою є образ автора, який в жанрі щоденника часто співпадає з образом адресата, оскільки автор веде діалог з самим собою. Формування діалогу в щоденнику відбувається за рахунок подвоєння особистості. Однак як художній твір щоденник представляє собою типовий напрям комунікації за моделлю «Я – ВОНИ». Читач ніби вторгається в особистий простір героїні, відчуває подібність з її світом, проникається симпатією до неї. Це почуття посилюється в силу комунікативного характеру роману, в якому автор часто вступає в діалог з читачем.

Головна дійова особа роману «Щоденник Бріджит Джонс» – тридцятидвохрічна англійка. Вона живе в маленькій квартирці в Лондоні, працює у видавництві. Про кар'єрний ріст та успіх у

чоловіків доводиться тільки мріяти. Бріджит намагається зрозуміти причину своїх невдач і доходить висновку, що всьому виною її неправильний спосіб життя: вона не дотримується дієти, багато палить, зловживає алкоголем, а активний відпочинок замінює поїданням солодкого на дивані під акомпанемент улюбленого телешоу. Отож, Бріджит Джонс вирішує змінити своє життя з першого січня, точніше з другого, оскільки першого ще дозволяє собі святкове неробство. Щоб контролювати свої досягнення, дівчина заводить щоденник, в якому фіксує свої спостереження і переживання. Таким чином, наступні жанротворчі ознаки щоденника, образ минулого і образ майбутнього, зумовлені цими подіями. Необхідність появи щоденникового запису диктується подіями реального життя героїні, а сам мовленнєвий жанр щоденника не передбачає завершеності. Записи охоплюють рік життя героїні з новорічних до різдвяних свят. Кожен запис починається з кількісних показників – вага, з'їдені за день калорії, кількість випалених цигарок і випитого алкоголю, а також кількість дурних думок. Бріджит старанно підраховує, але цифри від цього, на жаль, не зменшуються.

Образ Бріджит Джонс – втілення «контрасту всередині образу». З одного боку, у неї занижена самооцінка. Вона незадоволена власною зовнішністю, вважає себе товстою, незграбною невдахою, про що повідомляє з явною самоіронією: *"Sometimes I wonder that I would be like if left to revert to nature – with a full beard and handlebar moustache on each shin, Dennis Healey eyebrows, face a graveyard of dead skin cells, spots erupting, long curly fingernails like Struwelpeter, blind as bat and stupid rum of species as there is no contact lenses, flabby body flobbering around"* [4: с. 29]. З іншого боку, вона вірить у своє особливе призначення, в реальність свого щастя. Варто Деніелу Кліверу або Марку Дарсі звернути на неї увагу, як полюс самооцінки кардинально міняється: Бріджит називає себе Чарівною Сексуальною Богинею: *"Yesssss! Yesssss! Daniel Cleaver wants my phone no. Am marvelous. Am irresistible Sex Goddess. Hurrah!"* [4, с. 26].

Параметр мовного втілення жанру щоденника передбачає мовну свободу автора: свободу у виборі лексичних одиниць, відсутність необхідності вірного, з погляду мови, граматичного оформлення тексту. Хелен Філдінг старанно дотримується щоденникового

викладу, текст роману насичений okazіоналізмами, різного роду скороченнями, вульгаризмами, авторка використовує неповні речення, також в деяких реченнях спостерігається порушення порядку слів, що у сукупності надає тексту високої міри експресивності та емоційної виразності.

Як показало дослідження комічний ефект в романі досягається шляхом протиставлення контрактивних елементів на різних рівнях: слова, словосполучення, тексту. Більше того, контраст є смислоутворювальним і композиційним принципом побудови роману: протиставлені новорічні обіцянки Бріджит і те, як вона їх виконує. Невідповідність задуманого і виконаного Бріджит фіксує в своєму щоденнику. З першої сторінки автор дає зрозуміти читачу, що, судячи з іронічного тону, планам героїні навряд чи вдасться збутися.

New Year's resolutions:

I WILL NOT

Drink more than fourteen alcohol units a week. Smoke. <...>

I WILL

Stop smoking. Drink no more than fourteen alcohol units a week [4: с. 7].

Використання фактично однакових речень в різних граматичних формах вказує на деякий сумнів, дилему головної героїні – *will not or will* – що підтверджується у ході прочитання твору.

Лексико-стилістичними засобами реалізації гумористичного дискурсу у творі виступають метафори, порівняння, алюзії, епітети, okazіоналізми.

Комічний ефект метафори досягається у тому випадку, коли в основу метафоричного переосмислення покладені неіснуючі, випадкові ознаки порівнюваних різнорідних понять. Контраст між ними викликає ефект несподіваності. Відверто гумористичними у творі є метафори, що змальовують зовнішність шляхом персоніфікації: *“One side of my hair was plastered to my head, the other sticking out in series of peaks and horns. It is as if the hair on my head have a life of their own, behaving perfectly sensibly all day, then waiting till I drop off to sleep and starting to run and jump about childishly, saying, “Now what shall we do?”* [4: с. 66].

Гумористичний та іронічний потенціал образних порівнянь напряду пов'язаний з семантикою лексичних одиниць, використаних у них: *“Apparently the book says that at a certain times in your life everything goes wrong and you don't know which way to turn and it is as if everywhere around you stainless steel doors are clamping shut like in Star Trek”* [4: с. 195].

Ще одним виражальним засобом, який бере участь у створенні комічного ефекту в романі, є іронія. В основі іронії лежить протиріччя між одночасною істинністю та хибністю висловлювання, що робить її експресивним засобом створення комізму. Найбільш розповсюдженими прийомами іронії у «Щоденнику» є іронічне використання оцінної лексики, відповіді на питання, що характеризуються протилежною до питання полярністю, номінативна іронія: *“I was late through no fault of my own. It was impossible to get into TV studios as I had no pass and the door was run by the sort of security guards who think their job is to prevent the staff from entering the building”* [4: с. 209].

Комізм алюзій реалізується за рахунок здатності інтертекстуальних посилок створювати другий план, актуалізувати фонову інформацію. В нашому матеріалі переважає особливий вид алюзії: власне ім'я, відоме носіям мови, асоціюється з фоновією інформацією історико-філологічного або культурного характеру, що створює другий план, необхідний для реалізації авторського задуму.

In the end they were so crazed with frustration that the second I got within four feet of him with the gherkins Una threw herself across the room like Will Carling and said, “Mark, you must take Bridget's telephone number before you go, then you can get in touch when you're in London” [4: с. 15].

...she was about to burst into tears and was now trapped in the ladies' with Alice Cooper eyes and make-up bag [4: с. 19].

Іронічне забарвлення у творі несуть оказіоналізми, скорочення, просторіччя, авторські неологізми: *“Can't I tempt you with a gherkin? I said to show I had a genuine reason for coming over, which was quite definitely gherkin-based rather than phone-number-related”* [4: с. 8]. В даному реченні присутні два авторських оказіоналізми, слова *gherkin-based* (корнішонно-обумовлений) та *phone-number-related* (телефонно-

взаємопов'язаний), які надають тексту розмовності, мають іронічне забарвлення і яскраво виражену стилістичну маркованість.

*“Daniel!” I exploded. That’s the most appalling sexist, **fattist**, cynical thing I’ve ever heard.*” [4: с. 138]

Ігрова агресивність цього висловлення досягається шляхом використання неологізму *fattist*, побудованому за аналогією з словом *sexist*, *racist* тощо, яке означає щось на кшталт «дискримінація за ознакою жирності».

Отже, проведене дослідження дає змогу зробити нам наступні висновки. Гумористичний дискурс будується на основі трьох ознак: гумористична інтенція, гумористична тональність та стереотипи гумористичної поведінки. Сутність комічного полягає у протиріччі, в основі якого – контраст між очікуваним і дійсним, зіткнення «стереотипної ситуації» та «ігрового варіанту», яке викликає неочікувану появу другого смислового плану, що різко контрастує з першим. В романі «Щоденник Бріджет Джонс», написаному у формі особистого щоденника, гумористична функція контрасту реалізується шляхом використання в контексті метафор, образних порівнянь, алюзій, іронії, авторських неологізмів.

Список використаних джерел:

1. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Москва: Гнозис, 2004. – 390 с.
2. Ремаева Ю.Г. Постфеминистская проза Британии на рубеже XX-XXI вв. (феномен «чиклит»): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук.: спец. 10.01.03 «Английская литература» / Ю.Г. Ремаева. – Нижний Новгород, 2007. – 21 с.
3. Степанова Н.Ю. Контраст как средство создания комического эффекта (лингвостилистический аспект): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук.: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н.Ю. Степанова. – М., 2009. – 20с.
4. Fielding H. Bridget Jones's Diary / H. Fielding. – Picador – London, 2000. – 310 p.

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

УДК 811.111:005.44

*Вакуленко О.Л., канд. філол. наук
Національний університет водного господарства та
природокористування, Рівне*

МІЖМОВНЕ ЗІСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ ТА ЇХНЬОЇ СТРУКТУРИ – НЕОБХІДНІ СКЛАДОВІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Культурне та мовне різноманіття ХХІ століття науковці називають глобалізацією. Європейський ціннісний орієнтир маніфестує полікультурність університетської освіти, метою якої є формування нового менталітету, визнання та забезпечення прав різних культур і мов на існування. Оволодіння іноземними мовами сприяє діалогу культур, котрий є одним із ключових аспектів міжкультурної комунікації. Навчання іноземних мов передбачає і вивчення мовних відмінностей, які можуть впливати на процес спілкування між носіями різних мов [2, с. 61]. Проблеми взаєморозуміння є особливо актуальними в епоху глобалізації, яка відображає нову якість соціальних зв'язків і відносин, розширення контактів між людьми різної культури і етносу.

Англійська мова сьогодні все більше перебирає на себе якості мови міжнародного спілкування. Нею говорять науковці та дослідники, бізнесмени та політики. Це – мова більшості міжнародних переговорів та конференцій. Завдяки глобальній комп'ютеризації мовців, відбувається запозичення англомовних слів. Збагачення комп'ютерної лексики різних мов відбувається за рахунок запозичення англомовних лексичних одиниць. Англійська мова стала світовою. Нею володіє більше півтора мільярда осіб. Інтенсивний вплив англійської мови знаходить свій прояв на фонологічному, лексичному та семантичному рівнях більшої частини сфер та терміносистем української та інших мов.

Особливо багато англіцизмів у субмовах комп'ютерних та інформаційних технологій, новітніх медіа, економіки, фінансово-банківської сфери, рекламного та модельного бізнесу, молодіжної субкультури.

Вирішальним фактом при перекладі глобалізмів має стати стилістична тональність контексту, в якому функціонує запозичення, для добору адекватного варіанту перекладу. Треба використовувати кожен можливість уживання мовної одиниці рідної мови замість чужої, що допоможе уникнути лексичної інтерференції.

Не варто запозичувати іншомовне слово, якщо в рідній мові вже функціонує лексична одиниця з тим самим значенням. І тільки термінологічні лакуни можна заповнювати англіцизмами.

У кожному конкретному випадку необхідно знайти спосіб, який зміг би адекватно відтворити семантику запозичення. Це можуть бути: транскрибування чи транслітерація з наступним дескриптивним перекладом; калькування (повне і часткове), поєднання транслітерації і калькування плюс морфологічна адаптація (додавання українських закінчень).

В багатьох царинах знань відбулися значні соціальні перетворення, що потребують семантично точних номінацій, які не мають еквівалентів у мові реципієнта [3, с. 20].

Комп'ютерній термінології притаманна велика кількість англіцизмів, які відтворюються в цільовій мові засобами транскрибування чи транслітерації: *монітор, сервер, онлайн, Windows, Microsoft, файл, дисплей, принтер, модем, контент, провайдер*; калькування: *дигітальна сигнатура*.

Значний відсоток глобалізмів увійшов до нашого вжитку завдяки ЗМІ. Слід зазначити серед запозичених лексичних одиниць спортивні терміни: *гандикап, голкіпер, форвард, офсайд, бундес-ліга, плей-оф, аутсайдер, овертайм, нокаут, промоутер, ринг* та ін.

Водночас, необхідно відмітити і зворотний (негативний) бік перекладацьких запозичень. Йде неконтрольований наплив англіцизмів. Українська лексика дуже часто замінюється англіцизмами, які цілком піддаються перекладові рідною мовою. Змінюються цілі синонімічні гнізда, руйнується мовна норма,

семантико-стилістичні і граматичні особливості мови-рецептора. [9, с. 132].

Під впливом іншомовних чинників відбувається перерозподіл українських відмінків у бік суфіксації: *бізнес-леді* замість «ділова жінка». Зникає відмінок, категорія і маркер роду, відмінкове закінчення. «*Мас-медіа*» – ЗМІ (засоби масової інформації).

З'явилася подвійна множина: *памперси, чіпси, кліпси, бакси, ф'ючерси*. Активізується не властивий українській мові синтаксис: *Інтернет-версія, Інтернет-центр, Інтернет-магазин, Інтернет-сайт, Інтернет-преса, Інтернет-ЗМІ* і т.п. Сильнішає тенденція до аналітизму.

Вплив глобалізації на мовну свідомість українців набуває конкретних виявів, що розхитує мовну норму, знижує поріг чутливості до її порушень [1, с. 52].

Глобалізми, які легко піддаються відтворенню питомою лексикою, заповнили український лексикон: *суїцид* (самогубство), *андерграунд* (підпілля), *бренд* (гатунок), *рецепція* (сприйняття), *памперс* (підгузник), *кастинг* (конкурсний відбір), *дилер* (посередник), *трейдер* (торгівець), *спічрайтер* (складач промов), *котон* (бавовна), *генерація* (покоління), *бізнес-ланч* (діловий обід), *шейпінг* (корекція фігури), *гелікоптери* (гвинтокрили), *нонсенс* (безглуздя, казна-що), *бігборди* (рекламні пано, стенди), *хіт, шлягер* (пісні, які користуються попитом), *хакери* (комп'ютерні злодії), *кілер* (вбивця), *прайс-лист* (цінник), *джек-пот* (найвища сума виграшу), *інтенція* (намір), *аплікація* (заява), *амбасада* (посольство), *імплементація* (втілення, запровадження), *шузи* (черевики), *стенси* (сходінки), *перфоменси* (виступи, урочистості), *фани* (поклонники), *саміт* (зустріч у верхах), *рідерси* (читанки), *бізнесмени* (підприємці), *імідж* (образ); *рекламний журнал «Прайси»* (ціни); *назва магазину «Візард»* (чарівник), *апел* (заклик), *бейбісітери* (няня, що приходить доглядати за дитиною), *бодигарди* (тілоохоронці), *селфі* (власноручне фото самого себе), *догхантери* (мисливці за безпритульними тваринами), *фейкові справи* (шахрайські справи), *прайм* (найкраща частина чогось), *колцентр* (центр прийому дзвінків), *шопи* (крамниці).

Домінуючий засіб номінації – афіксальна деривація. Англійські суфікси виконувача дії -er, -or, -ing вживаються і в українській мові (*трейдер, ньюсмейкер, іміджмейкер, провайдер, ділер, ріелтор, паркінг, роумінг, пресінг*). Багато глобалізмів адаптуючись, набувають українських суфіксів (*хакерський, офшорний*).

Відчувається тенденція до інтернаціоналізації термінів соціально-економічної макросфери. Цьому сприяють прямі зв'язки із закордонними фірмами та іноземними партнерами. Відбувається розширення значення адаптованих глобалізмів: так, неологізм *шопінг* набув в українській мові значення комерційного різновиду туризму, є дериватом неологізму *шоп* (*шоп-тур, шоп-бізнес, шоп-мен*) [3]. Створюються ієрархічні структури посад: *топ-менеджер, сервіс-менеджер, супервайзер* (керівник, організатор робіт) та семантичні групи на позначення сучасних професій: *іміджмейкер* (спеціаліст зі створення іміджу), *інсайдер* (особа, яка має доступ до секретної інформації), *лойєр* (правознавець), *маркет-мейкер* (висококваліфікований робітник фондової біржі), *промоутер* (особа, яка сприяє організації будь-якої події).

Інтерференція охоплює всі лінгвістичні рівні мов (семантичний, синтаксичний, фонологічний, прагматичний, соціокультурний), але різною мірою.

Запозичені терміни асимілюються, пристосовуючись до мови реципієнта у граматичному, семантичному та фонетичному аспекті, іноді стаючи частиною сленгу, який використовує для полегшення спілкування молодь.

При наявності еквівалентних відповідників у рідній мові безпідставно замінювати його чужим. Лише у виняткових випадках доречно транскрибувати, транслітерувати чи калькувати. У вживанні запозичених слів треба керуватися почуттям міри. Коли запозичення стають стійкою тенденцією, це вже загрозливий процес на всіх рівнях мови, бо йдеться про нашу реакцію на потік чужих слів, які засмічують нашу мову, і реаліями, які стоять за цими словами [6].

Такі запозичення поступово розширюють свою лексичну валентність, зазнають семантичних нарощень (*оверкіл* – потенціал ядерної зброї: *Медіа оверкіл* – сильний вплив засобів масової інформації).

Сьогодні у лінгвістиці існують протилежні погляди щодо використання англومовних запозичень та їх трактування як негативного явища. З одного боку вони є об'єднуючим мовним фактором, з другого – засмічують рідну мову.

З уваги на те, що англійська і українська мови є мовами дистантними, відсоток розбіжностей буде значний, так само як і відсутність рівнозначного відповідника.

Слід розрізняти власне перекладацькі трансформації з використанням ізоморфних засобів при перекладі, наявних в обох мовах, та квазі-трансформації, які є аломорфними засобами у мові оригіналу і перекладу та передбачають міжмовну асиметрію.

Всі слова-запозичення проходять стадії соціалізації; їх приймають деякі верстви суспільства, і час покаже, чи закріпляться вони у мові-рецепторі, створюючи в певних терміносистемах дублетні номінації.

Міжмовне зіставлення концептів, вивчення їхньої структури та виявлення національних особливостей є необхідними складовими перекладацької відповідальності, яка допоможе запобігти багатьох помилок та непорозумінь у процесі обміну інформацією представників різних культур.

Актуальність піднятої проблеми не викликає сумніву з точки зору позитивного або негативного впливу англіцизмів на розвиток української мови та посилення мотивації з іншомовної підготовки студентів до кроскультурної комунікації в контексті глобалізації

Список використаних джерел:

1. Ажнюк В.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. – Мовознавство, 2001. – № 3. – с. 52-54.
2. Голубнича Л.О. Міжкультурна комунікація як чинник формування полікультурності вищої освіти // Іноземні мова у вищій освіті : Лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Харків : НЮЦ, 2014, с. 61-63.
3. Денисюк Л.В. Про структурно-семантичні особливості неологізмів англоамериканського походження в сучасній українській мові // Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін. – Наукові записки РДГУ. Рівне, 2013. – с. 19-22.
4. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки. Посібник. – Вінниця : «Нова книга», 2004. – 416 с.

5. Зацний Ю.А. Словник неологізмів. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття : Англо-український. – Вінниця : «Нова книга», 2008. – 360 с.
6. Зарівчак Р.П. «Боліти болем слова нашого ...» Поради мовознавця. – 2-ге вид., допрац. і доповн. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 176 с.
7. Корунець І.В. Порівняльна типологія української та англійської мов. Посібник. – Вінниця : «Нова книга», 2005. – 608 с.
8. Медведєва О. Запозичення термінів як чинник лексичної інтерференції / О. Медведєва // Українська термінологія і сучасність. – 1998. – Вип. 3. – с. 147-151.
9. Радчук В. Глобалізація і переклад. – «Всесвіт», 2002 р. – № 5-6. – с. 127-136.
10. Bel, R. Translation and translating : Theory and Practice. – London : Longman, 1991. 226 p.

УДК 808.2-085

*А.П. Джурило, канд. пед. наук, О.А. Бабич, студент
Національний транспортний університет, Київ*

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТЕЛЕСКОПІЇ ЯК НОВІТНЬОГО СПОСОБУ СЛОВОТВОРЕННЯ

Лексичний склад є найбільш рухомою та проникною сферою мови. Як писав відомий мовознавець І. А. Бодуен де Куртене: «У мові, як і взагалі в природі, все живе, все рухається, все змінюється». Найяскравішим свідченням динаміки мови є процес виникнення нових слів. Кінець ХХ ст. і початок ХІХ ст. ознаменувався значними змінами всесвітнього масштабу в науково-технічному, економічному та політичному житті. Темп сучасного існування з його постійним, безперервним прагненням до прискорення всіх життєвих процесів і звільнення від умовностей не міг не відбитися на стані мовної системи, особливістю якої, як зауважують багато вчених, стало тяжіння до компресії, різного роду економії мовних засобів і оціночного характеру новоутворень.

Саме екстралінгвістичні фактори такого характеру, а також прагнення мовця виражатися яскраво, живо, нерідко створюючи

гумористичний ефект, служать причинами виникнення телескопічних одиниць в англійській мові.

Яскраві та неординарні за своєю семантикою і формою телескопічні одиниці – це свого роду словесно-художні твори в своєму граничному мінімумі. Вони, як засіб експресії, посилюють вплив мови і передають її своєрідність [1, с. 5].

У сучасній англійській мові використання телескопічних одиниць багато в чому регламентовано особливостями конкретного дискурсу: в залежності від його цілей та завдань телескопічні одиниці або становлять невід'ємну частину риторичних компонентів цього дискурсу, або, навпаки, вживаються дуже обмежено. Тому комплексний підхід до вивчення структурно-семантичних та функціональних характеристик телескопічних одиниць здійснюється в складі певного дискурсу, а саме масово-інформаційного, оскільки за останні кілька років питома вага телескопічних одиниць, що з'явилися у медіа-просторі збільшилася, що свідчить про значне поширення і зростаючу важливість телескопічного способу утворення слів.

Зсув центру дослідницьких інтересів на проблеми текстів масової інформації в останні десятиліття пов'язане з виразним скороченням частки особистих контактів і зростанням діперсоналізованих форм спілкування. Відбуваються якісні зміни у сфері спілкування однієї людини як представника певної групи з масовою аудиторією, що обумовлені загальністю багатьох соціальних відносин. Долаючи час і простір, засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет) забезпечують інформаційне охоплення широких соціальних верств аудиторії [1, с. 193–195].

Важливість вивчення текстів масової інформації продиктована не тільки потребами дослідження процесу поширення інформації. Інформування знаходиться у функціональній єдності з впливаючим потенціалом текстів цієї галузі. Можливість впливу на масову свідомість, здійснення регуляції комунікативної поведінки через інформування перетворює ЗМІ в ефективний інструмент управління масовою аудиторією.

Вперше термін «телескопія» згадувався у зв'язку зі способом утворення нових лексичних одиниць шляхом накладення морфа або

морфів одного вихідного компонента на морф / морфи іншого вихідного компонента, так як подібне накладення нагадує «насування одна на одну трубок телескопа» (Levy, 1950). Подібне поняття самого явища значно розширилося і стало включати не тільки спосіб утворення нових лексичних одиниць шляхом накладення морфів, але також і спосіб з'єднання частин морфів вихідних компонентів. Сам же термін «телескопія» зберігся, означаючи процес створення нових слів способом нерегулярного зрощення морфів [3, с. 14].

Прихильники вузького розуміння поняття «телескопія» (С. Bergstrom, Н. Marchand) відносять до телескопічним одиницям новоутворення, що було створені злиттям будь-яких частин вихідних слів: *chortle* < *chuckle* + *snort*. Г. Марчанд визначає телескопію як метод з'єднання частин слів в одне нове слово і не вказує, які конкретно частини слів вступають в комбінаторику. У той же час дослідник не вважає телескопічні одиниці, лексичні одиниці, створені за моделями «початок першої основи + друга повна основа» і «повна перша основа + кінець другої основи», відносячи їх до такого способу словотворення як *clipping* (один із способів словоскорочення). К. Бергстром присвятив свою дисертацію спеціально вивченню «контамінації», оскільки вона проявляється в утворенні так званих «слів-валіз» (*portmanteau words*) і навіть цілих виразів такого ж характеру. Головною причиною утворення змішаних форм (*blendings*) автор вважає аналогію і висловлює, що «контамінація» виникає як прояв аналогії [1, с. 189–191].

Звужуючи кордону телескопії, більшість лінгвістів (Н. Wentworth, J. Vachek, І. М. Берман, І. І. Борисенко, Н. Г. Олексенко, А. Ю. Мурадян, А. А. Міллер) розуміють під телескопією процес утворення нових слів шляхом злиття лише певних частин — початкової та кінцевої — двох слів, тобто слова типу *расоп* «радіолокаційний маяк», де *ra-* — це ініціальна частина першого вихідного компонента *radar*, а *-con* — фінальна частина другого вихідного слова *beacon*. Телескопічна одиниця, якщо її розглядати за формальними ознаками, це «... не механічне поєднання елементів вихідних слів, а як правило, тісне прикріплення ініціальної частини однієї вихідної основи до фінальної частини іншої» [2, с. 34].

У деяких дослідників у визначенні формальної структури телескопічні одиниці конкретно не вказуються, які частини слова (ініціальні або фінальні) вступають в комбінаторики, але приклади, що ілюструють дані визначення, підтверджують думку про те, що при утворенні нової лексичної одиниці в неї увійшли саме початок першого слова і кінець другого. Так, Ю. К. Волошин вважає, що «... з двох вихідних слів, в результаті злиття початкового елемента першого слова і частини другого слова, виходить нове слово-злиток, наприклад, *breakfast* «ранковий сніданок» і *lunch* «другий сніданок» в результаті злиття дають *brunch* «поєднаний сніданок» (який замінює перший і другий)» [3, с. 55].

Далі слідує ряд прикладів: *bionics* < *biology* + *electronics*; *bo(a)tel* < *boat* + *hotel* і так далі. Подібне визначення зустрічається і у І. М. Бермана. Телескопічними одиницями (вставками по термінології І. М. Бермана) називаються слова, які утворюються при з'єднанні першої вихідної основи (або її заступника у вигляді скорочення) з «осколком» другої вихідної основи [2, с. 19].

Отже, можемо стверджувати, що зростання продуктивності телескопії як одного з популярних новітніх способів словотвору сучасної англійської мови є беззаперечним фактом. Завдяки лаконічності та компактності телескопізмів мовлення стає стислішим у викладі інформації та емоційно забарвленим, а спілкування – ефективнішим та логічнішим. Усе це пояснює актуальність цього способу словотвору та його дослідження. Телескопійне слово – це найвищий ступінь абстракції порівняно із словосполученням і порівняно економний та виразний логіко-комунікативний засіб. Значне поширення телескопійних слів у царині спеціальної науково-технічної термінології, мистецтва, спорту, транспорту, торгівлі, медицини, публіцистики і т. д., що заперечує думку деяких лінгвістів про те, що телескопійні слова властиві тільки сленгові.

Список використаних джерел:

1. Зацний Ю. А. Шляхи і способи збагачення сучасної розмовної лексики англійської мови / Ю. А. Зацний // Нова філологія. – 2009. – Вип. 34. – С. 189–195.

2. Омельченко Л. Ф. Телескопійні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика // Збірник Львівського університету. Іноземна філологія. – Л., 2003 – Вип. 15. – С. 49.
3. Клименко Л., Мицкан А. Продуктивні моделі творення неологізмів // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2001 – Вип. 7. – С. 71.

УДК 81'255.4+811.111

*А.П. Джурило, канд. пед. наук, Д.В. Демидова, студентка
Національний транспортний університет, Київ*

ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Мова не лише відображає гендерну диференціацію, яка існує у соціумі, але й конструює гендерні відмінності. З точки зору феміністок, лінгвістичний простір здійснює свій диктат по відношенню до представників обох статей, формуючи «стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру, які відповідають поняттям «чоловіче» та «жіноче». Гендерні відношення у мові фіксуються у вигляді мовних стереотипів, які відбиваються на поведінці (в тому числі й мовленнєвій) особистості та на процесі її мовної соціалізації. Поняття гендера позначає процес розмежування суспільством чоловічих і жіночих ролей, поведінки, ментальних і емоційних особливостей та соціальний конструкт гендера.

Щодо публічного дискурсу, то він є текстово неоднорідним. Труднощі при перекладі текстів публічного дискурсу перших леді пов'язані з тим, що у сучасному світі політкоректності та розвитку фемінізму поділу на статі намагаються уникати, нехтуючи характерними особливостями мови жінок у перекладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що з кожним роком зростає кількість політичних текстів, які підлягають перекладу – від промов до документів, мемуарів політичних діячів. Проблеми перекладу й функціонування окремих груп політичних термінів,

політичних реалій тощо широко розглядалися у наукових працях Ю. А. Зацного, Р. П. Зорівчак, В. І. Карабана, Т. Р. Кияка, В. Н. Комісарова, В. М. Крупнова, С. Є. Максимова, Г. Є. Мирама, О. В. Ребрія, Л. М. Черноватого та інших учених, хоча відтворення політичних реалій як цілісної системи лишається малодослідженим. Питання гендерної диференціації у мові та мовленні всебічно вивчалось такими відомими українськими вченими, як Б. Нікольсон, О. Петренко, Я. Пузиренко, Л. Ставицька.

Термін «гендер» вважається міждисциплінарним, оскільки охоплює проблеми кількох наук (філософії, соціології, політології, психології, педагогіки, лінгвістики, літературознавства, етнолінгвістики, соціолінгвістики). Згідно з думкою О. Бессонової, гендер – це мисленнєва модель, що введена для адекватнішого та коректнішого опису проблем статі й розмежування його біологічних та соціокультурних функцій [1, с. 18].

Найбільша гендерна диференціація, як переконана вчена, властива концептам за темами «Вік», «Зовнішність», «Стосунки в родині», «Професія», «Жіноче / жіночність», «Чоловіче / мужність», найменша – поняттям з ознаками соціально-майнового становища, національної належності, світогляду, фізичного й емоційного стану [1, с. 7].

Сексизм супроводжує гендерне питання у соціальному аспекті й трактується як орієнтація, яка ставить одну статтю у несприятливі умови стосовно до іншої. Сексизм визначають, згідно з С. Єрмоленком, у системі мовних асиметрій, спрямованих проти жінок. Наприклад, з погляду граматики – це перевага граматичного чоловічого роду над жіночим [2, с. 38].

Як предмет вивчення у гендерному вченні розглядають поняття «фемінність», «маскулінність», «андрогінія». Е. Шовалтер переконана, що процес визначення «жіночності» (фемінності) розпочався у минулому десятиріччі. Феміністична критика перейшла до ґрунтового аналізу творів літератури, створених жінками. Досліджувалися стилі, жанри, теми, історія, структура жіночого письма, еволюція жіночої літературної традиції. Е. Шовалтер створила термін «гінокритика» для цього особливого критичного дискурсу [3, с. 516].

Як зазначає С. Єрмоленко, фемінність – це сукупність фізичних, психологічних і поведінкових властивостей, що їх очікують від жінки у певному соціумі: пасивності, залежності, підлеглості, слабкості, емоційності, ніжності, тендітності. А маскуліність – система властивостей особистості, які традиційно вважаються чоловічими; вона передбачає відповідність власній статевій належності, прийняття форм поведінки та способів самореалізації чоловічої статі. Андрогінна особистість вбирає в себе найкраще з обох статей: високу самоповагу, ефективне виконання батьківської ролі, внутрішнє відчуття благополуччя [2, с. 36-37].

На думку О. Бессонової, жінки частіше вдаються до пестливих суфіксів, використовують у мовленні пестливі номінації, вживають вставні слова, модальні конструкції, які виражають різний ступінь невпевненості й невизначеності. Проте вважаємо, що сучасні жінки-політики аж ніяк не прагнуть виглядати непереконливо. Велика кількість зменшувальних суфіксів у лексемах свідчить про їхнє бажання бути ближчими до аудиторії (Ю. Тимошенко: «...якщо сьогодні в будь-якому містечку...», «...в цих *маленьких* музичних історіях», «*Тигрюля* приїздила до Києва...», С. Rice: «George W. Bush would have liked *Granddaddy* Rice» (Дж. Бушу-молодшому сподобався б дідусь Райс) [2, с. 521-522].

Натомість лексична наповненість промов представниць американського політикуму мало чим відрізняється від промов чоловіків. Недарма Б. Обаму називають «феміністом». Президент Америки вважає, що розвиток держави є неможливим без існування в ній рівності, зокрема гендерної: «Now is the time to keep the promise of equal pay for an equal day's work...» (Зараз саме час дотриматись обіцянки стосовно однакової оплати праці за однаковий робочий день) [2, с. 521].

Американським жінкам-політикам властива «надтолерантність», що навіть інколи межує з почуттям меншовартості. Наприклад, Державний секретар США Г. Клінтон часто використовує конструкції *If I can, I'm humbled* (Якщо дозволите, Я наважуюсь) у своїх промовах: («We have a full agenda, so let me, if I can, just emphasize just a few points» (Маємо порядок денний, тому, якщо дозволите, я наголошу на ключових положеннях), «I am honored and humbled to call

President Mandela my friend» (Я з гідністю наважусь назвати президента Манделу своїм другом).

Для М. Олбрайт характерним було вживання евфемізмів з метою «пом'якшити» суть висловленого: «And watching the Yugoslav people toss Milosevic out on his ear» (І спостерігаючи, як югославський народ викинув Мілошевіча геть). «Toss out of one's ear» означає силоміць примусити когось залишити посаду.

Отже, гендерна диференціація політичного дискурсу стала можливою після того, як жінки стали активними учасницями політичного процесу[2, с. 41-43].

Незважаючи на те, що мовленню представниць слабкої статі властива експресивність та непослідовність, їхній політичний дискурс тяжіє до «маскулінності», яка є характерною особливістю політичного процесу та виражається за допомогою використання метонімії, метафори й алюзії. Вербальна агресія, нетолерантне перебивання співрозмовниками один одного, негативна «маркованість» мовної атаки виражена однаково в промовах політикуму обох статей двох держав.

Список використаних джерел:

1. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Бессонова. – К., 2003. – 39 с.
2. Єрмоленко С. Гендерне питання в мовному та методичному аспектах / Сергій Єрмоленко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – Вип. 3. – С. 36–43.
3. Шовалтер Е. Феміністична критика у пущі / Елейн Шовалтер // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / ред. М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 1996. – С. 510–530.

УДК 81'373/'37:340.113:81'25

*А.П. Джурило, канд. пед. наук, Н.В. Накалюжний, студент
Національний транспортний університет, Київ*

ФЕНОМЕН ЄВРОЛЕКТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Епоха формування євролекту, як нової мовної сутності, припадає на 50-і роки ХХ ст. Причинами цього стали нові інтеграційні процеси у Західній Європі. Поява перших подібних об'єднань переважно економічного характеру, (Європейської асоціації вугілля і сталі, Євратому і т. д.), призвела до формування спільної концептуальної бази і відповідної термінології, що постійно розширювалися. Переростання економічної інтеграції у політичну внаслідок перетворення Європейського Економічного Співтовариства (1957-1992 рр.) на Європейський Союз (з 1992 р.) вимагало розроблення нових концептів та уніфікації термінів задля порозуміння всередині новоствореної спільноти. Ці процеси відбувалися на тлі збереження національних мов і відмови від якоїсь одної наднаціональної мови [2, с. 17].

Проблема євролекту стала предметом наукових розвідок починаючи з 70-х рр. ХХ ст. Цей феномен стає об'єктом лексикографічної фіксації у тлумачних і двомовних словниках та глосаріях. Виходять друком перші тлумачні словники різними мовами: італійською (за авторства А. Свальді), французькою (Ф. Візіна), іспанською (Ж. П. Лопеса де Сіланеса) і англійською (С. Кремптона). Опубліковано Французько-німецький, Французько-англійський словники та Англо-французько-китайський словник базової лексики Єврокомісії [1, с. 9].

Тож створення українського двомовного чи багатомовного словника євролекту, який міг би допомогти адаптації українського законодавства, а також підзаконних актів до норм ЄС, зважаючи на прагнення України вступити до цього об'єднання, видається нам надзвичайно актуальним.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що феномен євролекту є наслідком процесів семантичної взаємодії мов на просторах Західної Європи, що зумовили утворення цієї нової інтернаціональної мовної сутності.

Проте статус євролекту досі остаточно не визначено. Цим терміном часто називають мову текстів Європейського Союзу, хоча це визначення є значною мірою умовним, оскільки згадані тексти публікуються не однією мовою. Мовний плюралізм ЄС було представлено спочатку 4-ма офіційними мовами (французькою, німецькою, італійською та нідерландською), а згодом було розширено до 9. Сьогодні ж офіційні документи СЄ представлені 23 мовами для 27 країн-членів. Сам по собі цей факт вважається великим демократичним здобутком країн ЄС, гарантією їхньої незалежності і відрізняє їх від ситуації на пострадянських теренах, де інтеграційні процеси відбуваються виключно на основі використання однієї мови, а саме – російської [3, с. 24].

Крім того, мовний плюралізм стимулював значне зростання перекладацької діяльності усередині ЄС, яка ніколи раніше не досягала таких масштабів. Велика кількість письмових і усних перекладів у сферах політики, економіки, юриспруденції тощо сприяла виробленню нових наднаціональних концептів, які потребували більш-менш однакових вербалізацій у мовах ЄС. Звісно, головним чинником появи таких концептів був чинник позамовний, пов'язаний з поширенням європейської ідеї об'єднання народів на нових демократичних принципах, що привело до зближення концептуальних картин світу різних мовних спільнот і відповідного розширення в них спільних фрагментів [2, с. 35].

Далеко не вся європейська спільнота позитивно висловлюється на тему «нова євроговірка» (*eurospeak*), яку ще називають «єврожаргоном». Зневажливе ставлення до малозрозумілої простому люду і утаємниченої мови єврочиновників виявилось у застосуванні таких експресивних розмовних назв, як англ. *eurofog* (євротуман) та нім. *Eurowelsh* / *Eurokauderwelsh* (тарабарщина). Проте більшість сходиться на тому, що євролект – це не говірка і не жаргон, який має езотеричний характер, а підсистема в системі національної мови, порівняна з мовою для спеціальних цілей, яка обслуговує офіційне

спілкування у сферах, пов'язаних з існуванням Євросоюзу. Ця підмова має притаманну їй лексику, фразеологію, систему скорочень. Нею послуговуються політики, економісти, юристи та журналісти. Як будь-який інший феномен у демократичному суспільстві, вона не може бути закритою для критики [3, с. 37].

Джерелами євролекту стали офіційні тести з євроінтеграційної тематики за всю понад п'ятдесятилітню історію ЄС, починаючи від Римського договору 1957 р. Так, з тексту останнього увійшли в широкий вжиток економічні терміни: система загальних преференцій, порогова ціна, власні ресурси, розмір грошових компенсацій тощо. Зі Спільного Акту 1987 р. походять такі терміни, як принцип субсидіарності, політика супроводження, Біла книга, соціальна і економічна солідарність. Маастрихтський договір 1992 р. про Європейський Союз додав нову термінологію: європейський центральний банк, громадянство ЄС, фонд структурної перебудови, фонд солідарності, загальний уряд. Український переклад термінології ЄС, так само як переклад з однієї мови на іншу усередині ЄС, переважно демонструє прийоми повного та часткового калькування терміносполучень зі збереженням кількості компонентів. Часткове калькування спостерігаємо там, де один компонент перекладається дослівно, а інший запозичується з певною морфологічною адаптацією. Якщо у перекладних фахових текстах можна цілком обійтися напівкалькою, то у медіадискурсі, розрахованому на широке коло читачів, цей термін, очевидно, буде піддаватися прагматичній адаптації з метою розкриття поняття. Тому тут можливе застосування описового відповідника паралельно з прямим термінологічним, наприклад: принцип субсидіарності – принцип підпорядкування національного законодавства європейському. Розкриття поняття відбулося шляхом експлікації, тобто збільшення кількості лексичних компонентів у складі словосполучення [1, с. 15]. При перекладі українською мовою калькуються не лише складні європейські терміни, а й однослівні одиниці, якщо це дозволяє норма цільової мови. Євролект багатий на утворення з префіксоїдом *євро-*, який фактично стає префіксом у численних неологізмах: євробарометр, євробюрократ, євродолар, єврокомісія, єврокомісар, євролазер, євроменеджер, єврооблігації,

європесиміст тощо. Всі наведені українські відповідники з'явилися внаслідок калькування відповідних євролексем. Щоправда, немає серед останніх суто «українських винаходів» на кшталт євровікон, євродверей та євроремонтів. Тому у зворотному напрямку перекладу їх аж ніяк не можна калькувати.

Попередній аналіз юридичних текстів ЄС, свідчить, що у 90% контекстів англійський термін вербалізує концепт Верховенство права, який у концептуальній ієрархії займає вищу сходинку у порівнянні з концептом Влада закону. Це не дивно, оскільки Верховенство права належить до фундаментальних ціннісних категорій, які формують образ ЄС. У той же час закон як форма реалізації права може не відповідати цій категорії, адже в світі існують закони, які дозволяють необґрунтовано, з порушенням презумпції невинуватості саджати за ґрати (на жаль, вони є й в Україні) або закидати камінням чи страчувати в інший спосіб засудженого [3, с. 57].

Характерним у світлі сказаного є тлумачення англійського терміна в українському перекладі, де він здебільшого відтворюється за допомогою термінологічного сполучення верховенство закону, що не можна вважати адекватним перекладом. Не виключено, що така помилка може бути цілком свідомою і зумовленою міркуваннями політичної доцільності.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко Л. О. Науково-технічний переклад. Конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей. – Черкаси: ЧДТУ, 2002. – 22 с.
2. Зінукова Н. В. Ділова документація англійською мовою: складання та переклад / Дніпропетровський ун-т економіки та права. – Д. : ДУЕП, 2006. – 68 с.
3. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англійської юридичної літератури: навч. посіб. для студ. ВНЗ юрид. спец. та спец. «Переклад» / Л. М. Черноватий (ред.), В. І. Карабан (ред.). – Вид. 3-тє, випр. і доп. – Вінниця : Нова книга, 2006. — 655 с.

УДК 811.111:811.161.2`373.21`255.4

Т.В. Заболотна, канд. філол. наук
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди», Переяслав-Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ТОПОНІМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Топоніми – власні географічні назви – відтворюються з англійської мови на українську відповідно до правопису географічних назв згідно із Законом України «про географічні назви» [1]. Топоніми також повинні узгоджуватися із авторитетними лексикографічними джерелами (словниками, енциклопедіями, політичними картами світу тощо).

При перекладі топонімів, в назвах яких є прикметники на означення розмірів чи географічного розташування, перекладач вдається до змішаного типу, наприклад, *Big Grand Cay* – *Великий Гранд-Кі*, *Little Grand Cay* – *Малий Гранд-Кі*. Змішаний тип у поданих прикладах передбачає переклад прикметників *big* і *little* шляхом передачі їх семантики, а другий компонент – *Grand Cay* зберігає своє оригінальне звучання і передається українською мовою шляхом транскрибування. Інші приклади: *Grand Canyon* – *Великий Каньйон*, *North Eysher* – *Північний Ейшур*, *Northern Ireland* – *Північна Ірландія*, *West Midlands* – *Західний Мідлендз*, *East England* – *Східна Англія*.

Якщо перша частина назви містить колір, топонім може перекладатися двома способами (1 сп. – транскодування, 2 сп. – знаходження семантичних відповідників), як наприклад, *White Hill* – *Уайт Хілл* або *Білий пагорб*, *War Hill* – *Вор Хілл* або *Пагорб війни*, *Purple Mountain* – *Перпл маунтін* або *Пурпурова гора*.

Правило не стосується назв топонімів, у яких прикметникова частина передається в неперекладеному вигляді, напр.: *Little Rock* – *Літл-Рок*, *Grand Prairie* – *Гранд Прері*.

Класичні означення поєднують у собі два аспекти – позначення власне ознаки і позначення оцінки, які звичайно реалізуються разом, в межах одного висловлювання. Ще одна особливість значення і

вживання прикметників полягає в тому, що вони поєднують у своїй структурі семантичний і прагматичний аспекти мови. Для прикметників, що вживаються з географічними назвами характерна наявність суб'єктно-оцінних значень і відповідних конотацій. Таким чином, у самій семантиці цих частин мови виявляються пов'язаними власне семантичний і прагматичний плани етнономіації.

Лише за допомогою транскодування (транскрипції та транслітерації) передаються такі етнореалії, які не мають відповідників в українській мові: *Galtymore* – Галтімор, *Bencorr* – Бенкор, *Momberg* – Момберг, *Alteberg* – Алтеберг, *Totenkopf* – Тотенкорф, *Cambridge* – Камбрідж, *Chester* – Честер, *Glasgow* – Глазгоу, *Leeds* – Лідз і т. д.

Офіційна назва топоніма записана в офіційних документах тієї країни, де знаходиться топонім, і використовується як обов'язкова назва в усіх державних документах. Офіційною назвою топоніму може також вважатися перекладена назва іншою мовою, так звана усталена назва. Усталена назва – це назва топоніма, що поширена в народі, широко вживається в побуті і може не відповідати офіційній назві. Сама назва Великобританії може звучати у таких варіантах: *The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, *Great Britain*, *Britain*, *England*, *the UK*. У кожному конкретному випадку перекладач обирає відповідну назву у залежності від стилю вживання – офіційний чи неофіційний.

До того ж, за певних обставин і запобіганню непорозумінню, омонімічні назви населених пунктів слід уточнювати за допомогою уточнювальних слів, які подаються у дужках або як невід'ємна частина назви. Уточнення у дужках подаються, коли офіційні назви українською мовою передаються однаково і не існує слов'янського еквівалента розрізнення: *Briton* – Брітон (назва річки), *Briton* – Брітон (назва древнього народу Британії), *Britons* – Брімонз (епоха), як наприклад, *Iron Age Britons* – Брітонський Кам'яний вік.

Уточнення є невід'ємною частиною назви, коли головне слово виступає прикметником і не вживається без загальної назви. Неможливо вживати самотійно *Chanel*, не уточнивши, що це є *the English Channel* – Англійський канал.

У випадках з англійськими назвами, які не мають слов'янського еквівалента, слід застосовувати лише головне слово офіційної назви задля досягнення найкоротшої назви, або є за наявності омонімів, слів використовувати уточнювальні слова. Напр.: *Texas* – Техас, а не *штат Техас*. У разі, якщо це науковий чи навчальний текст перекладач вдається до описового перекладу і вказує, що *Texas* – це штат в південній частині Сполучених Штатів Америки, на кордоні з Мексикою та берегової лінії Мексиканської затоки. Населення становить 24326974; столиця – місто Остін; державність була проголошена 29 грудня 1845. До 1836 року територія була частиною Мексики року. Після проголошення незалежності стала республікою і штатом Сполучених Штатів Америки.

У разі декількох омонімів, один з яких є населеним пунктом, а інші – географічними об'єктами, назву населеного пункту слід писати без уточнення лише у тому випадку, коли він має велике історичне чи адміністративне значення. При цьому інші географічні об'єкти іменуються з уточнювальним словом. За наявності декількох населених пунктів з однаковою назвою пріоритет має населений пункт, який має велике історичне чи адміністративне значення. Напр.: *Sterling* – Стерлінг та Стерлінг (департамент), в якому воно розташовано.

Якщо існує декілька омонімів і ні в кого немає переваги за історичним чи адміністративним значенням, то всі воно повинні писатися із використанням уточнювальних слів. Напр.: *Oise* – Уаза (річка) та Уаза (департамент).

Для іменування топонімів, які розташовані на кордоні двох держав і мають різні назви з кожного боку, слід вживати більш усталену або більш поширену назву. Типовим прикладом є назва – Англійський канал – *the English Channel*, яка є офіційною назвою у Великобританії. Англійський канал межує з Францією, який французи називають *Pas de Calais* – Па-де-Кале.

Топоніми назви вулиць, площ, скверів, проспектів відтворюються з англійської на українську за змішаним типом. Як свідчить практика, у назвах вулиць зберігається оригінальна власна назва самої вулиці, а другий компонент може звучати у двох варіантах. Напр.: *Downing Street* – Даунінг стріт (або вулиця Даунінг стріт), *Oxford Street* –

Оксфорд стріт (або вулиця Оксфорд стріт), Baker Street – Бейкер стріт (або вулиця Бейкер стріт).

Як видно з продемонстрованих прикладів при перекладі топонімів перекладач використовує не лише буквальний переклад, а й описовий переклад – додаткову експлікацію, тобто заміну лексичної одиниці мови оригіналу словосполученням, що дає певне пояснення мовою перекладу. Метод експлікації необхідний у тих випадках, коли представнику іншої лінгвокультури незрозуміла національна топографічна одиниця в площині іншої культури.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про географічні назви». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, № 27, ст. 360 – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2604-15>
2. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Проблемы перевода в трудах зарубежных ученых : [учебн. пособ.] / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 127 с.

УДК 811.111

В.Л. Паюк, студент

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АРХАЇЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Проблема вивчення перекладу не втрачає своєї актуальності. Незважаючи на численні дослідження в цій галузі, нерозкритих питань не меншає. Адже проблема передачі авторської думки іншою (іншоструктурною) мовою без втрати змісту та підтексту все ще потребує всебічного дослідження. Цією проблемою займалися такі науковці як З.Прошина, Ю.Найда, В. Виноградов, В.Крупнов, П.Ньюмарк та інші. Згідно з точкою зору В.Виноградова, переклад є поняттям полісемантичним, адже має два значення. Перше визначає «мисленнєву діяльність, процес передачі змісту, що був сказаний однією мовою засобами іншої мови». Друге називає результат цього процесу — «текст усний, або письмовий» [1, с. 6]. Російський

науковець В.Крупнов, зокрема, зазначає, що «переклад – це своєрідна мовленнєва діяльність, направлена на найбільш повне відтворення іноземною мовою змісту і форми іншомовного тексту» [4, с. 12-13].

Юджин Найда, американський теоретик перекладу, стверджує, що «переклад складається з відтворення мовою перекладу найбільш подібного та невимушеного еквіваленту повідомлення, сказаного вихідною мовою» [5, с. 12]. Проте, створення такого адекватного перекладу може бути ускладненим наявністю в вихідному тексті різнотипної безеквівалентної лексики. І.Воробйова визначає безеквівалентну лексику як таку, що «позначає специфічні явища культури, побуту певного народу і не мають однослівного перекладу іншою мовою» [2, с. 106]. Ми маємо на меті розглянути проблему перекладу одного із видів безеквівалентної лексики, а саме архаїзмів. Згідно з диференціацією типів безеквівалентної лексики, поданою І.Воробйовою, «архаїзми відносяться до групи відхилень від загальномовної норми разом із територіальними та соціальними діалектизмами, локалізмами, вульгаризмами, табуйованою лексикою та ін.» [2, с. 108]. Архаїзми, за М.Кочерганом, – це застарілі слова, які вийшли з активного вжитку, але збереглися в пасивному словнику [3, с. 225]. В українській мові прикладами архаїзмів є такі: тивун, кунтуш, лихвар, град, атрамент *та багато інших. Приклади архаїзмів в англійській мові: slay (убивство), tidings (новини), thou (ти), splendour (велич), ere(перш ніж) і т. д.*

У сучасному перекладознавстві існують численні підходи до розуміння та класифікації методів перекладу. Наявні також різні терміни для називання цього процесу (методи, способи, прийоми). Ми будемо користуватись терміном «методи», адже він застосовується найчастіше.

В. Крупнов пропонує такі методи перекладу:

- транслітерація;
- калькування;
- наближений переклад;
- описовий переклад [4, с. 169-170].

Транслітерація, за визначенням М.Кочергана, – це політерна передача текстів і окремих слів, записаних однією графічною системою, засобами іншої графічної системи. Наприклад, *Lord* –

лорд; *Lady* – леді [3, с. 145]. Калькування – копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу; по-морфемний переклад іншомовного слова. До прикладу, *chamberlain* – камергер; *undaunted* – безстрашний [3, с. 230]. Прикладами наближеного перекладу є *mercer* – торгівець шовком та оксамитом; *knyghtship* – звання лицаря; *besiegen* – блокувати (у контексті «блокувати фортецю», наприклад). Описовий переклад, на думку В.Виноградова, виникає через відсутність необхідних відповідностей і неможливість дослівного калькування. Він характеризується такими прикладами: *to incarnadine* – фарбувати в малиновий колір; *sirrah* – молодий чоловік; *bibliopole* – продавець книг [1, с. 100].

Отже, враховуючи все вищевикладене, варто сказати, що проблема перекладу архаїзмів полягає в тому, що, по-перше, вони являють собою непритаманні іншим народам явища та поняття, що, відповідно, ускладнює їх переклад. По-друге, вони дуже тісно пов'язані з історією іншої країни, а ця інформація може бути також не відомою читачеві перекладу, а отже, їхній переклад є ускладненим через невідповідність понять. Проте, збереження цих стилістично забарвлених слів у перекладі є важливим для відображення епохи, настроїв, побуту, описаних в вихідному тексті.

Використання таких методів перекладу як транслітерація, калькування, приблизний та описовий переклади дає перекладачеві можливість адекватно інтерпретувати вихідний текст. Проте, іноді і перекладач і читач можуть не достеменно інтерпретувати значення архаїзму, що не дає можливості повною мірою зрозуміти зміст оригінального тексту. Для з'ясування подібних нюансів можуть знадобитись тлумачні словники, що допоможуть у визначенні змісту слова, а відтак у пошуку адекватного варіанту подачі архаїзму мовою перекладу. Саме тому переклад архаїзмів є актуальним питанням сучасного перекладознавства.

Список літератури:

1. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С.Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
2. Воробйова І.А. Основи лінгвокраїнознавства: навчальний посібник / І.А.Воробйова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 272 с.

3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / М.П.Кочерган. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 368 с.
4. Крупнов В.Н. Практикум по переводу с английского языка на русский / В.Н.Крупнов. – М.: Высшая школа, 2005. – 279 с.
5. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of Translation. – Leiden: E.G. Brill, 1969. – 130 p.

УДК 811.111:811.161.2`373.23`255.4

Н.С. Христич, канд. пед. наук

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди», Переяслав-Хмельницький*

СПОСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ АНТРОПОНІМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Етнографічні реалії є тією групою лексики, яка сприяє формуванню культурно-ціннісної картини світу та розвитку когнітивних рецепцій. У межах нашого дослідження ми обираємо визначення реалії, які наділені ознаками власних назв, – антропоніми. Ці лексичні одиниці зумовлені певною національно-культурною фоновою інформацією та мають велику національно-культурну значущість, і, відповідно, відомі для більшості членів певної лінгвокультурної спільноти. При відтворенні етнографічних реалій переклад виконує важливу соціокультурну роль, адже мова сприяє формуванню національної єдності та ідентичності етносу. Перекладач виконує також почесну місію – забезпечити умови залучення до іншої лінгвокультури, що сприяє об'єднанню людства.

Серед антропонімів ми розрізняємо наступні підгрупи:

1. Особові імена: *John, Kate, Peter, Michael, Theodor, Joseph, Benjamin, Jordan, Kevin, Jace, Elizabeth, Rita, Tina, Mark.*

2. Прізвища: *Middleton, Taylor, Thatcher, Weave, Brown, Hayworth, Sinatra, Sharif, Jackson, Turner, Richards, Stratford, Coldwell, Granfield.*

3. Родові імена, імена політичних та державних осіб: *Mc, O', Princess, Earl, Duke, Prince, King, Queen, Mayor, Senator, speaker, teller, spokesman.*

4. Прізвиська, псевдоніми, клички: *Yankee, Big Sean, Short Arsenio Hearsay, Angel Face, Baby Love, Boy Toy, Doodle Bug*.

5. Криптоніми, антропоніми літературних творів, героїв фольклору, міфів; алюзивні імена: *Rockefeller, Titania, Nartsyss, Nemesis, Sophia*.

Переклад особових імен та прізвищ у більшості випадків підлягає буквальному перекладу. Ми беремо до уваги думку В. І. Карабана, який вважає, що власне ім'я пов'язане не з класом, а з індивідуальним предметом або навіть із декількома однойменними об'єктами і що кожний з яких сприймається індивідуально, доречно підкреслити, що воно (власне ім'я), будучи індивідуальним позначенням окремого предмета, не пов'язане з поняттям (не має основної денотації), але може мати побічні, додаткові конотації (якщо іменований об'єкт достатньо добре відомий) [1, с. 27].

Процитоване вище спонукає перекладати *John* – Джон, а не Іван; *Jacob* – Яків, а не Жакоб; *Kate* – Кейт, а не Катя; *Peter* – Пітер, а не Петро; *Paul* – Павло, а не Пол; *Michael* – Майкл, а не Михайло, Мишко; *Theodor* – Теодор, а не Федір; *Joseph* – Джозеф, а не Жора, Георгій; *Mery* – Мері, а не Марія.

Прізвища також перекладаються буквальною способом: *Middleton* – Міддлтон, *Archer* – Арчер, *Jackson* – Джексон, *Thatcher* – Тетчер, *Richards* – Річардз, *Stratford* – Статфорд, *Coldwell* – Голдвел, *Hayworth* – Хаворт, *Sinatra* – Сінатра, *Cranfield* – Градфілд, *Sainsbury* – Сеїнбері, *Fairbourne* – Фейбурн, *Elwick* – Елвік, *Williamson* – Вільямсон, *Thomlins* – Томлінз.

При семантичному перекладі англійські прізвища втратили б свою оригінальність в українській мові. Тому ми перекладаємо *Baker* – Бейкер, а не Пекар; *Barber* – Барбер, а не Перукар; *Brewer* – Брюер, а не Пивовар; *Butcher* – Бутчер, а не М'ясник; *Carpenter* – Капінтер, а не Тесляр; *Cook* – Кук, а не Кухар; *Farmer* – Фармер, а не Фермер; *Fisher* – Фішер, а не Рибалка; *Goldsmith* – Голдсміт, а не Ювелір; *Mason* – Мейсон, а не Каменяр; *Miller* – Міллер, а не Мірошник; *Parson* – Парсон, а не Пастор; *Shepherd* – Шеферд, а не Пастух; *Smith* – Сміт, а не Коваль; *Taylor* – Тейлор, а не Кравець; *Turner* – Тернер, а не Токар; *Sherif* – Шеріф, а не Дільничий.

Родові імена вважаються більш важливими, ніж прізвища. Коли жінка виходить заміж, то вона змінює своє прізвище, а родове ім'я залишається незмінним: *Queen Elizabeth, Princess Diana, Prince William, Prince Charles, Duchess Katherine*. Щоб дослідити, яким способом найчастіше передаються реалії-представники тієї чи іншої групи та який зі способів є найпоширенішим серед усіх, ми вдаємося до аналізу фрагмента тексту, що містять вказані етнічні реалії: *'Royal spouses throughout the ages have felt pressure to produce a boy, and it may be that Kate feels that the nation will be most delighted by a boy, just as they were by Princess Diana's prompt production of an 'heir and a spare' in the 1980s'* [2]. – «Протягом століть королівські подружжя відчують тиск, щоб народити хлопчика, і можливо вона, Кейт, відчуває, що народ буде надзвичайно задоволений, якщо у неї народиться хлопчик, так само, як і принцеса Діана народила «спадкоємця і замісника» у 1980-і роки».

Принцеса Діана відома як «народна принцеса» – *'people's princess'*. При перекладі українською мовою словосполучення «народна принцеса» передається послівним перекладом, зберігаючи при цьому образність, шляхом використання епітета.

Герцогиню Кетрін Міддлтон (*Kate Middleton*) називають *'true English rose'* – «справжня англійська троянда», тим самим підкреслюючи її зовнішню красу і шляхетність: *'Kate really is a true English rose with all the qualities to be a great 21st Century queen'* [2] – «Кейт дійсно є справжньою англійською трояндою з усіма якостями, щоб бути великою королевою 21-го століття». У цьому фрагменті вживаються три етнографічні одиниці (*Kate, true English rose, a great 21st Century queen*). При їх перекладі застосовується транскодування – *Kate* – Кейт, *true English rose* – справжня англійська троянда (послівний переклад), *a great 21st Century queen* – «велика королева 21-го століття» також використано послівний переклад.

Переклад прізвиськ, в основу яких закладено фізичні ознаки людини, здійснюється шляхом знаходження адекватного прикметника, який у даному словосполученні виконує роль означення. Напр.: *Big Ronald* – Високий Рональд, *Little Jill* – Маленька Джілл, *Short Denis* – Невисокий Деніс / Деніс-коротун, *Stubbing Tom* – Том-недомірок, *Fat Mary* – Жирна Мері, *Stout Jim* – Гладкий Джім,

Thick Brad – Товстий Бред, *Thin Tim* – Худий Тім, *Lean Jerry* – Тонкий Джері, *Meager Anthony* – В'ялий Антон, *Redhead Nick* – Рудий Нік, *Bald Theodor* – Лусий Теодор, *Curl Franny* – Кучерява Френі (Френі-кучеряшка), *Grey Paul* – Сивий Павло, *Blonde Cloe* – Білява Хлоя (Хлоя-білявка), *Bonny Lili* – Добра Лілі.

Прізвиська, що позначають окремі частини тіла, у перекладі українською мовою звучать як сленг чи жаргон: *Bob Tooth* – Боб-зуб, *Tom Foot* – Том-нога, *Austin Shank* – Остін-Чубук, *Cameron Back* – Камерон-спина, *Fred Skin* – Фред-Шкіра, *Brayden Hand* – Брайден-Рука, *Parker Shoulder* – Паркер-плече, *Jason Leg* – Джейсон-нога, *Clark Beard* – Кларк-бородань.

При перекладі криптонімів (прихованих імен), антропонімів літературних творів, героїв фольклору, міфів; алюзивних імен, на наш погляд, слід використовувати описовий переклад, приміром, *Philip* – Філіп, «той, хто любить коней»), *Xenia* – Ксенія, «гостинна», *Clyde* – Клайд, «сильний», *Myra* – Міра, «вбита горем», *Myrna* – Мірна, «сумна», *Ulysses* – Ілісіз, «сердитий».

При перекладі антропонімів базовим поняттям є поняття еквівалентності, а саме: семантичної еквівалентності. Проте, інколи для досягнення семантичної еквівалентності потрібні різноманітні перекладацькі перетворення: транскрибування, транслітерація, калькування, послівний чи описовий переклад.

Список використаних джерел:

1. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову : [навч. посібн.] / Карабан В. І., Мейс Джеймс. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.
2. Orr W. UK Royal Wedding: Brand Britain on a ride / William Orr. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// com/features/brand-equity/uk-royal-wedding-brand-britain-on-a-ride/articleshow/8093576.cms](http://com/features/brand-equity/uk-royal-wedding-brand-britain-on-a-ride/articleshow/8093576.cms)

УДК 811.111'373.611

*Л.О. Шевчук, канд. пед. наук, Ю.Ю. Тонкошкурова, студент
Національний транспортний університет, Київ*

ПРАКТИЧНІ ТРУДНОЩІ СЛОВОТВІРНОГО ХАРАКТЕРУ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОМУ ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Проблема словотворення загалом, як узуального, так і okazіонального, як активного, так і непродуктивного типів майже не розглядалася у наукових працях сучасних лінгвістів та мовознавців, тому існує потреба в комплексному аналізі та дослідженні словотворення сучасної англійської та української мов у перекладацькому аспекті.

Дослідження okazіонального словотвору в перекладацькому аспекті має важливе значення через те, що словотвірні засоби, елементи та одиниці словотвору можуть використовуватися як стилістичний прийом під час перекладу текстів технічної спрямованості [2].

Афіксація залишається продуктивним способом словотвору як англійської, так і української мов [1, с. 176]. У сучасній англійській мові найбільш продуктивними є суфікси *-er, -ism, -ation, -ization, -ness, -ize, -ist, -ly*. У словотворенні сучасної української мови продуктивними виступають суфікси *-ик, -ач, -ець, -актор, -к, -ист, -іст*. У сучасній українській мові, на відміну від англійської, поширені зменшувально-пестливі суфікси та суфікси згрубілості. І в англійській, і в українській мовах набуває активності напівафіксальне словотворення.

Простежується також тенденція до більш активного вживання в українській мові інтернаціональних афіксоїдів та афіксів. Деякі національні префікси не мають семантичних еквівалентів у мові перекладу, тобто вони належать до аломорфних рис словотворення.

Наше дослідження виявило певні еквіваленти та відповідники при відтворенні таких префіксів мовою перекладу.

Важливу роль при перекладі технічного тексту відіграє актуалізація одного з елементів слова (афікса, кореня або основи).

Задля точності передачі складних слів, та інформаційного навантаження загалом, іноді доводиться поступитися економією мовних засобів. У багатьох випадках вдаються до перекладацьких трансформацій, таких як декомпресія, контекстуальна конкретизація та описовий переклад.

Телескопія вважається активним способом словотвору в сучасній англійській мові. У сучасній англійській мові найпродуктивнішими є наступні моделі телескопічного словотворення: $ab+cd \rightarrow ad$ (*smoke + fog \rightarrow smog*); $ab+cd \rightarrow ac$ (*pocket + computer \rightarrow pocomputer*); $ab+cd \rightarrow acd$ (*Europea + vision \rightarrow Eurovision*).

Проблема конверсії майже не досліджується в перекладацькому аспекті. Висока активність конверсії підтримується значною мірою за рахунок неологізмів, а відмінною рисою конверсії в сучасній англійській мові називається залучення до цього процесу двоморфних, складних слів та словосполучень.

Очевидним є те, що конверсія більш розповсюджена у сучасній англійській, ніж в українській мові, через відсутність англійських флексій, що вказують на приналежність мовної одиниці до тієї чи іншої частини мови [4].

До непродуктивних способів словотворення належать редуплікація, звуконаслідування, зміна голосу, зворотний розвиток та універбація.

У сучасній англійській мові існують такі основні способи утворення диревативних сполучень: афіксація (яка поділяється на суфіксацію і префіксацію); конверсія; словоскладання; скорочення [3, с. 67].

Перекладач повинен добре уявляти собі загальні принципи термінотворення для успішного проведення дешифрування нових термінів, знати певний мінімум латинських і грецьких коренів, префіксів та суфіксів, які найбільш активно беруть участь у процесах термінотворення.

Таким чином, англійським складним словами типу «іменник + дієприкметник» відповідають вельми різноманітні засоби української мови, які включають і складні слова того ж типу, і (в більшості

випадків) різні структури, які значно відрізняються від відповідних англійських слів.

Це є одним з підтверджень того, що в словах можуть діяти як загальні для різних мов закономірності, так і закономірності, які визначаються національною специфікою словотвору.

Оскільки словникова база сфери транспортних технологій є доволі новою, труднощі словотвірного характеру можуть виникати на етапі перекладу лексичних одиниць відповідно до способу їх утворення.

Суфіксація ґрунтується на додаванні до кінця основи слова суфікса. Незважаючи на те, що крім власних англійських суфіксів, існує велика кількість суфіксів запозичених з латинської, грецької, французької та інших мов, власні суфікси все ж переважають у мові.

За допомогою суфіксів утворюються іменники (як загальні, так і власні назви, як абстрактні, так і конкретні назви), прикметники, дієслова тощо.

Префіксація базується на приєднанні до початку основи слова префікса. Вона увійшла в число основних засобів через те, що в англійській мові відсутні закінчення і саме префіксація допомагає розмежовувати частини мови. Префікси, на відміну від суфіксів, не змінюють граматичних характер слова, і новоутворені слова належать до тих самих частин мови, що й їх основи.

Третім засобом словотвору за поширеністю є словоскладання, яке ґрунтується на складанні двох чи більше основ, з можливими подальшими змінами новоутвореного композита [5, с. 24].

Деякі вчені ставлять словоскладання на перше місце, бо вважають найпродуктивнішим засобом словотвору в сучасній англійській мові. Найактивнішим засобом утворення нового композита є складання двох, а інколи і більше, основ. За допомогою словотвору утворюються складні іменники, прикметники, дієслова, числівники тощо.

У ході дослідження виокремлено другорядні типи словотвору, такі як скорочення (усне і писемне), а також конверсія. Відсотковий коефіцієнт термінів, утворених за допомогою таких типів словотвору склав 7%, відповідно до вибірки.

Скорочення – це засіб словотвору, який базується на втраті певної частини слова. Він набув значного поширення в останні десятиріччя ХХ ст. і є поширеним явищем як в розмовній мові (усні скорочення), так і в офіційних стилях (писемні скорочення у різних офіційних документах, наукових працях тощо). В сучасній англійській мові скорочують іменники (власні та загальні), дієслова, прикметники тощо. Цей вид словотвору охоплює значні прошарки лексики, а засоби його творення є дуже різноманітними [5, с. 24]. Також учені лінгвісти виділяють два типи скорочень – аббревіатури та акроніми. Аббревіатура – це будь-яке скорочене слово або словосполучення. Акронім – аббревіатура, утворена з перших букв слів або словосполучень, яка вимовляється як одне слово, а не по буквам.

Конверсія також належить до другорядних засобів словотвору і ґрунтується на поєднанні слів з їх переходом з однієї частини мови в іншу. Це, в основному, дієслівний засіб словотвору, але йому піддаються також іменники та прикметники, інколи інші частини мови [5, с. 23].

Отже, на сучасному етапі розвитку англійської мови словоскладання є одним з найбільш продуктивних типів англійського словотворення. Словоскладання є одним з найдавніших способів словотворення, що зберіг в англійській мові продуктивність і на сучасному етапі його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. Учебник для ВНЗ-4-е изд., исп. та доп. / И.В. Арнольд. – М. : Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
2. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 408 с.
3. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. – Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. – 288 с.
4. Наконечна Г. Я. Українська науково-технічна термінологія / Г.Я. Наконечна. – Львів : Наука, 1999. – 204 с.
5. Пронина Р.Ф. Перевод английской научно-технической литературы : учебное пособие / Р.Ф. Пронина. – Издание 3-е, исправленное и дополненное. – М. : Высшая школа, 2006. – 175 с.

УДК 811.112.2:811.101.2]'255.4:82-84

O. Schmyrko, PhD

*Nationale Iwan-Ohijenko-Universität Kamjanez-Podilskyj,
Kamjanez-Podilskyj*

ÜBERSETZUNGSMÖGLICHKEITEN DER DEUTSCHEN UND UKRAINISCHEN SPRICHWÖRTER

Sprichwörter unterscheiden sich von anderen festen und idiomatisierten Verbindungen dadurch, dass es geschlossene, verselbständigte, satzartige Aussagen sind, die keinen weiteren sprachlichen Kontext brauchen und so den Wert von Minitexten aus nur einem Satz haben. Sie sind Ausdruck gesellschaftlicher Erfahrung und Volksweisheit und tragen oft belehrenden oder gesellschaftskritischen Charakter [2, S. 79].

Ihr Hauptanwendungsbereich war früher meist die Umgangssprache, heute aber ist die Verwendung von traditionellen Sprichwörtern zu einem wirksamen Werbemittel geworden. Außerdem begegnen uns die Sprichwörter in den Werken der schönen Literatur, in Radio- oder Fernsehsendungen, in Zeitungs- und Zeitschriftenüberschriften; sie werden auch in der Politik gerne verwendet. Darum ist es so wichtig, Sprichwörter richtig zu verstehen und korrekt zu übersetzen.

Dem Problem der Übersetzung von Sprichwörtern sind mehrere Untersuchungen gewidmet (I. von Düringsfeld, C. Földes, W. Koller, P. Kühn, N. R. Norrick u.a.m.). Die Wissenschaftler unterscheiden folgende Grundtypen der semantischen Entsprechung bei der Übersetzung:

Eins-zu-eins-Entsprechung (totale Äquivalenz) – vollständige lexikalisch-semantische Übereinstimmung;

Eins-zu-Teil-Entsprechung (partielle Äquivalenz) – teilweise lexikalisch-semantische Übereinstimmung;

Eins-zu-Null-Entsprechung (Null-Äquivalenz) – fehlende Übereinstimmung [1, S. 605].

Als Beispiele der äquivalent-genauen Übersetzung (totale Äquivalenz) aus Deutsch ins Ukrainisch gelten folgende Sprichwörter: „Der Mensch lebt nicht vom Brot allein“ – „Не хлібом єдиним живе людина“, „Jeder ist seines Glückes Schmied“ – „Всякий свого щастя коваль“; „Es ist

nicht alles Gold, was glänzt“ – „Не все те золото, що блищить“; „Die Zeit alle Wunden heilt“ – „Час лікує всі рани“, „Lieber spät als nie“ – „Краще пізно, ніж ніколи“; „Kein Rauch ohne Feuer“ – „Диму без вогню не буває“; „Wer zuletzt lacht, lacht am besten“ – „Добре сміється той, хто сміється останній“ u.a.m.

Es ist ganz leicht, diese Sprichwörter zu übersetzen: sie haben in beiden Sprachen dieselbe Bedeutung, sind einander in Sinn und Form adäquat.

Es ist ein wenig schwieriger, mit anderer Gruppe zu arbeiten. Bei der äquivalent-ungenauen Übersetzung (partielle Äquivalenz) wird der Inhalt des Sprichwortes hauptsächlich wiedergegeben, in Form aber besteht nur teilweise Übereinstimmung.

Doch die Lexik kann sich entweder nicht besonders wesentlich oder vollständig unterscheiden. Zur ersten Gruppe gehören solche Sprichwörter wie: „Ein Mann ist kein Mann“ („Один у полі не воїн“), „Durch Fehler wird man klug“ („Людина вчиться на помилках“), „Lieber den Spatz in der Hand als die Taube auf dem Dach“ („Синиця в руках краще за солов'я в лісі“), „Der Kluge kauft im Sommer seinen Pelz“ („Готуй сани влітку, а воза взимку“), „Es geht hart auf hart“ („Коса на камінь зайшла“), „Was man im Kopf nicht hat, hat man in den Beinen“ („За дурною головою і ногам нема спокою“), „Einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul“ („Дарованому коневі в зуби не заглядають“), „Nicht jeder, der einen Bart trägt, ist ein Philosoph“ („Мудрість в голові, а не в бороді“; „Честь не вусам і бороді, а розуму в голові“) u.a.m. Als Beispiele der zweiten Gruppe gelten folgende Sprichwörter: „Ein faules Ei verdirbt den ganzen Brei“ („Паршива вівця псує всю отару“), „Auch dem geschicktesten Weber reißt einmal der Faden“ („Кінь на чотирьох ногах, та й то спотикається“), „Wer wagt, gewinnt“ („Ризик – благородна справа“), „Morgen ist auch noch ein Tag“ („Усієї роботи ніколи не переробиш і всіх грошей не заробиш“), „Auch unser Weizen wird einmal blühen“ („Буде й (і) на нашій вулиці свято“), „Von den Worten zu den Taten ist es ein weiter Weg“ („Казав пан: кожух дам, та слово його тепле“), „Vom Regen in die Traufe kommen“ („З вогню та в полум'я“), „Viele Köche verderben den Brei“ („Чим пастухів більше, тим збиток вище“), „Das dicke Ende kommt noch“ („То були тільки квіточки:

підожди – побачиш і ягідки“), „Getroffene Hunde bellen“ („На злодієві шапка горить“), „Aller Anfang ist schwer“ („Перший млинець нанівець“), „Es wird nichts so heiß gegessen, wie es gekocht wird“ („Не такий страшний вовк, як його малюють“), „Auf der anderen Seite ist das Gras immer grüner“ („Добре там, де нас нема“), „Abgemacht ist abgemacht“ („Договір дорожчий за гроші“) u.a.m.

Und zuletzt Null-Äquivalenz entspricht einer Fehlstelle im lexikalischen System. Bei „Eins-zu-Null-Entsprechungen“ kommen die größten Schwierigkeiten vor, d. h. wenn der Übersetzer keine Entsprechung in anderer Sprache findet. Doch diese „Lücken“ müssen vom Übersetzer geschlossen werden. Welche Methoden und Verfahren können bei diesem Problem helfen? Wir sehen verschiedene Möglichkeiten, die bei der Lösung unterschiedlicher Übersetzungsschwierigkeiten zur Anwendung kommen.

Man kann solche „nicht übersetzbare“ Sprichwörter transliterieren und sie als Entlehnungen in einem Glossar erklären. Es wäre aber besser, solche Sprichwörter zu paraphrasieren.

Wenn das nicht möglich ist, dann muss man sinngemäße Umschreibung, Kommentare oder erklärende Anmerkungen geben.

Es geht um die kommunikative Äquivalenz. Dies gilt sowohl für die Übersetzung aus dem Deutschen ins Ukrainische als auch umgekehrt. So, z. B., ukrainisches Sprichwort „З пісні слова не викинеш“ kann man so erklären: „Es lässt sich nichts mehr rückgängig machen“, und „Добро має бути з кулаками“ – so: „Gute Menschen müssen stark und kampfbereit sein um dem Unrecht entgegenzustehen“.

„Шукати голку в копиці сіна“ bedeutet „Ein hoffnungsloses, sinnloses Unternehmen“. Einige Sprichwörter kann man je nach Inhalt unterschiedlich erklären („На дзеркало нема чого нарікати, коли пика крива“ – Erklärungen: „Sei nicht böse auf einen Menschen, der dich berechtigt kritisiert“, oder: „Beschuldige nicht die Situation, wenn du selber schuld bist“, oder: „Beschuldige nicht das Gerät, wenn du nicht arbeiten kannst“ usw.).

Oft aber könnte die Übersetzung leicht zu Missverständnissen führen, besonders wenn es sich um andere Mentalität handelt (Traditionen: familialen, örtlichen, politischen, intellektuellen usw.; Denksystem,

Lebensweise, Lebensbedingungen, Umgebung, Umkreisung, Stereotypen usw.).

Darum muss sich ein Übersetzer zunächst um die genaueste Übereinstimmung des allgemeinen Inhalts, der kulturellen Besonderheiten, der emotionalen und stilistischen Färbung dieser Redewendungen sorgen.

Literaturverzeichnis

1. Koller W. Probleme der Übersetzung von Phrasemen / W. Koller // Phraseologie : ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / [Hrsg. von H. Burger, D. Dobrovolskij, P. Kühn [u. a.]]. – Berlin ; NewYork : de Gruyter, 2007. – Bd. 1. – S. 605-613.
2. Shchipitsina L. Yu. Stilistik der deutschen Sprache : Lehrbuch : in 2 Teilen / L. Yu. Shchipitsina. – Archangelsk : Pomorenuniversität, 2009. – Teil I. Theorie. – 144 S.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

BAUZER A. MODELING THE SYNTACTICAL
RELATIONS: A CROSS-LINGUISTIC PERSPECTIVE 3

DEMENCHUK O. TOWARDS A TYPOLOGY OF
SEMANTIC DERIVATION MODELS 6

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

ПОТАПЧУК С.С. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО
ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ 10

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

АЛАДЬКО Д.О. МОТИВАЦІЙНІ МОДЕЛІ
НОМІНАЦІЙ АРТЕФАКТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА
УКРАЇНСЬКИХ МОВАХ 14

АЛАДЬКО О.Д. НОМІНАЦІЇ ОДЯГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ
ТА УКРАЇНСЬКИХ МОВАХ 17

ВАСИЛЬЄВА О.Є. СМАКОВІ НОМІНАЦІЇ В
АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 20

ВАСИЛЬКІВ Л. СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ
ВІЗУАЛЬНИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА
УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 23

ГЕРАСИМОВА Н.І. ОЛЬФАКТОРНІ НОМІНАЦІЇ У
ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 28

ГРЕБЕНЮК Ю. СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ТЕМПЕРАТУРНИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	30
ДАВИДОВИЧ Х.В. ТИПИ ВІДПОВІДНОСТЕЙ СЕМАНТИЧНИХ ДЕРИВАЦІЙ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ СТРАХУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	34
ДОРОШКЕВИЧ М.В. СЕМАНТИЧНА ВІДПОВІДНІСТЬ ЗВУКОВИХ НОМІНАЦІЙ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКИХ МОВАХ	40
КІНАЩУК А.В. ТИПИ СЕМАНТИЧНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ ІРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)	43
КУЧМА Т.В. ТАКСОНОМІЯ ВТОРИННИХ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІЄРАРХІЇ СУСПІЛЬСТВА	49
МІЗИН К.І. ЕТНОУНІКАЛЬНІ ЕМОЦІЙНІ КОНЦЕПТИ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ	52
НАУМЮК В.М. СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ КОЛОРАТИВНИХ НОМІНАЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКИХ МОВАХ	55
НЕМЕРИШИНА М.В. СПЕЦИФІКА ПОНЯТІЙНИХ СЕГМЕНТІВ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ДРУЖБА» У ЇХ СИНОНІМІЧНИХ НОМІНАЦІЯХ	59

СОБШАН Є.О. СЕМАНТИЧНА ВІДПОВІДНІСТЬ
НОМІНАЦІЙ БОЛЮ ТА ДИСКОМФОРТНИХ
ВІДЧУТТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА 64
ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

ЦУП О.В. ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗВУКОВИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ,
НІМЕЦЬКІЙ, ІСПАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ 67
МОВАХ

ЧЕРЕМІСІН М.В. ГУСТАТИВНІ НОМІНАЦІЇ В
АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ 70
МОВАХ

***ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА
СЕМАНТИКИ***

КОНСТАНТИНОВА О.В. СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ
В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ОПОДАТКУВАННЯ 74

МИХАЙЛОВА Є.В. СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ
РОЛЬ У ВИЗНАЧЕННІ ПОНЯТТЯ "ЧАСТИНА МОВИ" 77

ОРЕЛ І.І. РОЛЬ НАРОДНИХ ЗАБОБОНІВ І ВІРУВАНЬ
У ФОРМУВАННІ КОНОТАТИВНОГО КОМПОНЕНТА 80
СЕМАНТИКИ СТЕРЕОТИПІВ

РИШКОВА А.В. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ
СТАТУСУ ЗРОЩЕНЬ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ 84
МОВІ

ТАРАСЮК Н.Ю. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА
ПАРАДИГМА СЛОВОТВІРНОГО ЗНАЧЕННЯ 87
ФРАНЦУЗЬКОГО АД'ЄКТИВА.

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

БОРЗЕНКО О.П. СЛОВО ЯК НАЙВАЖЛИВІША
ОДИНИЦЯ МОВИ 92

ПАВЛОВСЬКА Л.О. ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНЕ
ВИРАЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ У 96
РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

КАЛІНІЧЕНКО М.М. СЕМАНТИКА ЛІТЕРАТУРНИХ
ТЕКСТІВ ТА ПРОБЛЕМА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ
ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ 99
АВТОРСЬКОГО ПРАВА (МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ
АСПЕКТ)

КРУТЬКО Т.В. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЖАНР 105
ВІРТУАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

МІГІРІН П.І. ДО ПИТАННЯ СЕМАНТИКИ ТЕКСТУ І 107
ДИСКУРСУ

ХАРИТОНОВА Д.Д. КАТЕГОРІЇ “СВІЙ” ТА 111
“ЧУЖИЙ” У ЇХ ОПОЗИЦІЙНОМУ
ПРОТИСТАВЛЕННІ

ЧЕБЕРЯК А.М. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ 114
ГУМОРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ ХЕЛЕН ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ
ДЖОНС»)

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

ВАКУЛЕНКО О.Л. МІЖМОВНЕ ЗІСТАВЛЕННЯ
КОНЦЕПТІВ ТА ЇХНЬОЇ СТРУКТУРИ – НЕОБХІДНІ 121
СКЛАДОВІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

ДЖУРИЛО А.П., БАБИЧ О.А. ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТЕЛЕСКОПІЇ ЯК НОВІТНЬОГО СПОСОБУ СЛОВОТВОРЕННЯ	126
ДЖУРИЛО А.П., ДЕМИДОВА Д.В. ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	130
ДЖУРИЛО А.П., НАКАЛЮЖНИЙ Н.В. ФЕНОМЕН ЄВРОЛЕКТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ	134
ЗАБОЛОТНА Т.В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ТОПОНІМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	138
ПАЮК В.Л. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АРХАЇЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	141
ХРИСТИЧ Н.С. СПОСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ АНТРОПОНІМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	144
ШЕВЧУК Л.О., ТОНКОШКУРОВА Ю.Ю. ПРАКТИЧНІ ТРУДНОЩІ СЛОВОТВІРНОГО ХАРАКТЕРУ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОМУ ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ	148
SCHMYRKO O. ÜBERSETZUNGSMÖGLICHKEITEN DER DEUTSCHEN UND UKRAINISCHEN SPRICHWÖRTER	152

УДК 81'37
ББК 81.2-3

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Збірник матеріалів
II Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
23 листопада 2017 р., м. Рівне

THE PROBLEMS OF LINGUISTIC SEMANTICS

The Collection of Conference Proceedings
November 23, 2017, Rivne

Формат 60x84^{1/16}.
Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 7,6. Наклад 100.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12,
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: «ПараГраф+»,
м. Рівне, 33000, вул. Гетьмана Мазепи, 6/8,
тел.: (0362) 26-49-27